

NIEUW!

Leidsche Rijn Centrum heeft een nieuwe bibliotheek
niep biep
Word nu lid voor €30!
actie!

niep biep

De Oude Grooten

Eén collectie voor iedereen
Collectiestrategie de Bibliotheek Utrecht
2023-2027

Anne van den Dool
Hanneke van Duin

Inhoud

Samenvatting	5
Inleiding	7
Werkgebied	8
Bevolkingssamenstelling	8
Werk en onderwijsniveau	9
Geletterdheid	11
Conclusie	12
Identiteit en koers	13
Provinciale positie	13
Financiële situatie	13
Strategische doelen	14
1. Utrechters hebben een Bibliotheek van de Wijk	14
2. Utrechters kunnen meedoen	14
3. Utrechters delen kennis	15
4. Utrechters lezen en schrijven	15
5. Een goede collectie en uitstekende dienstverlening	17
Collectieprocessen	19
Lokaal collectioneren	19
Provinciaal collectioneren	20
Landelijk collectioneren	22
Catalogus- en bestelbeheer	25
Collectienormen	26
Collectiepresentatie	27
Visie op presentatie	27
Typen presentaties	28
Verbeteringen	29
Collectiedoelgroepen	30
Baby's	30
Peuters en kleuters	30
Basisschoolkinderen	32
Middelbare scholieren	35
Volwassenen	37
Collectieactualiteiten	39
Interne samenwerking	39
Technische vernieuwing	41
Duurzaamheid	41
Communitygedreven collectioneren	42

Samenwerking met hogeschool en universiteit	42
Kennisdeling	43
Nieuw bibliotheekstelsel	43
Tekorten aan geld en ruimte	44
Collectieacties	45
Werkwijze en processen	45
Communitygedreven werken	46
Doelgroepen	46
Collectietypen	46
Inrichting	47
Organisatie en personeel	48
Collectiefinanciën	49
Ambities en kosten	49
Veranderingen in uitleningen	49
Invloed op de meerjarenbegroting	49
Opbrengsten en kosten collectietaken	49
Catalogus- en bestelbeheer	50
Provinciaal collectioneren	51
Provinciaal en landelijk interbibliothecair leenverkeer	53
Nieuw presentatiesysteem fictie B en non-fictie J	57
Bronnen	59
Colofon	56
Bijlage A: De belangrijkste cijfers over de Bibliotheek Utrecht	61
Bron en afbakening	61
Benchmark	61
Werkgebied	61
Fysieke bezoeken	61
Leden	62
Fysieke collectie	64
Aanschaf	66
Fysieke uitleningen	67
Collectiekosten	69
Conclusie	71

Samenvatting

In dit rapport wordt de huidige werkwijze van de Bibliotheek Utrecht op het gebied van collecties onder de loep genomen en worden suggesties gedaan voor verbetering voor de periode 2023-2027. Binnen het werkgebied vervult de bibliotheek een belangrijke functie in het bevorderen van de lees- en taalvaardigheid en geletterdheid van kinderen en volwassenen. Daarom zet de Bibliotheek Utrecht zich in voor een sterk vestigingsnetwerk, met de Neude als grootste locatie, midden in de binnenstad.

Lokaal en provinciaal collectioneren

Daarnaast is uiteraard aandacht voor de twaalf wijkvestigingen, plus de belangrijke positie die de Bibliotheek Utrecht op provinciaal niveau vervult in de aanschaf en het beheer van collecties. Dankzij efficiënte werkprocessen op lokaal, provinciaal en landelijk niveau is de Bibliotheek Utrecht in staat hoge uitleenfrequenties te behalen met relatief kleine collecties en weinig mensuren.

Aansluiting bij strategische doelen

De collectie sluit aan bij de strategische doelen van de Bibliotheek Utrecht zoals geformuleerd in het meerjarenbeleidsplan 2023-2026, waaronder de inzet op buurtvestigingen als Bibliotheken van de Wijk, de wens om alle Utrechters te laten meedoen op taal- en digitaal gebied en de focus op kennisdeling tussen Utrechters. Hierbij hoort een goede collectie en uitstekende dienstverlening, die alle Utrechters bereikt en bedient.

Verbeteringen in presentaties

Om de bestaande kwaliteit te behouden en nieuw vastgestelde doelen te bereiken, zijn aanpassingen nodig aan de huidige werkwijzen en systemen. Zo kan nog verbetering worden aangebracht in de presentatie van collecties, onder meer op het gebied van aantrekkelijkheid, eenduidigheid en vindbaarheid. Ook de digitale collecties mogen nog meer onder de aandacht worden gebracht.

Op- en afbouw van collecties

De Bibliotheek Utrecht beschikt over collecties voor allerlei doelgroepen. Van sommige van die collecties zijn de uitleningen de afgelopen jaren drastisch gedaald, zoals de luisterboeken, dvd's en bladmuziek. Wanneer extra promotie geen positieve resultaten oplevert, wordt tot stapsgewijze afbouw van deze collecties overgegaan. Op andere typen collecties, zoals anderstalige lees- en voorleesboeken en games, wordt juist meer ingezet, in lijn met de strategische doelen van de Bibliotheek Utrecht om een duidelijkere representatie van het werkgebied in de kasten te hebben staan. Ook de samenwerking met scholen wordt de komende jaren geïntensiveerd, waarbij omvangrijke, goede en aantrekkelijke collecties belangrijke speerpunten vormen.

Organisatorische verbeteringen

De Bibliotheek Utrecht kent al een efficiënte organisatiestructuur. Toch kan hierin nog verbetering worden aangebracht, met name op het gebied van samenwerking tussen de verschillende afdelingen, zoals collectie, programma, dienstverlening, facilitair en marketing en communicatie. Frequent en structureel overleg kan hierbij helpen. Ook

kunnen er nog meer technische vernieuwingen worden doorgevoerd om het collectioneren makkelijker te maken. Uiteraard blijft duurzaamheid eveneens een speerpunt, evenals de kennisoverdracht op het gebied van collectie tussen collega's. Bij al deze zaken geldt dat financiële haalbaarheid hoog in het vaandel staat.

Experimenten met collectie

Deze aanpassingen moeten zorgen voor een collectie die nog beter aansluit op de wensen van de Utrechter en die daarnaast verfrissend is en verrast. De komende jaren worden specifieke projecten opgezet om deze doelstellingen te bereiken, zoals Bieb for U, het Huis voor Ongekende Boeken en de Supergeheime Schrijfschool. Op die manier blijven we vooroplopen in het bedienen van ons werkgebied.

Inleiding

De taken van de openbare bibliotheek zijn de afgelopen jaren ingrijpend veranderd: er heeft een sterke verbreding plaatsgevonden, die maakt dat de bibliotheek tegenwoordig niet alleen maar hoeder is van een omvangrijke collectie, maar ook allerlei culturele activiteiten ontplooit, cursussen verzorgt, informatiepunten herbergt en nog veel meer.

In die veelheid aan taken dreigt de collectie soms op een tweede plan te raken – terwijl met de juiste instelling alle verschillende taken van de bibliotheek elkaar juist kunnen versterken. Deze collectiestrategie schetst hoe die situatie er in de Bibliotheek Utrecht in de periode 2023-2027 zou kunnen uitzien. Er wordt stilgestaan bij de huidige werkwijzen en er worden suggesties gedaan voor verbetering van die processen, met de actuele ontwikkelingen in het bibliotheekveld en daarbuiten in het achterhoofd.

De Bibliotheek Utrecht wordt binnen de bibliotheekbranche op collectiegebied gezien als een vooruitstrevende speler in het veld. Dat heeft onder meer te maken met de belangrijke rol die de organisatie vervult in het provinciale bibliotheeknetwerk en het feit dat deze bibliotheek, als kleinste van de G4-bibliotheken, met een relatief minder omvangrijke collectie toch veel Utrechters weet te bereiken. Dit plan is geschreven met als doel om die positie te handhaven en versterken, in de hoop dat alle Utrechters hiervan de vruchten kunnen plukken.

*Anne van den Dool en Hanneke van Duin,
juli 2023*

Werkgebied van de Bibliotheek Utrecht

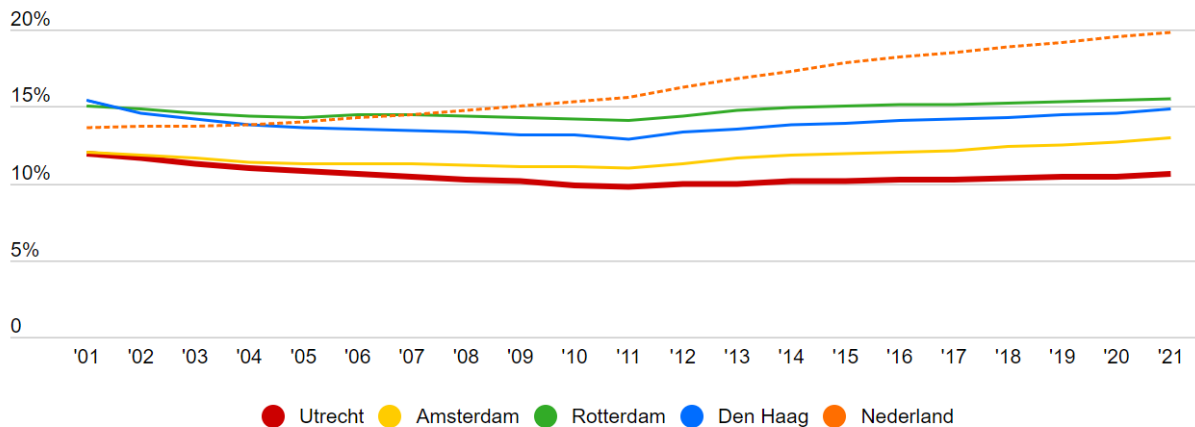
Hoe ziet het werkgebied van de Bibliotheek Utrecht eruit? Onderstaande informatie geeft een beeld van de gemeente Utrecht op het gebied van bevolkingssamenstelling, werk en onderwijsniveau en geletterdheid.

Bevolkingssamenstelling

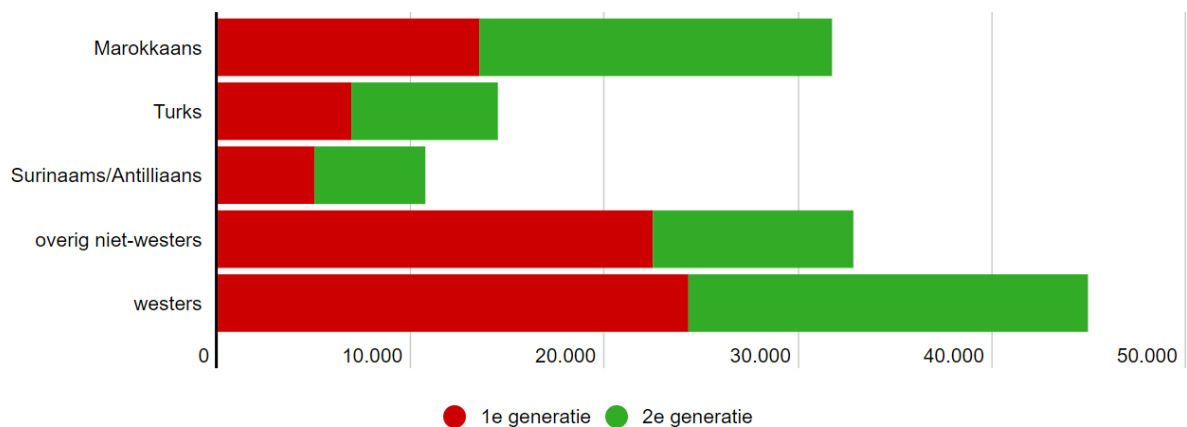
Utrecht is een relatief jonge stad: er wonen veel twintigers en dertigers, vanwege de grote aantrekkingskracht van de stad op studenten en starters. Ten opzichte van andere studentensteden blijven veel van deze nieuwe stedelingen langer in de stad wonen, ook als ze een gezin stichten. Daardoor zijn in Utrecht veel jonge kinderen (0-3 jaar) te vinden. Ook het aantal jongeren (12-17 jaar) neemt toe, met name in de Vinex-wijken Leidsche Rijn en Vleuten-De Meern. Daarnaast vergrijst Utrecht minder snel dan de rest van Nederland. Verder hebben bijna 135.000 Utrechters een migratieachtergrond; dit zijn personen van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Van deze groep is 54% in het buitenland geboren (eerste generatie) en 46% in Nederland (tweede generatie). Het aandeel inwoners met een migratieachtergrond is in Utrecht toegenomen van 29% in 2001 tot 37% in 2022. In totaal herbergt de stad 167 verschillende nationaliteiten.

Bevolkingsopbouw van Utrecht naar geslacht, 1 januari 2022. Bron: BRP, gemeente Utrecht.

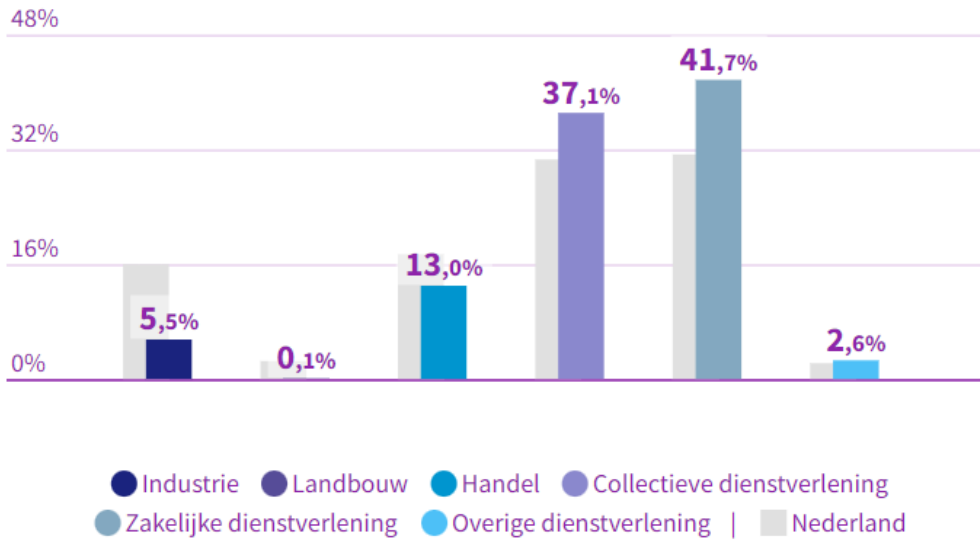
Aandeel 65-plussers in de bevolking van de grootste vier steden van Nederland en het Nederlandse gemiddelde, 1 januari 2001-2021. Bron: CBS, 2022.

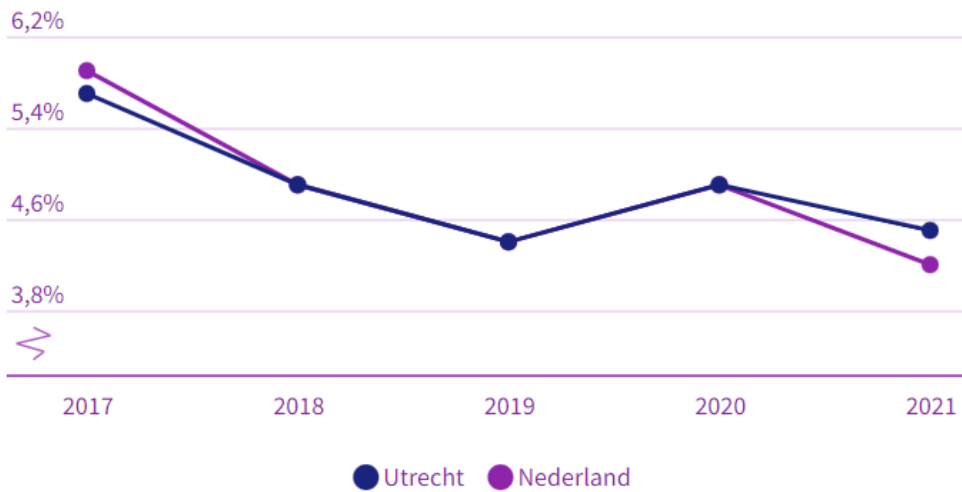
Inwoners van Utrecht met een migratieachtergrond naar generatie, 1 januari 2022. Bron: BRP, gemeente Utrecht.

Werk en onderwijsniveau

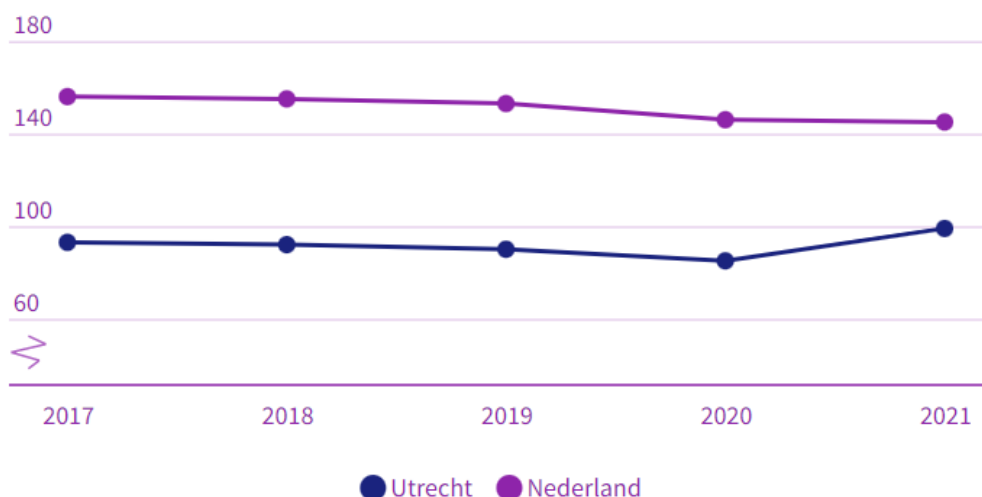
In het werkgebied van de Bibliotheek Utrecht heerst relatief iets meer werkloosheid dan in de rest van Nederland (4,5% in Utrecht versus 4,2% in Nederland). Ook heeft een kleiner deel van de bevolking een laag onderwijsniveau en krijgen meer leerlingen een vwo-advies. In Utrecht werken relatief veel inwoners in de zakelijke en collectieve dienstverlening en minder in de industrie.

Banen naar sector in Utrecht en Nederland. Bron: LISA, 2021.

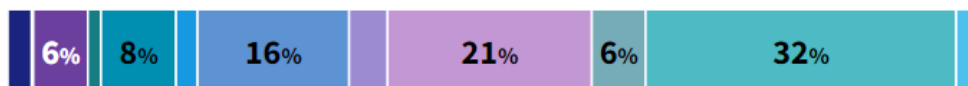

Werkloosheidspercentage in Utrecht en Nederland. Bron: CBS, 2021.

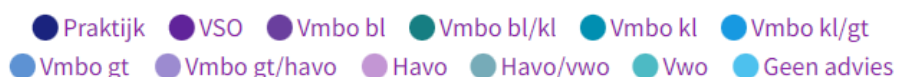
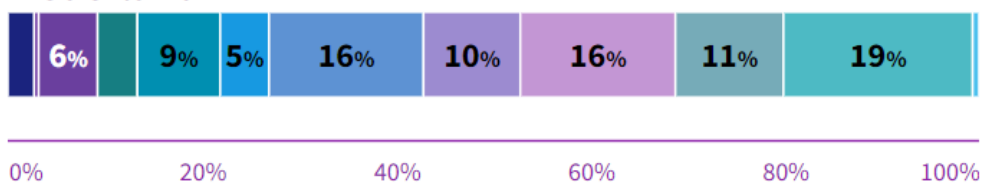

Beroepsbevolking met een laag onderwijsniveau per 1.000 inwoners van 15-74 jaar in Utrecht en Nederland. Bron: CBS, 2017-2021.

Utrecht

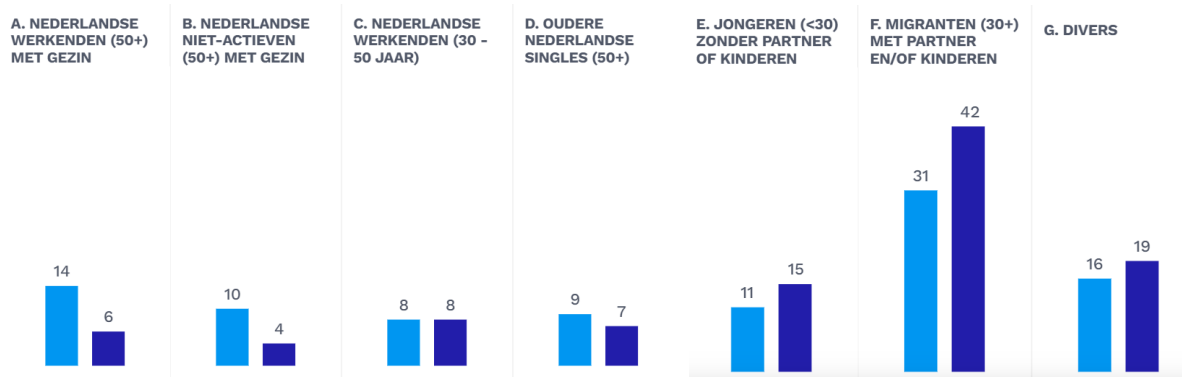
Nederland

Verdeling leerlingen naar schooladvies in Utrecht en Nederland. Bron: DUO, 2020.

Geletterdheid

Het werkgebied van de Bibliotheek Utrecht is relatief hoogopgeleid. Ook is de laaggeletterdheid in de gemeente Utrecht beduidend lager dan in de rest van Nederland (2% versus 12%). Toch bevinden zich onder de volwassen Utrechtse bevolking naar schatting 30.000 volwassenen die moeite hebben met lezen. Met name onder volwassen migranten (30-plussers) met een partner en/of kinderen ligt het percentage laaggeletterden in Utrecht hoger dan in de rest van Nederland: 42% versus 32%. Ook jongeren (30-minners) zonder partner of kinderen scoren in Utrecht hoger dan het Nederlandse gemiddelde: 15% versus 11% (DUO, 2020).

Percentage laaggeletterden per doelgroep (lichtblauw = Nederlands gemiddelde, donkerblauw = gemeente Utrecht). Bron: Geletterdheid In Zicht.

Conclusie

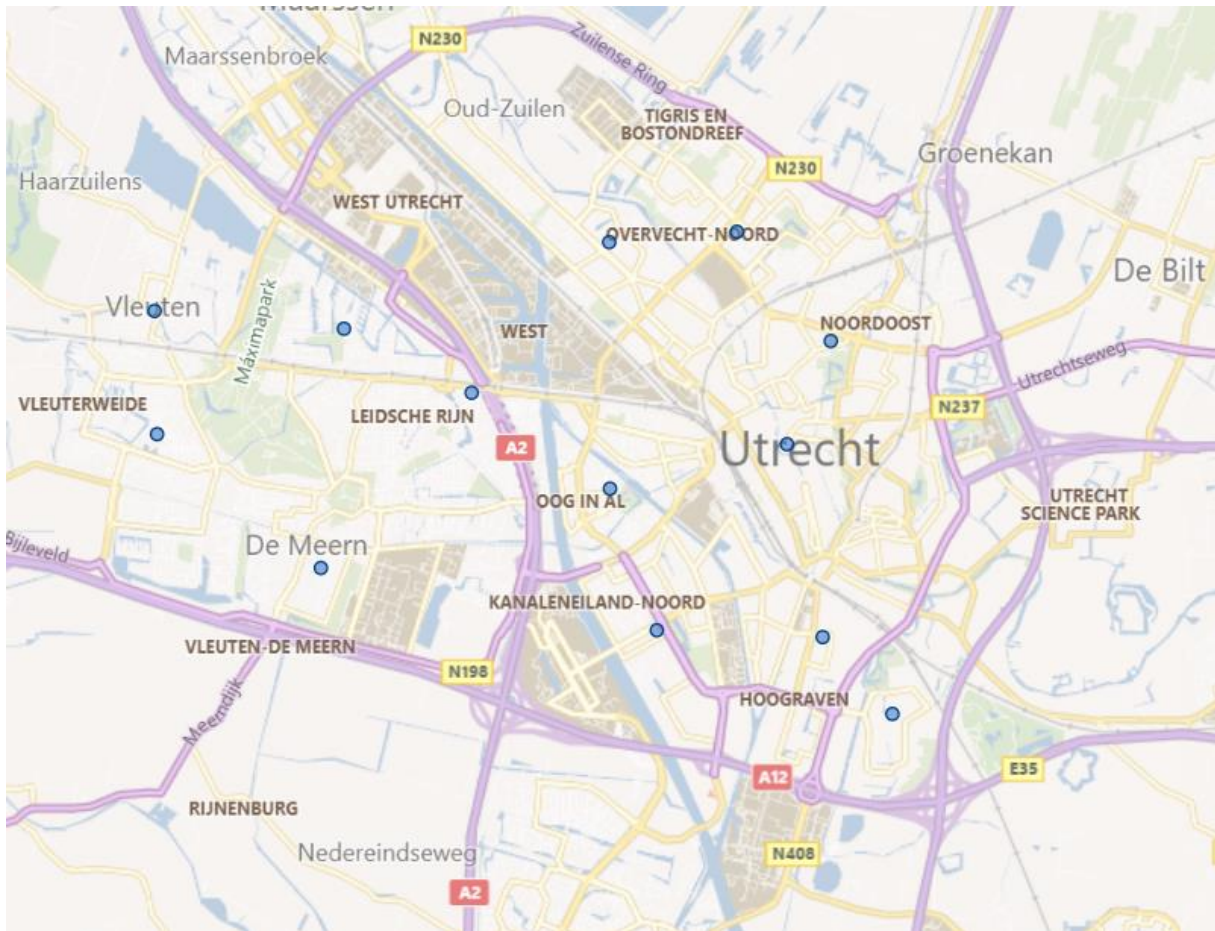
Het werkgebied van de Bibliotheek Utrecht is jong en divers. Qua bevolkingssamenstelling ligt binnen de gemeente Utrecht nog meer dan in andere G4-gemeenten de nadruk op het jonge gezin, dankzij twintigers en dertigers die Utrecht als een aantrekkelijke plek zien om te wonen. De werkloosheidpercentages en het opleidingsniveau liggen relatief hoog. Toch heeft een substantieel deel van de inwoners moeite met lezen en schrijven. Het gaat zowel om Utrechters met Nederlands als moedertaal als Utrechters met een andere moedertaal.

Identiteit en koers van de Bibliotheek Utrecht

De Bibliotheek Utrecht is met dertien vestigingen volop aanwezig in haar werkgebied. Die wijkvestigingen zullen, naast de vernieuwde hoofdvestiging in de binnenstad, de komende jaren nog meer aandacht krijgen. Tegelijkertijd bemoeilijken financiële tekorten soms de innovatie waaraan binnen de organisatie wel sterke behoefte is.

Vestigingsnetwerk van de Bibliotheek Utrecht

De Bibliotheek Utrecht ontfermt zich over de stad Utrecht. Dat doet zij met dertien vestigingen, waarvan de vestiging aan de Neude de grootste vestiging is. Dit wordt ook wel als de hoofdvestiging gezien. De recente heropening van deze vestiging op een nieuwe locatie in de binnenstad heeft veel aandacht gekregen binnen de organisatie, hetgeen deels ten koste ging van de wijkvestigingen. Het doel is om hier de komende jaren verandering in te brengen.

De dertien vestigingen van de Bibliotheek Utrecht in kaart. Bron: Gegevenslevering Wsob, 2022.

Provinciale positie van de Bibliotheek Utrecht

De Bibliotheek Utrecht is de grootste bibliotheek in het provinciale netwerk van openbare bibliotheken. In die hoedanigheid speelt de organisatie een onmisbare rol, onder meer op het gebied van innovatie en collectie. Zij vormt de spil in het provinciaal collectieteam en is, via het interbibliotheccair leenverkeer, grootleverancier van boeken aan inwoners van

dorpen en steden in de hele provincie. Het provinciaal collectieteam, dat wordt gehost door de Bibliotheek Utrecht, zet zich in totaal in voor acht bibliotheken met zestig vestigingen in de provincie Utrecht, door hen te ondersteunen bij de aanschaf en de afstemming van de collecties. Ook ondersteunt het provinciale collectieteam de bibliotheken bij het beheer van de collecties en het optimaliseren van het gebruik van de collecties. Daarnaast beheert de Bibliotheek Utrecht in opdracht van provinciale ondersteuningsinstelling (POI) BiSC de catalogi en bestelsystemen van 24 regiobibliotheken met 128 vestigingen in de provincies Utrecht, Brabant en Limburg.

Financiële situatie van de Bibliotheek Utrecht

Hoewel de ambities van de Bibliotheek Utrecht groot zijn, kampt de organisatie ook met financiële uitdagingen. Eind 2021 is een structureel financieel tekort vanaf 2022 geconstateerd. Dat kon in 2022 nog worden opgelost met bezuinigingen en een bijdrage uit de reserve, maar vanaf 2023 lukt dat niet meer. Gelukkig hebben gesprekken met de wethouder en ambtenaren tot een reservering in het coalitieakkoord van 1 miljoen euro geleid. Hiermee kan het tekort in 2023 en 2024 worden aangevuld, waarmee tijd wordt gekocht om te onderzoeken hoe de Bibliotheek Utrecht zich verder kan ontwikkelen. Wel hebben deze financiële onzekerheden uiteraard ook invloed op de collectie, die qua middelen de afgelopen jaren niet is meegegroeid met de begroting van de rest van de organisatie (zie ook *Bijlage A: De belangrijkste cijfers over de Bibliotheek Utrecht*, onderdeel *Collectiekosten*).

Strategische doelen van de Bibliotheek Utrecht

Voor de komende jaren heeft de Bibliotheek Utrecht zich, volgens het meerjarenbeleidsplan 2023-2026, de volgende strategische doelen gesteld:

1. Utrechters hebben een Bibliotheek van de Wijk
2. Utrechters kunnen meedoen
3. Utrechters delen kennis
4. Utrechters lezen en schrijven
5. Een goede collectie en uitstekende dienstverlening

De collectie staat het meest centraal in het vijfde doel, maar speelt ook in de andere strategische doelen een belangrijke rol. Hieronder wordt de invloed van deze vijf doelen op de invulling van de collectie besproken.

Utrechters hebben een Bibliotheek van de Wijk

Een Bibliotheek van de Wijk wordt in het beleidsplan van de Bibliotheek Utrecht beschreven als een gastvrije plek waar nieuwsgierige mensen uit de buurt van alle leeftijden en met allerlei achtergronden samenkomen, en die worden betrokken bij dat wat de bibliotheek doet. Dit speerpunt sluit aan bij de landelijke – of zelfs wereldwijde – opkomst van de *community library*, waarbij samenwerking met de lokale samenleving centraal staat. Dit krijgt vaak vorm in een gedeelde verantwoordelijkheid voor de organisatie van activiteiten in de buurtvestiging, maar kan ook een rol spelen op collectiegebied. De achterliggende gedachte is dat buurtbewoners zich pas echt herkennen in de aangeboden collectie wanneer zij zelf medeverantwoordelijk zijn voor de samenstelling ervan. Dit kan op verschillende manieren vorm krijgen, bijvoorbeeld:

- De mogelijkheid **aanschafsuggesties** door te geven aan het collectieteam. Deze mogelijkheid kent de Bibliotheek Utrecht al, maar kan nog verder onder de aandacht worden gebracht, bijvoorbeeld door fysieke ideeënbusjes op te hangen in de vestigingen;
- De **samenstelling van complete collecties** door buurtbewoners of lokale organisaties. Het eerste gebeurt bijvoorbeeld in de Bibliotheek Rotterdam, waar men gebruikmaakt van gastcollecteers. Het laatste krijgt onder andere vorm in het Huis van Alle Talen van de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA), waar lokale partners collecties samenstellen en activiteiten organiseren in verschillende vestigingen van de bibliotheek. Wanneer de bibliotheek met andere organisaties een pand deelt, is deze samenwerking nog vanzelfsprekender.

Utrechters kunnen meedoen

Om te kunnen meedoen, is geletterdheid een belangrijke voorwaarde. De collectie van de bibliotheek speelt daarbij een belangrijke rol: niet alleen de reguliere collectie, maar ook specifieke collecties die zijn gericht op burgers die moeite hebben met lezen en schrijven, zoals het Makkelijk Lezen Plein voor kinderen en NT2-collecties voor volwassenen.

Collecties voor jeugd

Om kinderen en jongeren van de juiste leesmaterialen te kunnen voorzien, zijn schoolbibliotheken belangrijk. Niet voor niets zet de Bibliotheek Utrecht de komende jaren in de vorm van het programma de Bibliotheek *op school* in op een uitbreiding van het aantal duurzame samenwerkingsverbanden met scholen voor zowel primair als voortgezet onderwijs, waarbij een adequate collectie – in combinatie met de structurele inzet van een leesmediaconsulent van de bibliotheek – een van de speerpunten is. Om jonge kinderen te bereiken, worden de succesvolle programma's BoekStart en BoekStartcoach (nog in beperkte mate) voortgezet. De inzet is een duurzame samenwerking, die we de komende jaren graag willen uitbreiden – gericht op kinderen, maar ook op ouders en professionals. Gezien de diverse samenstelling van de bevolking van de gemeente Utrecht is het belangrijk dat in deze programma's aandacht is voor meertaligheid, ook op collectiegebied. Uiteraard gaan deze ontwikkelingen hand in hand met enthousiasmerende activiteiten en leerkrachten, docenten en mediathecarissen die kinderen het juiste boek kunnen aanreiken. Specifieke collecties, zoals Lezen voor de lijst, helpen daarbij, evenals de ondersteuning van professionals, zoals leesmediaconsulenten, van Bibliotheek Utrecht.

Collecties voor volwassenen

Om volwassenen te helpen hun leesvaardigheid te verbeteren, is de toegang tot het juiste leesmateriaal belangrijk, evenals begeleiding in het leesproces. Taalgroepen zoals aangeboden door de Bibliotheek Utrecht helpen daarbij.

Verbinding tussen taal en digitaal

Kunnen lezen is belangrijk, maar het is niet de enige basisvaardigheid waarover je moet beschikken om zelfstandig door het leven te kunnen gaan. Digitale vaardigheden spelen een steeds belangrijker rol in ons dagelijks leven. In een succesvolle werkwijze worden taal en digitaal met elkaar verbonden: in het onderwijs, maar ook in programma's voor volwassenen. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan onderwijsprogramma's waarin

kinderen zowel oefenen met leesvaardigheid als met mediawijsheid, maar ook aan nauwere samenhang tussen verschillende vormen van aanbod van de bibliotheek, zoals intensievere doorverwijzing tussen taal- en digitaal cursussen.

Utrechters delen kennis

Van oudsher worden collecties samengesteld door collectiespecialisten die in dienst zijn bij de lokale bibliotheek. Tegenwoordig nemen provinciale of landelijke collectioneers dit over, of worden boeken geautomatiseerd aangeschaft door een externe partij, bij voorkeur op basis van door de lokale bibliotheekorganisatie aangeleverde collectieprofielen. In veel gevallen lijken de collecties die op die manier ontstaan te voldoen aan de vraag: ze worden in meer of mindere mate uitgeleend. Toch is het soms maar de vraag of de inwoners van het werkgebied in kwestie zich wel herkennen in de samengestelde collecties: we zien tenslotte alleen wat wordt uitgeleend van de collectie die aanwezig is en we weten niet wat de boeken die we niet in de collectie hebben zouden doen. Aan welke vraag niet wordt voldaan komt, in andere woorden, veel minder makkelijk boven tafel. Wie zich niet herkent in de collectie van de lokale bibliotheek, besluit er bijvoorbeeld geen lid te worden, en wie er wel lid is, maar niet de gewenste materialen vindt, geeft dat lang niet altijd aan. De uiteindelijke wens van een bibliotheek is om ook in haar collectie een spiegel te zijn van de lokale omgeving. Daartoe heeft de Bibliotheek Utrecht verschillende plannen op stapel liggen:

- **Bieb for U.** In de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) is sinds 2019 het Huis van Alle Talen te vinden: een afgebakende plek op verschillende vestigingen waar collecties samengesteld door lokale organisaties te vinden zijn. Deze organisaties, van klein tot groot, organiseren in samenwerking met de OBA ook programmering om de collectie onder de aandacht te brengen. Een Utrechtse variant van dit model, Bieb for U genaamd, staat op de wensenlijst, waarbij enkele aanpassingen worden gedaan ten opzichte van het Amsterdamse Huis van Alle Talen, onder meer in de keuze voor zowel boeken voor jeugd als voor volwassenen en de directe verspreiding van vestigingen van Huis van Alle Talen over het werkgebied.
- **Huis van Ongekende Boeken.** Jaarlijks schrijven zo'n twee miljoen Nederlanders een boek. De meesten vinden geen uitgever, sommigen geven het in eigen beheer uit – doorgaans met weinig bereik. De Bibliotheek Utrecht nodigt in een toekomstig project alle schrijvers van Nederland uit om hun boek naar de Bibliotheek Neude te brengen. Daar ontvangen wordt het gedeeld met het grote publiek via het Huis van Ongekende Boeken: een bibliotheek in de bibliotheek. Er is geen kwaliteitstoets: elk boek wordt gevierd, elk verhaal telt. In dit Huis, uniek in de wereld, vinden ook workshops, leesclubs en schrijfsessies plaats.

Utrechters lezen en schrijven

Lezen en schrijven gaan hand in hand. Wie veel schrijft, leert beter lezen en andersom. Bovendien is schrijven de ultieme vorm van actieve verwerking van een gelezen tekst, hetgeen goed is voor de woordenschat en het leesplezier. Toch zijn lokale bibliotheken vooral nog plekken waar wordt aangemoedigd tot lezen, en niet zozeer tot schrijven. Bij de Bibliotheek Utrecht wordt daar de komende jaren verandering in gebracht, onder meer via bovengenoemde voorbeelden.

- **Herinrichting van jeugdafdelingen.** In 2023 is een deel van de jeugdafdeling van de vestiging in Vleuterweide opnieuw ingericht volgens een alternatief principe,

waarbij de informatieve boeken en de leesboeken dicht bij elkaar worden gepresenteerd. Onderzoek, onder meer van DOK Delft, wijst uit dat kinderen op die manier makkelijker de informatieve boeken vinden. De wens is de jeugdcollecties in alle vestigingen van de Bibliotheek Utrecht op die manier onder handen te nemen, als de pilot slaagt. Daarbij is het ook van belang dat de inrichting kinderen en jongeren niet alleen uitnodigt tot lezen, maar ook om ze over hun leeservaring in gesprek te laten gaan én zelf de pen ter hand te nemen. We nemen de methode van DOK Delft deels over.

- **Supergeheime Schrijfschool.** Speciaal voor scholen wordt op dit moment de Supergeheime Schrijfschool ontwikkeld, waarbij kinderen op een externe locatie leren schrijven onder leiding van een enthousiaste docent. De Supergeheime Schrijfschool wordt door de kinderen en jongeren zelf ingericht.

Een goede collectie en uitstekende dienstverlening

De kwaliteit van de collectie en de bijbehorende dienstverlening staan als apart punt op de agenda van het meerjarenbeleidsplan van de Bibliotheek Utrecht voor 2023-2026.

Focuspunten binnen dit strategische doel zijn:

- **Efficiëntie.** De Bibliotheek Utrecht loopt voorop waar het gaat om het efficiënt inrichten van collectiesystemen en het rationeel collectioneren. Dat doen we door provinciaal te collectioneren op basis van een, in het bibliotheeksysteem geïntegreerd, datagedreven collectioneersysteem, en ook door het inzetten van roulerende collecties en het geautomatiseerd optimaliseren van de samenstelling en omvang van de collecties in de vestigingen. Dit vindt plaats op basis van data over het gebruik door de leners en door de toepassing van floatingprincipes. Toch kunnen hierin nog verbeteringen worden aangebracht, onder meer waar het gaat om het integreren van digitale en fysieke collecties en het slim inrichten van werkprocessen, zoals het optimaliseren van het zelfservice-uitleenproces en het saneren en verwerken van reserveringslijsten. Te denken valt hierbij bijvoorbeeld aan de integratie van de digitale en fysieke collectie in de publieks- en stafcatalogus in de zoekresultaten, de aanschaf van slimme kasten die de inname uitvoeren en het optimaliseren van het saneerproces. Deze verbeteringen gaan we onderzoeken, er businesscases van maken en ze indien mogelijk toepassen in de bedrijfsvoering.
- **Presentatie van de collectie.** De presentatie van de Utrechtse collectie beperkt zich nu tot de kasten en standaard displays. Die vorm werkt niet voor iedereen inspirerend. Daarom wordt hier de komende jaren meer variatie in aangebracht. Ook komt in de fysieke ruimte meer aandacht voor de onlinecollectie, bijvoorbeeld met QR-codes op de kasten die verwijzen naar de digitale collectie.
- **Bibliotheek aan Huis.** Niet iedereen is fysiek in staat om naar de bibliotheek te komen. Vrijwilligers van de Bibliotheek Utrecht bezorgen boeken en andere materialen bij de mensen thuis. Deze worden aan de hand van hun smaak en wensen uitgezocht. Eens in de vier tot zes weken ontvangen zij niet alleen een nieuwe stapel materialen, maar drinken ze ook een kopje koffie met de vrijwilliger. Deze dienstverlening dient op reguliere basis te worden geëvalueerd. Het staat op de agenda om dit te doen en daarbij ook te onderzoeken of deze dienst kan worden uitgebreid.

- **Verbeterde dienstverlening.** De vele ontwikkelingen in bibliotheken en daarbuiten maken dat medewerkers continu moeten worden getraind en bijgeschoold om op de hoogte te blijven. De Bibliotheek Utrecht wil hier de komende tijd stappen in zetten. Daarbij speelt ook de dienstverlening op collectiegebied een rol, onder meer waar het gaat om beantwoording van hulpvragen op de vloer in de dienstverlening.

Collectieprocessen van de Bibliotheek Utrecht

De Bibliotheek Utrecht vervult een belangrijke functie voor het netwerk van openbare bibliotheken in de stad, de provincie en het land. Dankzij standaardisering en efficiëntie kan met relatief weinig middelen veel worden bereikt.

De Bibliotheek Utrecht collectioneert op drie niveaus: lokaal, provinciaal, bovenprovinciaal en landelijk. Hieronder worden deze drie niveaus kort toegelicht.

Lokaal collectioneren

Typen vestigingen

Het netwerk van vestigingen van de Bibliotheek Utrecht bestaat uit drie typen vestigingen: wijkvestigingen, hoofdvestigingen per rayon en de centrale bibliotheek, de Neude. Deze driedeling beïnvloedt ook de collectie: hoe specifiek en complexer een boek, hoe groter de kans dat het alleen voor de hoofdvestigingen of zelfs alleen de centrale bibliotheek wordt aangekocht. Daarmee komen de breedste collecties te staan op de plekken die daar de meeste ruimte toe bieden.

Typen boeken

Wanneer wordt gesproken over lokaal collectioneren, wordt bedoeld op de inkoop van materialen voor de Bibliotheek Utrecht bij andere leveranciers dan NBD Biblion, bijvoorbeeld omdat de materialen daar niet te krijgen zijn of niet snel genoeg geleverd kunnen worden. Het gaat om de volgende typen materialen via de volgende routes:

- **Sprinters** en **spoedboeken** worden gekocht bij de **lokale boekhandel** Broese. Ook bij een activiteit worden materialen vaak via de boekhandel gekocht, omdat ze snel in de collectie moeten kunnen worden geplaatst. Daarnaast worden hbo+-boeken, Engelstalige non-fictie en (Engelstalige) reisgidsen van bijzondere bestemmingen aangeschaft bij de lokale boekhandel.
- Ook bij **Bol.com** worden boeken gekocht, bijvoorbeeld ter vervanging van nog steeds **veelgelezen oudere boeken** en naar aanleiding van specifieke **suggesties van klanten**. Dit zijn er circa twintig per week. Hier wordt vaak op ingegaan, tenzij het om een zeer duur, specifiek, onbetrouwbaar of onjuist werk gaat. Dit wordt eventueel beslist in overleg met de werkgroep Moraalridders, die zich bezighoudt met controversiële en gevoelige onderwerpen.
- **Boeken over specifieke thema's** en **manga's** worden gekocht bij **gespecialiseerde boekhandels** in de stad, bijvoorbeeld Whoops voor manga's en Savannah Bay voor LHBTIQ+-boeken en kinderboeken bij de Utrechtse Kinderboekwinkel.
- Boeken die binnenkomen via **partners en klanten**, bijvoorbeeld de collectie Turkse jeugdboeken die wordt gedoneerd door Turkse ouders en de collectie inclusieve kinderboeken die Obroni doneert. De Bibliotheek Utrecht krijgt regelmatig dit soort aanbiedingen. Hier wordt op ingegaan wanneer het past binnen het beleid van de Bibliotheek Utrecht.
- **Tijdschriften en dagbladen** voor alle vestigingen. Deze zijn belangrijk voor de verblijfsfunctie van de bibliotheek, met name voor ouderen, en voor klanten die de tijdschriften mee naar huis willen nemen. Deze worden besteld via de landelijke aanbieder **ILGE**. De keuze voor de dagbladen hangt mede af van de digitale

tijdschriften die via Pressreader en de landelijke TijdschriftenBieb beschikbaar zijn: hierin wordt gezocht naar zo min mogelijk overlap. Op de samenstelling van de tijdschriftencollecties vindt jaarlijkse monitoring plaats: er verdwijnen tijdschriften uit het aanbod en er worden suggesties gedaan voor nieuwe titels door klanten en medewerkers, waarna zichtexemplaren worden besteld. Vanwege de slinkende markt voor tijdschriften daalt het budget voor dit type materialen jaarlijks. Het is belangrijk dat er een minimale collectie tijdschriften beschikbaar blijft in alle vestigingen voor jeugd en volwassenen. Daarom moet er een passend budget gehandhaafd blijven om deze collectie te kunnen bieden.

Zoals uit bovenstaand overzicht blijkt, wordt gebruikgemaakt van veel verschillende aanschafkanalen en dito processen. Toch lijkt dit op dit moment de optimale werkwijze: voor meer gespecialiseerde collecties moeten nu eenmaal specifieke aanbieders worden geraadpleegd. Waar dat efficiënter is, zoals in het geval van reguliere aanschaf en tijdschriften en dagbladen, wordt zoveel mogelijk via een intermediair gewerkt, zoals NBD Biblion en ILGE.

Provinciaal collectioneren

Daarnaast faciliteert de Bibliotheek Utrecht het collectioneren voor de hele provincie Utrecht. Het gaat om acht van de negen regiobibliotheken – alleen Nieuwegein doet niet mee. Het gaat in totaal om zestig vestigingen. Medewerkers van de Bibliotheek Utrecht en gedetacheerden van de regiobibliotheken vormen samen een collectieteam, dat de aanschaf bij NBD Biblion verzorgt en daartoe de volgende werkzaamheden uitvoert:

- **Aanschafinformaties** doornemen en bestellen op basis van de collectieprofielen van iedere vestiging. Deze collectieprofielen zijn gemaakt op basis van analyses van het gebruik van de verschillende collectieonderdelen en het beschikbare budget. De aanschafinformaties worden wekelijks digitaal gekoppeld aan de collectieprofielen;
- **Expresstitels** bestellen: dit betreft titels die in principe binnen één week na verschijnen in huis zijn. Deze titels worden, samen met de boeken van de Toptitelabonnementen, ook gebruikt als sprinter;
- **Bijbestellingen** doen van titels die veel gereserveerd zijn: wanneer een klant negen weken moet wachten tot een reservering beschikbaar komt, wordt in principe bijbesteld. De wachttijd is het afgelopen jaar opgelopen tot twaalf weken omdat er minder boeken gekocht kunnen worden vanwege de stijging van de boekprijzen. Dit zorgt voor een minder prettige klantervaring. Omdat we titelspreiding en op peil houden van de omvang van de collectie belangrijker vinden dan grote aantallen exemplaren van veel gereserveerde boeken kopen, kunnen we de wachttijd op die manier niet gemakkelijk verkleinen. Grote aantallen exemplaren van hypetitels zijn vaak al na enkele jaren overbodig en worden vervolgens gesaneerd. Deze boeken hebben een veel kortere levensduur dan de rest van de collectie, die gemiddeld tien jaar aanwezig blijft. We zoeken daarom naar alternatieven, bijvoorbeeld in de vorm van communicatiefocus op minder populaire titels. We kunnen ook aan klanten vragen om hun eigen uitgelezen hypeboek aan de bibliotheek te schenken in het kader van duurzaamheid. Deze boeken kunnen als de hype over is weer afgeschreven en weggeven worden;
- Leveren van **voortgangs- en budgetoverzichten en collectieanalyses**;

- Inrichten en beheren van **routecollecties** van zeven bibliotheken in de provincie. Het gaat om dvd's, grootletterboeken, Engelse romans en non-fictie. Deze dienstverlening is bedoeld voor collecties met een klein aanbod, zoals grootletterboeken en dvd's, of voor kleine vestigingen, zoals de provinciale routecollectie volwassenen non-fictie. Door titels te rouleren, hoeven niet in alle vestigingen dezelfde collecties aangeschaft te worden of hebben vestigingen met kleine collecties toch een gevarieerd collectieaanbod;
- Coördineren van het gedeeltelijk geautomatiseerde **collectiebeheer** via de werkljsten voor het saneren, rouleren en herloceren van collecties per vestiging. Hierdoor vindt het saneren verspreid en gestructureerd over het jaar plaats in plaats van in bulk. Ook bewegen boeken naar de vestigingen waar er vraag naar is en ze blijven daar ook door middel van het instellen van floaten;
- Bieden van **collectieadvies** aan de bibliotheken en jaarlijks voeren van een collectiegesprek over de dienstverlening van het provinciaal collectieteam en het collectiebeleid van de bibliotheken.

Voordelen van samenwerking

Door de samenwerking zoals hierboven beschreven wordt de titelspreiding en de onderlinge afstemming van collecties binnen de provincie vergroot en wordt het reserveringsverkeer beperkt. Materialen worden binnen de provincie uitgewisseld; dit kost 1 euro per item voor de klant en 3 euro voor de bibliotheek in kwestie. Wanneer een bibliotheekorganisatie meer of juist minder aan het netwerk geeft dan vraagt, wordt dit onderling verrekend. De Bibliotheek Utrecht ontving in 2022 €54.831 van de overige bibliotheken in het Utrechtse bibliotheeknetwerk voor netto 18.277 geleverde reserveringen. De kosten van het provinciale interbibliothecair leenverkeer zijn voor de Bibliotheek Utrecht €31.308 hoger dan de inkomsten. Dit wordt veroorzaakt door de personeelskosten voor het verwerken van de provinciale reserveringen op basis van €4,12 per reservering (volgens de voorlopige berekening van 2023). Wanneer hierin meer balans moet worden gebracht, dient dit te worden besproken in het Provinciaal Directie Overleg. Vanwege de gezamenlijke catalogus en de reserveringsafspraken levert de Bibliotheek Utrecht op provinciaal niveau meer boeken binnen de provincie dan de andere G4-bibliotheken. Tussen 21 kleine vestigingen van 5 bibliotheken in de provincie zorgt een gezamenlijke routecollectie volwassenen non-fictie voor een verspreiding en wisselend aanbod van populaire non-fictieboeken. Het collectiebeleid per vestiging wordt jaarlijks geëvalueerd, waarbij de werkwijze kan worden aangepast. Ook voor bibliotheekleden is de werkwijze voordelig: zij kunnen in de hele provincie terecht om boeken te halen en te brengen en kunnen reserveren in één gezamenlijke catalogus.

Onderzoek naar collectioneren door NBD Biblion

Eerder is een aantal keer onderzocht of het gunstiger zou zijn om deze handelingen via NBD Biblion te laten lopen. Daaruit blijkt steeds dat provinciaal collectieteam meer diensten levert: het zorgen voor onderlinge afstemming van de collecties en titelspreiding, leveren van collectieprofielen en -analyses en voortgangsoverzichten, bijbestellingen van reserveringen, bestelling van Expresstitels, bestelling van themalijsten, zorgen voor saneerlijsten, coördineren van collectiebeheer (floating en herloceren, zorgen voor routecollecties) en het geven van collectieadvies, en dit alles voor minder geld, ondanks jaarlijkse indexering volgens de loonkosten van de cao voor openbare bibliotheken. Ook de

komende periode van vier jaar zullen we deze dienst dus voortzetten, waarna we opnieuw de afweging maken om deze zaken uit te besteden. Deze beslissing is onder meer afhankelijk van de functionaliteit van een eventueel landelijk bibliotheekstelsel, het tempo waarin het project rondom collectioneren met Utrechters geïmplementeerd wordt en de kwaliteit van de partij waaraan het collectioneren wordt uitbesteed.

Rol van de Bibliotheek Utrecht

De Bibliotheek Utrecht verzorgt het applicatiebeheer van de systemen die het provinciaal collectioneren ondersteunen. Werkwijzen zijn in de loop der jaren zoveel mogelijk geautomatiseerd, waardoor zo min mogelijk handelingen nodig zijn om het systeem te laten draaien. Dit maakt dat voor de zestig aangesloten vestigingen in totaal 52 uur aan collectioneerwerkzaamheden en 28 uur aan aansturing en systeembeheer nodig is voor de bulk aanschaf bij NBD Biblion en de ondersteuning van de bibliotheken bij het collectiebeheer. De Bibliotheek Utrecht biedt optioneel enkele extra diensten aan, zoals het leveren van collectie overzichten en het inrichten van collectiebeheersystemen. Er worden geen beleidsmatige collectienota's voor bibliotheken geschreven; wel wordt op verzoek collectieadvies gegeven.

Landelijk collectioneren

Net als alle andere openbare bibliotheken in Nederland neemt de Bibliotheek Utrecht deel aan het landelijke interbibliothecair leenverkeer. Via deze weg worden zowel boeken als audiovisuele materialen opgevraagd en aangeleverd bij andere bibliotheken. Het grootste deel van de aanvragen vanuit de Bibliotheek Utrecht betreft cd's bij Muziekweb, omdat deze collectie in 2020 is gesaneerd. Ook op andere gebieden levert de Bibliotheek Utrecht minder en ontvangen wij meer dan andere G4-bibliotheken, omdat wij beschikken over een kleinere collectie. Daarnaast worden via WorldCat Discovery wetenschappelijke materialen aangevraagd bij universiteitsbibliotheken, musea en onderzoeksinstituten in Nederland. In 2022 heeft De Bibliotheek Utrecht 788 materialen geleverd aan openbare bibliotheken buiten de provincie Utrecht en 828 materialen ontvangen. Van de wetenschappelijke bibliotheken heeft de Bibliotheek Utrecht 32 materialen ontvangen. Er zijn 7.005 cd's aangevraagd door gebruikers van de Bibliotheek Utrecht bij Beeld & Geluid Muziekweb. Het landelijk interbibliothecair leenverkeer (IBL) kost €30.184 meer dan het oplevert. De kosten bestaan voor het grootste deel uit personeelskosten voor de behandeling van IBL/IFL-aanvragen (€30.784). Wanneer hierin meer balans moet worden gebracht, dient dit te worden besproken in het overleg met de G4-bibliotheken en uiteindelijk de algemene ledenvergadering van de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB).

Leverancier

Net als voor vrijwel alle andere openbare bibliotheken in Nederland is NBD Biblion de belangrijkste dienstverlener op collectiegebied. Dit verloopt soms minder soepel, onder meer vanwege problemen met automatische metadatering en een gebrek aan aanbod voor andere talen en hbo+-boeken. Toch blijft de samenwerking met NBD Biblion lonen: NBD Biblion biedt jaarlijks een ruim aanbod van 17.000 nieuwe titels aan. Via geen enkele andere partij kunnen materialen ingebonden en ingewerkt, inclusief titelbeschrijvingen, tegen zo'n lage kostprijs worden ingekocht. Er is eerder gezocht naar alternatieven, met name in de vorm van het Vlaamse MedioEurope, maar dat werkte niet naar behoren: het

aanbod was te klein voor een grote bibliotheek als die in Utrecht en er werd te veel met standaardpakketten gewerkt. Daarom werkt de Bibliotheek Utrecht actief samen met NBD Biblion om de dienstverlening te verbeteren, bijvoorbeeld waar het gaat om het realiseren van standaardcollecties voor de Bibliotheek *op school*, het aanbod aan diverse en inclusieve boeken en de levering van kwalitatief goede metadata.

Plusfunctie

Per 1 januari 2023 is de Stichting Pluscollecties, waarvan de Bibliotheek Utrecht onderdeel uitmaakte, officieel opgeheven. Dit samenwerkingsverband zorgde decennialang voor een landelijk dekkende collectie op hbo+-niveau, waarbij grote bibliotheken door het hele land elk een deel van de collectievorming voor hun rekening namen. In het geval van de Bibliotheek Utrecht ging dat met name om de collectie psychologie. Gelukkig zijn dit onderwerpen die goed blijven lopen, en die dus niet alleen voor de kleine schare hbo+-lezers worden aangeschaft. Daarom schaft de Bibliotheek Utrecht in deze categorie nog steeds boeken op hbo+-niveau aan, zij het in mindere mate.

Rol van de collectie van de Neude

Minstens zo belangrijk voor het leenverkeer is de collectie die in de Neude te vinden is. Hier zijn materialen te vinden die elders in de provincie niet te krijgen zijn, en die daarmee een verrijking vormen voor de collectie van Utrecht als geheel. Van de 48.000 provinciale reserveringen levert bibliotheek Utrecht 21.000 reserveringen aan het netwerk. Deze reserveringen bestaan voor twee derde uit non-fictie boeken voor volwassenen, veelal afkomstig van bibliotheek in de Neude-vestiging.

Catalogus- en bestelbeheer

Tot slot verzorgt de Bibliotheek Utrecht het catalogus- en bestelbeheer van de regio Wise Midden-Zuid voor een groot aantal bibliotheken in Utrecht, Noord-Brabant en Limburg. Deze opdracht wordt aan de Bibliotheek Utrecht verleend door BiSC. De Bibliotheek Utrecht leest de aanbodbestanden van NBD Biblion digitaal in in het bibliotheekstelsel. De bibliotheken in de provincie Utrecht en een aantal bibliotheken in Noord-Brabant werken met de Wise-Besteladviesmodule, die gekoppeld is aan de collectieprofielen die jaarlijks door de Bibliotheek Utrecht worden gemaakt. De bibliotheken buiten de provincie Utrecht en het provinciaal collectieteam Utrecht bestellen zelf of gebruiken NBD Selectieservice. De bestelbestanden worden door de Bibliotheek Utrecht integraal opgestuurd voor alle bibliotheken van Wise Midden-Zuid en de factuurbestanden van de geleverde materialen worden ingelezen en verwerkt in het bibliotheekstelsel. Dagelijks wordt de NBD-bestelsynchronisatie gecontroleerd, worden afwijkingen gecorrigeerd en worden afmeldingen gecontroleerd op reserveringen. Oude bestellingen worden gecontroleerd en gereclameerd.

De Bibliotheek Utrecht verzorgt verder het catalogusbeheer en het functioneel beheer van de catalogus voor bibliotheken in Utrecht, Noord-Brabant en Limburg. Wekelijks worden de aanbodtitels van NBD Biblion ingelezen in de catalogus en gecontroleerd. Verder wordt er catalogusonderhoud uitgevoerd in titelbeschrijvingen en thesauri. Het bibliotheekstelsel genereert werklijsten voor aanpassingen aan etiketten en kastplaatsing. De achterliggende kastinstellingen worden voor alle Midden-Zuid-bibliotheken door de Bibliotheek Utrecht beheerd.

De Bibliotheek Utrecht genereert en verzendt jaarlijks nul lijsten naar alle Midden-Zuid-

bibliotheken. Voor nieuwe bibliotheken die toetreden tot het bibliotheekstelsel Wise Midden-Zuid worden migraties van bibliotheekcatalogi voorbereid en uitgevoerd. Boeken van andere kanalen dan NBD Bibliion worden gecatalogiseerd voor alle deelnemende bibliotheken.

De Bibliotheek Utrecht draagt actief bij aan meerdere landelijke werkgroepen, onderhoudt regelmatige contacten met leveranciers (zoals BiSC, OCLC en NBD Bibliion) en faciliteert uitwisseling tussen Midden-Zuid-bibliotheken.

Collectienormen van de Bibliotheek Utrecht

De Bibliotheek Utrecht leeft de landelijke normen na zoals die te vinden zijn in het gezamenlijk collectieplan (2020-2024) dat in samenwerking met het bibliotheeknetwerk is opgesteld door de KB. Daarin zijn de volgende uitgangspunten vastgesteld.

- **We zorgen ervoor dat de collectie actueel blijft door jaarlijks 10% te vervangen middels aanschaf en saneren.** In 2023 kunnen we 10,8% van het bezit vervangen: 9,6% van de volwassen collecties en 12,1% van de jeugdcollecties. Het vervangingspercentage van de jeugdcollecties is hoger omdat prentenboeken na 5 jaar vervangen moeten worden, vanwege intensief gebruik.
- **We handelen minimaal 95% van de fysieke klantvraag af met materialen uit onze eigen collectie.** De overige 5% kan vanuit de provincie worden opgevangen. In 2022 is 0,13% van de klantvraag (3.027 uitleningen van het totale aantal van 2.297.613 uitleningen) afgehandeld met collectie vanuit de provincie. De landelijke norm wordt dus ruimschoots gehaald. Maximaal 0,1% wordt elders in het land opgevraagd. Dit was in 2022 0,33% (7.518 van in totaal 2.297.613 uitleningen). Dit is meer dan de afgesproken norm. Dit wordt vooral veroorzaakt door het grote aantal reserveringen van cd's bij Muziekweb.
- **We handhaven een gemiddelde collectieomvang van circa 1,3 band per inwoner.** Met het huidige budget is dit nog haalbaar (1,35 band per inwoner), maar met de groei van de stad en de stijging van de boekenprijzen komt dit getal wel in het gedrang. Om aan dit aantal te kunnen vasthouden, is in de toekomst mogelijk verhoging van het budget nodig.
- **We baseren de omvang van collecties op de rekentool zoals gegeven door het gezamenlijk collectieplan.** Daarbij wordt uitgegaan van een uitleenfrequentie van gemiddeld 4 boeken per jaar voor volwassenen en 6 voor jeugd. Tot nu toe hebben wij een strengere eis toegepast, die hoort bij de Bibliotheekformule: 5 boeken voor volwassenen en 7 voor jeugd. Die norm blijkt niet meer haalbaar, omdat hier te weinig budget voor is en de uitleningen – ook landelijk – teruglopen. In praktijk wordt deze strenge norm niet meer gehanteerd. Dit moet nog worden geformaliseerd.
- **We stellen de collecties van de vestigingen samen op basis van collectieprofielen volgens de afgesproken normen.** Deze profielen worden jaarlijks herzien. We volgen de voortgang per kwartaal via voortgangsoverzichten.
- **We houden in onze collectiebudgetten 5% ruimte voor actualiteiten, programmering en experimenten.** In de toekomst hopen we dit percentage te kunnen verhogen.
- **Boeken die langer dan twee jaar niet worden uitgeleend, worden in principe afgeschreven, tenzij het gaat om zeer belangrijke werken.** Deze saneernorm staat niet genoemd in het gezamenlijk collectieplan, maar wordt in praktijk wel door bibliotheken in het hele land toegepast.

Collectiepresentatie van de Bibliotheek Utrecht

Door de jaren heen heeft het bibliotheekveld verschillende trends gekend op het gebied van de presentatie van collecties. Ook de Bibliotheek Utrecht is altijd actief met deze trends aan de slag gegaan.

Visie op presentatie

Maatschappelijke functies

Voorheen stond in de inrichting van bibliotheken de collectie centraal. Daarin is de laatste jaren, met de verbreding van de functies van de openbare bibliotheek, verandering gekomen. Met onze presentatie willen we die verschillende functies, zoals programmering, ontmoeting en ondersteuning bij taal- en digitale vaardigheden, zo goed mogelijk voor het voetlicht brengen. Daarbij is de collectie onderdeel van een groter geheel: deze ondersteunt andere functies. In praktijk betekent dit dat collecties in de vestigingen dicht bij de plek worden geplaatst waar de functie wordt uitgeoefend waar die bij past, bijvoorbeeld Taalhuiscollecties bij de ruimtes waar taallessen worden gegeven. Daarnaast blijft de collectie uiteraard een zelfstandig te gebruiken product.

Zoekende versus kennende bezoeker

Bezoekers van bibliotheken kunnen grofweg in twee soorten zoekers worden ingedeeld: de bezoekers die weten welk materiaal ze zoeken en bezoekers die zich willen laten verrassen en inspireren. Deze benaderingen vragen om verschillende typen inrichtingen. De vestigingen van de Bibliotheek Utrecht zijn ingericht om met name de bezoeker die geïnspireerd wil worden te bedienen, bijvoorbeeld met de indeling op thema's (de zogeheten werelden) en gebruikmaking van displays. Daarnaast wordt ook de bezoeker die weet wat die zoekt uiteraard zo goed mogelijk bediend, middels zo helder mogelijke indeling en signing.

Hulp bij zoeken

Om bezoekers zo goed mogelijk te kunnen helpen bij hun zoektocht, zijn in vestigingen medewerkers te vinden die hen van tips kunnen voorzien en op de locatie van een boek kunnen wijzen. Zij staan nadrukkelijk niet achter een balie, maar lopen rond, zodat zij de klant zo goed mogelijk van dienst kunnen zijn. Op de Neude vormt dit in de praktijk nog een uitdaging, omdat het een grote vestiging met veel kleine hoeken is, waar het lastig is om overzicht te houden. Daarbij kunnen digitale middelen, zoals een digitale plattegrond of tipgever, mogelijk een oplossing bieden. Ook kan men actiever worden verwezen naar de klantenservice. Voor een goede toegankelijkheid van de collecties is het daarnaast van belang om de collecties te onderhouden door wekelijks te saneren en regelmatig, één keer per maand, kastcontroles uit te voeren. Dit ondersteunt de bezoekers en de medewerkers bij gericht zoeken naar titels, bijvoorbeeld de titels die gereserveerd zijn. Daardoor kan het aantal hulpvragen en ook het aantal reserveringen worden verminderd. Verder gaan we experimenteren met nieuwe manieren om Utrechters elkaar te laten inspireren om boeken te lenen en lezen, hetgeen vindbaarheid hopelijk ook ten goede komt.

Flexibele presentatie

Waar voorheen de presentatie van de collectie min of meer vaststond, is nu meer flexibiliteit mogelijk, onder meer door gebruik te maken van verplaatsbare signing.

Daardoor ontstaat meer ruimte om te experimenteren, met als doel om te achterhalen welke presentatie het beste werkt en te blijven verrassen. Uiteraard houden we er daarbij rekening mee dat elke wijziging kan zorgen voor klanten die de weg niet goed kunnen vinden.

Typen presentaties

In de vestigingen van de Bibliotheek Utrecht zijn momenteel de volgende typen presentaties te vinden.

Klassieke bibliotheek

In De Meern en Vleuten wordt nog uitgegaan van de klassieke indeling van de bibliotheek, waarbij de ontsluiting van de collectie centraal staat. Deze indeling is gebaseerd op de vindbaarheid van materialen voor de gericht zoekende klant. Boeken worden uitgeleend en ingeleverd bij de balie, fictie en non-fictie zijn van elkaar gescheiden en de boeken staan ingedeeld op genre, SISO, PIM of hoofdwoord. Deze vorm van presenteren sluit niet langer aan op bovengenoemde visiepunten, met name als het gaat om aandacht voor alle maatschappelijke functies van de bibliotheek. Bij herinrichting van deze vestigingen dient dus voor de nieuwste presentatiewijze worden gekozen.

Utrechtse huisstijl gebaseerd op retail

De vestigingen Vleuterweide en Tuinwijk zijn ingedeeld volgens het retailprincipe, aangepast aan de Utrechtse huisstijl. Ook hier staat de collectie nog steeds centraal, maar is de uitstraling moderner. Klanten die op meerdere vestigingen materialen lenen, vinden hier makkelijker de weg. Hier staat niet de gericht zoekende klant centraal, maar de bezoeker die nog niet precies weet wat die wil. Wel wordt uitgegaan van de zelfredzaamheid van de klant bij het vinden van het juiste boek. Deze wordt daarbij geholpen door veel frontale presentaties en displays.

Landelijke huisstijl gebaseerd op retail (Bibliotheekformule 2.0: Blackbox)

Verreweg de meeste vestigingen van de Bibliotheek Utrecht zijn vormgegeven volgens de landelijke huisstijl, wederom gebaseerd op het retailprincipe. Dit wordt ook wel de Bibliotheekformule 2.0 (type Blackbox) genoemd. Het gaat onder meer om de Neude en de vestigingen Kanaleneiland en Oog in Al. In deze vestigingen is de landelijke huisstijl doorgevoerd, ook in de signing, die dankzij magneetstroken flexibel is vorm te geven. Er wordt gebruikgemaakt van werelden, met verschillende kleuren, die idealiter ook terugkomen in de kasten en het meubilair. Ook hier staat de klant die nog niet precies weet wat die wil centraal. Er zijn geen balies maar servicepunten, waar klanten terecht kunnen met vragen. Daarnaast lopen medewerkers rond om klanten bij te staan. Ook verblijfsmogelijkheden spelen hier een belangrijke rol: er zijn studieplekken voor zowel jeugd als volwassenen te vinden.

Landelijke huisstijl gebaseerd op programmering (Bibliotheekformule 3.0 Blackbox)

De nieuwste ontwikkeling op presentatiegebied is de Bibliotheekformule 3.0. Deze is wederom gebaseerd op de landelijke huisstijl, maar stelt de programmering meer centraal. Deze presentatiewijze is onder meer toegepast in Overvecht en Leidsche Rijn Centrum. In deze indeling krijgen alle bibliotheekfuncties een plek, waardoor de maatschappelijk-educatieve bibliotheek idealiter in de volle breedte zichtbaar wordt. Er is

ruimte voor samenwerking met partners, zowel in collectie als programmering. De indeling is flexibel, waardoor meubels en elementen uit de Bibliotheekformule 2.0 makkelijk kunnen worden hergebruikt.

Verbeteringen

Eenduidige presentaties

Op dit moment worden in de vestigingen verschillende typen presentaties gehanteerd. De reden hiervoor is grotendeels praktisch: er is te weinig geld, tijd en ruimte beschikbaar om de vestigingen allemaal volgens de nieuwste inzichten in te delen. Daarnaast wordt momenteel gestreefd naar een lokale kleuring in elke vestiging, die zo goed mogelijk aansluit bij de wijk. Hierbij dreigt soms veel tijd te gaan zitten in de herindeling van de collectie, waardoor op iedere locatie een andere indeling ontstaat. Dit is niet wenselijk voor de vindbaarheid van collecties. De lokale kleuring zou eerder tot uiting moeten komen in andersoortige programmering en meubels. Ook is het zinvoller de collectie op een andere manier aan te prijzen, bijvoorbeeld door medewerkers en via displaytafels, dan met een tijdrovende actie als herstickering. We streven, kortom, naar eenduidige inrichting van collecties, om het zoekgemak voor bezoekers van verschillende vestigingen te vergroten en de werklast voor medewerkers zo klein mogelijk te houden. Dat betekent dat afwijkend ingedeelde collecties de komende jaren worden gelijkgetrokken. Dit geldt ook voor collecties op scholen.

Duidelijke plaatsing

Uit onderzoek van BiSC onder ouders van jeugdleden blijkt dat de plaatsing van de collecties voor 8- tot 12-jarigen jaar erg onduidelijk is, hetgeen kinderen demotiveert om op deze afdeling te lenen. De volgorde van de boeken in de kast blijkt niet goed te begrijpen. Door het weinige personeel op de afdelingen kan hierbij ook niet makkelijk hulp worden geboden. Ook de volwassen collectie non-fictie die in bibliotheek Neude op deze afdeling staat wordt als storend ervaren. Dit vraagt om herziening van deze afdeling.

Inrichting displays

Displays worden nu nog vaak vrij braaf ingericht. Hier mag meer leven in komen, bijvoorbeeld door boeken te selecteren op een bijzondere eigenschap, zoals de kleur van de kaft. De presentatie kan ook worden verlevendigd door hier voorwerpen bij te plaatsen. Ook Utrechters en organisaties uit het werkgebied kunnen hier meer bij betrokken worden, bijvoorbeeld door deze een display te laten adopteren, eventueel naar aanleiding van een specifiek programma. Succesvolle inrichtingen van displays kunnen ook nog beter onderling worden gedeeld.

Digitale collectie

Tot nu toe is de digitale collectie nog onvoldoende zichtbaar in de vestigingen. Klanten weten daardoor niet dat ze met hun abonnement ook e-books, luisterboeken en allerhande digitale bronnen kunnen lenen. In de toekomst willen we klanten hier meer op attent maken, bijvoorbeeld door zithoeken te creëren waar men toegang heeft tot het luisteraanbod van de online Bibliotheek en het gebruik van QR-codes op de kasten. Ook wordt momenteel op landelijk niveau gewerkt aan een samenwerking met Beeld en Geluid, waarbij deze digitale collecties zeer waarschijnlijk toegankelijk worden voor bibliotheken.

Hiermee kan ook de presentatie worden verlevendigd, bijvoorbeeld door displays of cabines bij de bijbehorende afdelingen te plaatsen.

Non-fictie

De non-fictiecollectie is in de vestigingen ingedeeld volgens PIM en wordt, indien mogelijk, ook volgens de Bibliotheekformule-indeling geplaatst. De Neude is een uitzondering: daar is de collectie non-fictie voor volwassenen binnen de afdelingen en werelden ingedeeld volgens de SISO-indeling omdat deze collectie te groot is voor PIM. Het logischer indelen van de collecties in Neude vormt een punt van aandacht.

Niet opgehaalde reserveringen

Reserveringen door klanten worden met regelmaat niet opgehaald. Dit vormt een uitdaging voor de organisatie: hoewel gratis reserveren als belangrijke vorm van dienstverlening wordt gezien, kost het ook veel tijd en geld. Op enkele vestigingen wordt daarom geëxperimenteerd met het onder de aandacht brengen van deze materialen, bijvoorbeeld door deze op een aparte plank te zetten. Er wordt ook gesuggereerd om te onderzoeken of bij het niet ophalen van materialen de klant een boete kan krijgen, waarbij specifieke lidmaatschappen eventueel hiervan worden uitgesloten. In 2024 starten we een onderzoek hoe verder te gaan met de kosten die gemoeid zijn met reserveringen; daarin wordt dit vraagstuk meegenomen.

Signing in Neude

Wanneer leden in de catalogus een boek opzoeken, staat daarbij een nummer, dat in de Neude niet op de signing terug te vinden is. Daardoor moeten klanten onnodig lang zoeken en hebben ze vaker de hulp van een bibliotheekmedewerker nodig. De suggestie is om deze nummers toe te voegen op de kasten en op de plattegrond. Op die manier wordt de zelfredzaamheid van klanten vergroot. Deze signing komt boven op de huidige indeling in kleuren, die werelden representeren. Hierbij kunnen we mogelijk ook gebruikmaken van nieuwe technologische ontwikkelingen die bezoekers digitaal bijstaan in het vinden van de weg door bibliotheekvestigingen, zoals in de vorm van de tool Bibendo. Hierbij kunnen we er bijvoorbeeld voor kiezen om de bibliotheek 3D te visualiseren.

Hulp bij zoeken

Ook mensen die nog niet goed weten wat ze zoeken willen we graag bedienen. Daartoe kunnen we boekensprekuren organiseren waar bezoekers vrijblijvend kunnen aanschuiven om geadviseerd te worden over welke boeken ze kunnen lezen. Bezoekers kunnen elkaar hier ook bij helpen.

Collectiedoelgroepen van de Bibliotheek Utrecht

De Bibliotheek Utrecht is er voor iedereen. Ook binnen de collectie wordt gestreefd naar een doorlopende leeslijn van 0 tot 100 jaar. Hieronder worden de verschillende doelgroepen besproken die hiervan onderdeel uitmaken en de collecties die wij voor hen beschikbaar stellen.

Collecties voor iedereen

Bladmuziek

De collectie bladmuziek wordt nog steeds aangevuld. De aanschaf is uitbesteed aan de Rijnbrink Groep, bij gebrek aan aanbod van NBD Biblion. Hoewel veel andere bibliotheken inmiddels zijn gestopt met de aanschaf van dit collectietype, gaat dit bij de Bibliotheek Utrecht nog door, omdat dit een belangrijk collectieonderdeel wordt gevonden, waarvoor voorlopig nog geen alternatief bekend is, bijvoorbeeld in de vorm van een omvangrijke online databank. Er wordt vooral gecollecteerd op populaire instrumenten, zoals piano en gitaar. De uitleenfrequentie van deze collectie ligt laag. Wellicht kunnen communicatie en programmering ervoor zorgen dat de uitleenfrequentie wordt verhoogd. Wanneer dit niet werkt, kan alsnog tot inperking van deze collectie worden overgegaan.

Magazijnfunctie

De Bibliotheek Utrecht beschikt over een magazijn waarin in totaal zo'n 7.300 titels aanwezig zijn. Dit magazijn is bij de verhuizing van de hoofdvestiging naar de Neude scherp gesaneerd. Daardoor is nu een kernachtige collectie overgebleven, met name bestaand uit belangrijke werken van beroemde auteurs, zowel voor jeugd als volwassenen en zowel fictie als non-fictie. Vanwege de beperkte ruimte voor de magazijnfunctie wordt hier pragmatisch mee omgesprongen, bijvoorbeeld door alleen te bewaren wat elders in het land en/of digitaal niet vindbaar is. Dit magazijn speelt, evenals de collectie in de open uitleen van Neude, een rol als achtergrondcollectie voor bibliotheken in de hele provincie: hier worden laatste exemplaren van boeken in de provincie opgeslagen. Toch zou het, zeker met het oog op het groeiende aantal bibliotheken dat magazijncollecties saneert, mooi zijn als naar een blijvende oplossing wordt gezocht, bijvoorbeeld in de vorm van een landelijk magazijn bij de KB. In de tussentijd kijken we nogmaals naar het aanscherpen van de magazijncollectie.

Dvd's

Het aanbod en gebruik van dvd's loopt de laatste jaren sterk terug – cd's werden al eerder volledig gesaneerd. De hoofdvestiging van de Bibliotheek Utrecht beschikt over 13.000 dvd's, blu-ray's en luisterboeken. Verder worden de wijkvestigingen voorzien via een routecollectie van 9.000 dvd's en luisterboeken. Sinds de coronacrisis is het aantal uitleningen van dvd's in de hoofdvestiging met 40% gedaald van 71.300 naar 42.700 en de uitleningen in de wijkvestigingen met 54% van 47.600 naar 21.900 uitleningen. Anders dan bij andere collecties is dit aantal niet meer hersteld. Op dit moment wordt de collectie aangevuld met kwalitatief goede nieuwe titels, klassiekers, verfilmde boeken, populaire series, documentaires en biografieën. De Bibliotheek Utrecht probeert met dit aanbod een alternatief te bieden voor de veelheid aan verschillende streamingdiensten, maar door het beperkte aanbod van NBD Biblion slaagt dit matig. Deze collectie wordt binnen vijf jaar volledig gesaneerd, te beginnen met 50% saneren in 2023.

Anderstalige collectie

De Bibliotheek Utrecht heeft meerdere anderstalige collecties: niet alleen in het Engels, maar ook in het Frans, Duits en Spaans. Ook is er een gastcollectie met Japanse boeken die wordt beheerd door de Japanse gemeenschap. Met name de collectie Engelse jeugdboeken vindt gretig aftrek, onder andere door de invloed van BookTok. Het aanbod van NBD Biblion is onvoldoende om deze collecties te kunnen blijven aanvullen; daarom wordt hiervoor samengewerkt met boekhandels en lokale communities. Eerder is ook gestart met collecties in andere talen, zoals Turks en Arabisch, maar die vonden te weinig aftrek. Wanneer dit wordt gecombineerd met inhoudelijk sterke programmering, verdienen deze collecties mogelijk opnieuw een kans, zeker omdat deze taalgroepen tot de grootste in Utrecht behoren. De samenwerking met het Tulip Institute, die heeft geleid tot de donatie van circa 500 Turkse jeugdboeken om voor te lezen, is daar een goed voorbeeld van. Het plan is om ook Italiaanse romans aan te schaffen omdat daar regelmatig vraag naar is, onder meer via aanschafsuggesties. Verder zullen anderstalige collecties uiteraard een grote rol spelen in het project Bieb for U. Belangrijk speerpunt hierbij is de onderbouwing van de keuze om met bepaalde partners samen te werken: naast de welwillendheid van een partner is het ook belangrijk om een inschatting te maken van de mate waarin een collectie gebruikt zal worden, onder andere gebruikmakend van beschikbare statistieken over de samenstelling van het werkgebied.

Routecollecties

Voor kleinere collecties maakt de Bibliotheek Utrecht gebruik van routecollecties. Het gaat met name om dvd's, grootletterboeken en Engels. Binnen deze collecties is een grote variatie in het aantal titels belangrijk. Deze routecollecties zijn belangrijk om met name kleinere vestigingen van brede collecties te blijven voor zien, en zijn daarmee de investering waard – met uitzondering van de dvd-collectie, die de komende jaren zal worden afgebouwd.

Baby's (0-2 jaar)

In alle vestigingen zijn BoekStartcollecties te vinden, geplaatst in speciale BoekStartmeubels. De BoekStartcollectie bestaat overwegend uit tekstloze boeken, in stoffen, plastic of kartonnen vorm, die speciaal ontwikkeld zijn voor baby's en hun (lees)ontwikkeling. Bij deze collectie zijn in de vestigingen vaak zitplekken voor ouders gecreëerd, soms met tijdschriften en/of boeken over opvoeding, zodat zij langer in de bibliotheek blijven en met elkaar in contact kunnen komen. Op meerdere vestigingen kan deze verblijfsfunctie echter nog wel worden verbeterd. Rondom de Boekstartcollecties worden ook allerlei activiteiten georganiseerd, onder meer op het gebied van voorlezen. Doordat de BoekStartboekjes veelal in de bibliotheek zelf worden gelezen, zijn de uitleencijfers van de BoekStartcollecties relatief gezien niet hoog. De collectie is wel een belangrijk speerpunt in het beleid, namelijk de vroegtijdige bevordering van taal- en leesontwikkeling. Op consultatiebureaus zijn tevens BoekStartcoaches te vinden, die gezinnen naar de boeken toe leiden.

Peuters en kleuters (3-6 jaar)

In de bibliotheek

Voor peuters en kleuters hebben alle vestigingen prentenboeken, die grotendeels alfabetisch op NBD-thematrefwoord worden gepresenteerd. Dit werkt zowel voor ouders als kinderen beter dan de voormalige grijpbakken: ze kunnen beter zien waar een boek over gaat en pakken ook sneller een ander boek dat hen interesseert. Er zijn in de vestigingen voor een deel van de collecties grijpbakken met prentenboeken voor de kindjes om in te graaien.

De vraag naar prentenboeken is groter dan het aanbod. Alles wat verschijnt, wordt aangeschaft, vaak zelfs dubbel. Daarnaast slijten prentenboeken sneller door intensief gebruik. Het vervangingspercentage is daarom 20%. Naast Nederlandstalige prentenboeken zijn in steeds meer vestigingen anderstalig prentenboeken te vinden, meestal in het Engels, maar bijvoorbeeld ook Arabisch of Turks. Uit onderzoek blijkt immers dat lezen in de moedertaal minstens zozeer loont als in het Nederlands.

Ook zijn er informatieve boeken voor deze doelgroep, de zogenaamde AJ-collectie in 2022, het aantal uitleningen op het gebied van luisterboeken daalde van 8.000 in 2019 naar 3.000 in 2022 – dalingen van respectievelijk 45% en 64%. Daarom bouwen we deze collecties, net als de reguliere dvd-collectie, de komende vijf jaar af, waarbij we de daling in het gebruik volgen.

In de kindercentra

Alle peuterspeelzalen in stad ontvangen tassen en kisten met boeken van de bibliotheek. Deze collecties worden beheerd en uitgeleend door team Collectie Educatie en worden betaald vanuit subsidie van de gemeente Utrecht. De specialist die verantwoordelijk is voor het klantcontact, de subsidie en samenwerkingsafspraken maakt de keuze voor de titels. Hierbij gelet op de mogelijkheden die zowel de pedagogisch medewerkers als leesconsulenten van de bibliotheek hebben om prettig en zinvol met het boek te werken. Doel is het voorlezen, vertellen en platen kijken in de thuissituatie aan te moedigen, met het oog op het stimuleren van de taalontwikkeling.

Basisschoolkinderen (6-12 jaar)

In de bibliotheek

Eerste leesboeken

Voor de beginnende lezers zijn er de eerste leesboeken, lopend van niveau S (start) tot en met niveau M4 (midden groep 4). Deze boeken zijn speciaal gericht op het leren lezen. Hoewel de collecties op alle vestigingen groot zijn en jaarlijks gemiddeld 12% van de collectie wordt vervangen, is ook in dit geval de vraag groter dan het aanbod – met name in september, wanneer de scholen weer beginnen. Mogelijk kunnen we deze doelgroep op dit moment ook laten kennismaken met digitale alternatieven: in de online Bibliotheek is een groot aanbod van eerste leesboekjes beschikbaar. Daarnaast bieden we ook Yoleo aan, een webtoepassing waarmee kinderen digitaal kunnen karaokelezen: in eigen tempo lezen en luisteren naar de voorgelezen tekst van AVI-boekjes.

Anderstalige voorleesboeken

In Kanaleneiland en Overvecht is sinds begin 2023 een collectie met Turkse voorleesboeken te vinden. Deze zijn gedoneerd door Turkse ouders via het Tulip Institute. Hieraan zijn ook voorleesactiviteiten gekoppeld. Dit loopt goed, hetgeen uitnodigt tot

uitbreiding naar andere talen en vestigingen. Voor 2023 staat een derde vestiging op de planning voor een collectie Turkse voorleesboeken. En Neude heeft sinds kort een collectie Oekraïense jeugdboeken die zijn gedoneerd door de ambassade van Oekraïne, Stichting Hulp voor Oekraïne en twee particuliere donateurs. Er is ook veel vraag naar Engelse jeugdboeken. Vooral ook op scholen gebruikte series zijn populair, waardoor veel dezelfde titels worden aangeschaft. De slijtage van deze boeken is groot door het intensieve gebruik. Exemplaren moeten dan ook regelmatig worden vervangen. Tot nu toe levert dat geen problemen op: we kunnen in 2023 nog steeds gemiddeld 13% van de jeugdboeken vervangen.

Makkelijk Lezen Plein

In alle vestigingen is een Makkelijk Lezen Plein (MLP). Deze collectie bevat boeken die geschikt zijn voor kinderen die moeite hebben met lezen, bijvoorbeeld vanwege dyslexie. Hoe prettig het voor de vindbaarheid ook is dat de MLP-boeken apart staan, het werkt tevens enigszins stigmatiserend: kinderen willen misschien niet bij de MLP-kast gezien worden en maken wellicht niet gemakkelijk de overstap naar de reguliere collectie. Omdat de boeken op het MLP ook geschikt voor kinderen die geen moeite hebben met lezen, is het idee ontstaan om de boeken van het Makkelijk Lezen Plein geheel of deels tussen de reguliere collecties te plaatsen, wel voorzien van bijpassende sticker. Ook kan ervoor gekozen worden om de boeken eerst apart te plaatsen en na een aantal jaar te verplaatsen naar de reguliere kasten. Op deze manier zijn de boeken vindbaar voor alle kinderen. We bieden ook digitale content aan in de vorm van Superboek, een dienst van de web toepassing Passend Lezen, voor kinderen met een leesbeperking. Dit zijn luisterboeken, boeken in braille en boeken met een Jumboletter.

Strip- en informatieve boeken

Op de jeugdafdeling staan ook stripboeken. Deze worden veel geleend. Verder is er een aanbod van informatieve boeken, de zogenaamde AJ-collectie (tot 9 jaar) en J-collectie (vanaf 9 jaar), die ingedeeld zijn volgens het PIM-systeem. Voor deze collectie sluit het aanbod gemiddeld goed aan bij de vraag. De collectie informatieve boeken wordt steeds groter qua formaat, waardoor de boekenkasten moeten worden aangepast. Dit is een punt van aandacht, gegeven de beperkte ruimte voor meer kasten op de meerderheid van de vestigingen.

Dvd's en cd's

Van de aanwezige collecties dvd's en cd's loopt het aantal uitleningen terug. Steeds minder mensen hebben de mogelijkheid de schijfjes thuis af te spelen. Deze collecties worden de komende jaren gesaneerd. Er wordt bewust voor gekozen dit niet in één keer te doen, om zo klanten die deze collecties nog gebruiken voor te bereiden op het verdwijnen van deze materialen. Mogelijk kan de collectie informatieve jeugdboeken enigszins uitbreiden op de plek van de dvd's en cd's nadat deze zijn gesaneerd.

Op basisscholen

De Bibliotheek op school

Naast het aanbod voor de leeftijdscategorie 6-12 jaar in de vestigingen werkt de Bibliotheek Utrecht in het kader van de Bibliotheek *op school* samen met vijftien scholen. Daar komen in 2023 nog minimaal zestien scholen bij. De Bibliotheek *op school* is een

structurele samenwerking tussen bibliotheek en school, ondersteund met gemeentelijke subsidie. Doel van deze integrale aanpak is het verbeteren van taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid bij kinderen op de basis- en middelbare school. Zowel bibliotheek als school willen kinderen stimuleren meer te gaan lezen.

In de stad Utrecht zijn collecties tot nu toe op de Bibliotheek *op school* scholen eigendom van de scholen. Budget, onderhoud en werkzaamheden worden door de scholen zelf bekostigd. De bibliotheek ondersteunt de scholen bij de aanschaf en het onderhoud van de collecties en de inrichting van de schoolbibliotheek. In overleg met de scholen worden door de collectiespecialisten voornamelijk meestal ter plekke bij NBD Biblion collecties ingekocht. De reden daarvoor is dat NBD Biblion de boeken bibliotheekklaar aanlevert, voorzien van titelbeschrijving, stevige geplastificeerde kaft, etiketten en RFID-label. Op korte termijn hopen we te kunnen bestellen via een digitaal startaanbod dat is ingelezen in het bibliotheekstelsel van de school. NBD Biblion heeft de voorraad jeugdboeken vergroot om de vele bibliotheken in het land die met de aanschaf voor scholen bezig zijn te kunnen bedienen. Sommige scholen geven er de voorkeur aan om lokaal te besteden; zij schaffen de Bibliotheek *op school*-collectie aan bij de lokale kinderboekwinkel. Dat heeft als nadeel dat de aanschaf handmatig plaatsvindt en dat het bibliotheekklaar maken alsnog door de school of de kinderboekhandel moet worden uitgevoerd.

Thema- en wisselcollecties

Naast deze basiscollectie kunnen alle 120 Utrechtse basisscholen gebruikmaken van wissel- en themacollecties, die worden aangeboden via een speciaal hiervoor ingerichte webshop van de bibliotheek. Deze collecties worden aangeschaft, beheerd en uitgeleend door team Collectie Onderwijs. Ze worden voor vier weken uitgeleend ter ondersteuning van het thematisch werken op scholen. Een wisselcollectie wordt door scholen geleend die geen schoolbibliotheek hebben. De collectiespecialist begeleidt leerkrachten bij het samenstellen van de wisselcollecties. Wisselcollecties worden voor één schooljaar uitgeleend. Na een halfjaar mogen de wisselcollecties geruild worden als de school dat wil. Deze collecties worden naar de scholen gebracht door de transportafdeling van de bibliotheek en worden na vier tot zes weken door de school weer ingeleverd bij de vestiging. Hiervan wordt goed gebruikgemaakt: circa 60% van de basisscholen weet ons hiervoor te vinden.

Uitbreiding de Bibliotheek *op school*

Bij uitbreiding van de Bibliotheek *op school* verwachten we minder gebruik van met name de wisselcollectie. De verwachting is dat scholen wel taal- en themacollecties blijven vragen voor in de les; dat is nu al zichtbaar bij scholen die met de Bibliotheek Utrecht samenwerken volgens het programma de Bibliotheek *op school*. De schoolcollecties volstaan niet om grote aantallen boeken van één titel of over één onderwerp te vinden. Wanneer 50% van de Utrechtse basisscholen is overgestapt op het de Bibliotheek *op school*-concept, worden de wisselcollectie afgebouwd in het tempo waarin de resterende scholen overstappen. Scholen die niet meedoen met de Bibliotheek *op school*, kunnen op den duur geen wisselcollecties meer afnemen. Het lenen van taal- en themacollecties blijft wel mogelijk. Voor het samenstellen van themacollecties blijft, met name voor populaire thema's, een achtergrondcollectie nodig. Om in te spelen op de vraag, schaffen we ook steeds vaker een anderstalige collecties voor scholen aan, bijvoorbeeld in het Engels, Arabisch, Turks en Oekraïens.

Samenwerking tussen school en bibliotheek

De vraag is hoe deze processen beter kunnen worden gestroomlijnd en hoe collecties op scholen en in de bibliotheekvestigingen beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Uit onderzoek naar optimale jeugdcollecties in bibliotheken en op scholen (2019) blijkt namelijk dat kinderen óf naar de schoolbibliotheek gaan óf naar de openbare bibliotheek, maar niet naar allebei. Omdat in de openbare bibliotheek veel meer aanbod te vinden is dan in de schoolbibliotheek, moet de verbinding tussen deze twee nog verder worden gestimuleerd, bijvoorbeeld door leesconsulenten en collectiespecialisten in te zetten om de medewerkers in de dienstverlening te scholen, bijvoorbeeld via het geven van een verkorte cursus Open Boek of door de lesprogramma's van de leesconsulenten te presenteren en bibliotheekbezoeken op scholen actief te stimuleren.

Middelbare scholieren (12-18 jaar)

In de bibliotheek

Actualiteiten

Om middelbare scholieren, die van oudsher lastig te bereiken zijn, toch te verleiden tot gebruik van de bibliotheek, is het belangrijk mee te gaan met de onder deze doelgroep heersende trends, zoals bijvoorbeeld zichtbaar op TikTok. Dat vraagt om een hoge mate van flexibiliteit; daarom kopen we, naast het reguliere aanbod, ook titels bij de boekhandel en via de ExpressTitels van NBD Biblion. Het gaat bijvoorbeeld om Engelstalige young adult-boeken. Sinds 2022 heeft de Bibliotheek Utrecht op de vestiging Neude ook een mangacollectie, die goed wordt geleend. Verder hebben acht vestigingen (Neude, Kanaleneiland, Oog in Al, Leidsche Rijn Centrum, Vleuterweide, Overvecht, Hoograven en Zuilen) Lezen voor de lijst-collectie, die aansluit bij het literatuuronderwijs tijdens het vak Nederlands op scholen. Ook deze collectie wordt goed geleend. De komende jaren blijven we trends nauwlettend in de gaten houden, zodat we tijdig kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen.

Informatieve boeken

In alle vestigingen is er een aanbod voor jongeren die moeite hebben met lezen, de collectie Makkelijk Lezen Young. Voor young adults is geen specifiek non-fictieaanbod beschikbaar: informatieve boeken voor jongeren worden bij de informatieve boeken voor volwassenen geplaatst. Deze plaatsing en bijbehorende etiketten worden niet aangeboden vanuit NBD Biblion, hoewel dit wel van grote meerwaarde kan zijn. Sommige vestigingen, zoals Vleuterweide en Leidsche Rijn Centrum, plaatsen de informatieve boeken voor jongeren wel apart. Deze indeling willen we ook in de rest van het vestigingsnetwerk implementeren. Dit betekent dat de boeken moeten worden omgewerkt qua bestickering en in de catalogus. Hier hoort ook nieuwe signing in de vestigingen bij.

Games

Onder jongeren zijn games eveneens populair, maar de trends wisselen snel, evenals de devices die nodig zijn om de games te kunnen gebruiken. Als jongeren games willen lenen die voor hun leeftijd niet geschikt zijn, zorgt dit voor lastige gesprekken bij de uitleenbalie. Verder worden games steeds vaker online gespeeld. Dit zijn allemaal redenen geweest om het aanschaffen en uitlenen van fysiek games te stoppen. Het kleine nog aanwezige bezit aan games wordt afgebouwd. De wens is om de focus te verschuiven van

het bezit van games naar het faciliteren van ontmoeting door jongeren bij het spelen van deze games in de bibliotheek, in samenwerking met de Utrechtse game-industrie, Dutch Game Garden en de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU). We kunnen de ervaringen van andere bibliotheken met het organiseren van gamestoernooien onderzoeken. Om lezen te stimuleren kunnen we ook inzetten op boeken, bijvoorbeeld fantasyboeken, die zijn gebaseerd op videogames omdat jongeren aangeven daar belangstelling voor te hebben, bijvoorbeeld in de landelijke Readification-pilot in 2021. We willen in samenwerking met de collega's van onderwijs en programma experimenteren met het spelen met, en wellicht het maken, van serious games en apps, bijvoorbeeld door een speel- of maakabonnement te nemen op Bibendo. Met een speelabonnement kunnen een jaar lang alle games, apps en online content gebruikt worden die zijn ontwikkeld door andere bibliotheken en die gebruikers ondersteunen bij leesbevordering, een leven lang leren en digitaal meedoen. De aanschaf van een Bibendo-speelabonnement kan gefinancierd worden vanuit het collectiebudget van team Collectie (€2.400 per jaar voor een speelabonnement en €3.000 voor een maakabonnement).

Op middelbare scholen

Voor het voortgezet onderwijs is een beperkt educatieaanbod beschikbaar, met themacollecties en activiteiten. Deze worden samengesteld door de onderwijsspecialist en aangeschaft en beheerd door team Collectie Onderwijs. In 2022 nam ruim 50% van de scholen voor voortgezet onderwijs themacollecties af. Voor de komende jaren ligt de focus voor de samenwerking met scholen echter op het primair onderwijs; daarna wordt de samenwerking met het voortgezet onderwijs intensiever aangepakt. Wel vinden op incidenteel niveau al intensievere samenwerkingen plaats: de vestiging in Vleuterweide verzorgt bijvoorbeeld de mediatheek van het Amadeus College, de middelbare school die in hetzelfde gebouw gehuisvest is als de bibliotheek. Daarnaast verwachten we in 2023 te starten met de eerste samenwerking op het gebied van de Bibliotheek *op school* op het Globe College.

Team Collectie Onderwijs heeft veel kennis in huis over de jeugdboeken in de leeftijdscategorie 0 t/m 12 jaar. Dat geldt minder voor de boeken voor jongeren van 13 t/m 18 jaar. We moeten daar de komende jaren meer deskundig in worden om de scholen voor het voortgezet onderwijs goed te kunnen begeleiden. Dat geldt met name voor het speciaal onderwijs en leerlingen met een NT2-achtergrond: voor deze doelgroep is niet voldoende interessant aanbod beschikbaar. Graphic novels lijken bijvoorbeeld een uitkomst te kunnen bieden. Het is belangrijk dat Team Onderwijs en team Collectie met elkaar in gesprek blijven om te bepalen hoe de samenwerking tussen Collectie en Onderwijs optimaal kan worden vormgegeven.

Volwassenen (18+)

Voor volwassenen is in de vestigingen een uitgebreid aanbod aan romans, informatieve boeken, dvd's, luisterboeken, tijdschriften en dagbladen.

Fictie

De uitlening van romans blijft goed lopen, maar loopt iets terug (6% minder uitleningen dan in 2019), waarschijnlijk doordat er meer digitaal gelezen wordt. Sinds 2019 zijn de uitleningen van e-books in de stad Utrecht met 63% toegenomen tot 133.000 uitleningen, waarvan 65% fictie. De uitleningen van luisterboeken zijn sinds 2020 met 294%

toegenomen tot 79.500 uitleningen. De meeste vraag binnen de e-books is naar literatuur en spannende boeken. De meeste vraag binnen de fysieke fictiecollectie is naar spannende en romantische boeken. In Neude, Tuinwijk, Oog in Al en Leidsche Rijn Centrum worden ook de literaire romans zeer goed gelezen.

Anderstalige boeken

In de Neude worden naast Nederlandstalige boeken ook Engelse, Duitse, Franse, Spaanse, Oekraïense en Japanse romans aangeboden. Verder wordt in 2023 gestart met een Italiaanse romancollectie. In de Neude zijn er bovendien informatieve boeken in het Engels, Duits en Frans en informatieve boeken op hbo+-niveau. In de andere vestigingen zijn Engelstalige romans aanwezig. In Kanaleneiland en Overvecht worden jeugdboeken in de Turkse en Marokkaanse taal aangeboden. Deze ontwikkeling willen we de komende jaren verder doorzetten, door in te spelen op de wensen van verschillende communities in het werkgebied. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan de Surinaamse, Antilliaanse, Chinese en Indiase gemeenschap.

Muziekcollecties

De Neude heeft daarnaast collecties bladmuziek voor volwassenen en kinderen. Deze worden relatief weinig geleend, maar worden ook vaak ter plekke gekopieerd. Het gebruik is de afgelopen jaren gedaald: van 10.011 uitleningen in 2019 naar 7.773 uitleningen in 2022, op een bezit van 10.019 banden in 2019 naar 7.237 in 2022, een daling in de uitleenfrequentie van 1,4 naar 1,2 (een vermindering van 14%). Hierbij is meer programmering en promotie belangrijk om deze collecties beter voor het voetlicht te brengen, met name in het gewenste gebruik door kinderen en jongeren, bijvoorbeeld door samen te werken met het muziekonderwijs in de stad, het conservatorium, de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) en plaatselijke koren. Ook kan bij de piano een verwijzing naar de collectie worden geplaatst. Mocht dat niet het gewenste effect hebben, dan wordt de bladmuziekcollectie verkleind.

Strips en graphic novels

De Neude heeft ook een collectie strips voor volwassenen. Het aanbod is nu nog te gering, waardoor de fan van strips onvoldoende van diens gading vindt. Deze boeken worden nog niet voldoende aangeboden via NBD Biblion. Dit vraagt om expertise vanuit de bibliotheek, om ervoor te zorgen dat met name series goed op orde zijn. We wijzen een medewerker aan die zich hierop toelegt. De plaatsing kan ook nog worden verbeterd: nu staat deze collectie verscholen achter de roltrappen. Deze collectie dient te worden verplaatst naar een prominentere plek.

Sprinters

Een apart aanbod zijn de Sprinters: boeken die een afwijkende uitleentermijn hebben van één week en die niet gereserveerd kunnen worden. Deze collectie is bedoeld om binnen korte tijd meerdere leners van actueel aanbod te kunnen voorzien. Het biedt leners die naar de vestiging komen bovendien de kans om zonder reserveren actuele boeken te kunnen lezen. Hierdoor wordt de uitleentermijn van populaire titels nog relatief ingeperkt. Sprinters worden aangeschaft via de Toptitel-abonnementen van NBD Biblion en via de lokale boekhandel.

Lees & Schrijf!

Zeven vestigingen (Neude, Hoograven, Kanaleneiland, Overvecht, Zuilen, Leidsche Rijn Centrum en Vleuterweide) hebben een speciaal aanbod dat Lees & Schrijf wordt genoemd en dat gericht is op de doelgroep die de Nederlandse taal aan het leren is, zowel NT1 als NT2. In deze collecties staan taalmethodes, boeken met leesstof, romans in makkelijk leesbare taal en boeken over de Nederlandse samenleving. Ook is de Startkrant beschikbaar, een krant in makkelijk Nederlands. Deze worden met name ter plekke intensief gebruikt, waardoor de exacte populariteit lastig te bepalen is. Een belangrijk digitaal hulpmiddel voor het leren van de Nederlandse taal is Oefenen.nl. Op dit moment lijkt de omvang van deze collectie nog niet goed afgestemd op de vraag vanuit de omgeving. Zo heeft Neude de grootste collectie Lees & Schrijf, terwijl in deze omgeving een relatief laag aantal laaggeletterden te vinden is, en is in rayons met veel laaggeletterden juist weinig aanbod op dit gebied te vinden. Tuinwijk, Leidsche Rijn Centrum en Kanaleneiland hebben de grootste collecties, terwijl Overvecht het grootste aantal mogelijk laaggeletterde huishoudens in haar werkgebied heeft. In overleg met de programmaleider gaan we bespreken of de Lees & Schrijf-collectie aldaar vergroot moet worden.

Aanbod voor ouderen

Voor lezers met zichtproblemen, vaak ouderen, bieden we een collectie grootletterboeken aan. Deze collecties worden steeds minder goed gebruikt, waarschijnlijk door alternatieven in de vorm van streaming van luisterboeken en e-books. De uitleenfrequentie is verlaagd van 2,5 naar 2,2. Het bezit is sinds 2019 met 14% gedaald, met name door dubbelen te saneren. De komende jaren onderzoeken we of we deze collecties verder kunnen laten krimpen. Daarbij is het belangrijk deze collecties te behouden voor de dienstverlening waarbij leden aan huis of in verzorgingshuizen boeken bezorgd kunnen krijgen.

Tijdschriften

Alle vestigingen hebben een aanbod aan tijdschriften voor volwassenen en kinderen, waarvan alleen het nieuwste nummer ter inzage is en alle overige nummers geleend kunnen worden en er zijn dagbladen voor de leestafels. In de vestigingen Neude, Overvecht en Kanaleneiland staan verder tablets om het digitale tijdschriftenaanbod van Pressreader te lezen. Deze worden niet bijzonder intensief gebruikt, mede door onhandige presentatie en een gebrek aan promotie. In Kanaleneiland staat de tablet op de leestafel waar ook vaak taalcurssussen gegeven worden. Dan is de tablet niet bruikbaar. Hierin moet verbetering plaatvinden. Gebruikers kunnen de tijdschriften en dagbladen van Pressreader ook op hun mobiel lezen; ook dat kan meer onder de aandacht worden gebracht, bijvoorbeeld bij scholen.

Collectieactualiteiten bij de Bibliotheek Utrecht

Op het gebied van collectie wordt nauw samengewerkt – zowel binnen de Bibliotheek Utrecht als daarbuiten. Toch blijkt er op sommige punten nog behoefte aan verbetering, met name in de samenwerking met andere afdelingen binnen de bibliotheek, communicatie en presentatie. Ook actuele onderwerpen als duurzaamheid en communitygedreven collectioneren staan op de agenda.

Interne samenwerking

Takenpakket

Op dit moment heerst op sommige punten nog onduidelijkheid over de verdeling van de taken tussen collectie, dienstverlening, facilitair en marketing en communicatie. Het gaat met name om bij (her)inrichtingsprojecten, bijvoorbeeld bij inrichting van de collectie, verplaatsing van meubels, boekenkasten, collectie en signing. Deze verdeling van verantwoordelijkheden moet goed op papier worden gezet.

Overlegstructuur

Medewerkers van de collectieafdeling en van andere afdelingen weten elkaar op sommige punten al goed te vinden, mede met dank aan de reorganisatie die in 2022-2023 heeft plaatsgevonden. Toch leeft vanuit meerdere afdelingen de behoefte om op reguliere basis contact te hebben met de collectieafdeling, waarbij aan beide kanten niet altijd duidelijk is wie de juiste contactpersoon is en hoe tijd kan worden vrijgemaakt om dergelijk overleg in te richten. Efficiëntie is dus van groot belang. Het gaat om:

- **Vestigingen.** Voorheen werden reguliere gesprekken gevoerd tussen vestigingen en collectiemedewerkers. Nu komen collectiemedewerkers door tijdgebrek minder vaak in de vestigingen waarvoor zij collectioneren. Dit wordt als een gemis ervaren. Vestigingshoofden spreken de voorkeur uit voor één contactpersoon per vestiging, die minimaal eens per halfjaar, maar het liefst eens per kwartaal, langskomt. Medewerkers uit de dienstverlening kunnen voorafgaand aan deze bijeenkomst input aanleveren, waardoor dit bezoek goed wordt benut. Ook is er behoefte aan het delen van best practices tussen vestigingen, bijvoorbeeld op het gebied van presentatie. Dit kan ook deels plaatsvinden via nieuwsbrieven en intranet.
- **Marketing en communicatie.** Medewerkers van de afdeling marketing en communicatie geven aan op reguliere basis – bijvoorbeeld eens per maand – te willen overleggen met de collectieafdeling. Daardoor zijn zij eerder op de hoogte van ontwikkelingen, bijvoorbeeld rondom nieuwe collecties die aanprijzing verdienen of bestaande collecties die extra onder de aandacht dienen te worden gebracht.
- **Programmering.** Bij de reorganisatie van 2022-2023 is ervoor gekozen collectie en programmering bij dezelfde afdeling onder te brengen. Daaruit is al een nauwere samenwerking voortgekomen, bijvoorbeeld in de vorm van het displayoverleg. Daarvoor wordt een jaarkalender gebruikt, die ook verbonden is met marketing- en communicatieactiviteiten. Hierin kunnen nog verdere stappen worden gezet, met name in de wijkvestigingen.
- **Onderwijs.** Er wordt meer en meer gestreefd naar een samenhangende collectie en programmering voor scholen en op vestigingen. Hiervoor is subsidie toegekend en

wordt het de Bibliotheek *op school*-concept ingevoerd op de Utrechtse basisscholen. Daarbij hoort ook een samenhangende collectie. Om deze gelden goed in te zetten, moet regelmatig worden overlegd. De samenwerking volgens de Bibliotheek *op school* roept verder in de breedte vragen op over de juiste werkwijze, bijvoorbeeld over het handhaven van het aanbod rondom collectie richting scholen die niet volgens dit programma met de bibliotheek willen of kunnen samenwerken, zoals met themakisten. Het advies is om dit aanbod zoveel mogelijk te behouden, zonder het kiezen voor de Bibliotheek *op school* minder aantrekkelijk te maken.

Communicatie

De communicatie over de collectie is in de basis al op orde: er worden boeken uitgelicht in de nieuwsbrief, er zijn speciale pagina's over de collectie op de website en er is overleg over de invulling van online displays. Bij de komst van nieuwe collecties vindt intensiever contact plaats, evenals over de samenstelling van collecties bij activiteiten. Toch zijn er nog enkele verbeteringen mogelijk, zoals:

- Het vaststellen van standaard **communicatiestandpunten**, bijvoorbeeld wat betreft collecties waaraan meer aandacht (bladmuziek) of juist minder aandacht (toptitels) dient te worden besteed;
- Het opstellen van een gezamenlijke **communicatieplanning**, zodat langer van tevoren op ontwikkelingen kan worden ingespeeld;
- Samenspel tussen **online en offline**, bijvoorbeeld in de vorm van het online uitlichten van toptitels, zodat deze vaker digitaal en minder vaak fysiek worden geleend, en via QR-codes op kasten;
- Inzet van communicatie voor **interactie met publiek**, bijvoorbeeld middels polls, aanraders door bezoekers en benadrukking van de mogelijkheid om aanschafsuggesties te doen;
- Experiment met meer verschillende **communicatievormen**, zoals een boekenpodcast, interviews op de website en de samenwerking met lokale kranten. Dergelijke zaken worden nu vaak al uitgetoet, maar vallen stil omdat ze bij één specifieke verantwoordelijke liggen, die vervolgens vertrekt.

Programmering

Er worden al belangrijke stappen gezet in de samenhang tussen collectie en programmering. De collectieafdeling wordt vaak al geraadpleegd voor het leveren van collecties bij vormen van programmering, maar dit kan ook andersom, bijvoorbeeld door programmering te ontwikkelen bij nieuwe collecties. Hierin kan nog meer integraal te werk worden gegaan: medewerkers van de programmeringsafdeling kunnen eerder op de hoogte worden gebracht van de komst van nieuwe collecties, maar kunnen cijfers over populaire collecties ook worden gebruikt om op aan te sluiten bij activiteiten. Programmaleiders noemen bijvoorbeeld mogelijkheden in de programmering rondom het spelen van games in de bibliotheek, waarbij bijbehorende boeken kunnen worden aangeschaft.

Deskundigheidsbevordering

In het aanscherpen van de normen van dienstverlening moet ook aandacht komen voor het niveau van collectiekennis dat we willen aanbieden aan onze bezoekers. Om dit niveau te behouden, is de uitwisseling van collectiekennis van belang, onder andere vanwege de

grote uitstroom van ervaren medewerkers die met pensioen gaan. Dit kan bijvoorbeeld door reguliere bijeenkomsten te organiseren of door een buddysysteem in te stellen waarbij collectiekennis van ervaren op minder ervaren medewerkers wordt overgedragen. Hiervoor dient een gedegen plan worden opgesteld.

Technische vernieuwing

Op sommige punten in het collectioneerwerk kan technische vernieuwing worden doorgevoerd. Het gaat met name om het lopen van lijsten, bijvoorbeeld reserveringslijsten voor interbibliothecair leenverkeer, lijsten voor het opsporen van vermiste boeken en actielijsten voor het saneren, routen en rouleren. Dit kost op dit moment veel tijd, terwijl er nieuwere technologie beschikbaar is om dit te vergemakkelijken, zoals wapperaars en slimme kasten. Hieromtrent kan een projectgroep worden gestart die hier een businesscase voor opzet.

Duurzaamheid

Ook duurzaamheid wordt een steeds belangrijker onderwerp voor de bibliotheek. Van oudsher is de bibliotheek bij uitstek een duurzaam instituut, omdat zij aanmoedigt tot hergebruik. Toch kan op dit gebied nog verdere verbetering plaatsvinden. Het gaat bijvoorbeeld om:

- **Inwerken van materialen.** Ook op landelijk niveau worden steeds meer stappen gezet in het gebruik van duurzame materialen voor het inwerken van boeken. De Bibliotheek Utrecht kan zich hier nog beter over informeren en eventueel stappen zetten.
- **Saneren van materialen.** Boeken worden nu al op een bewuste manier gesaneerd: ze worden gedoneerd aan goede doelen of worden verkocht in de bibliotheek, waarbij de opbrengst eveneens naar een goed doel gaat. Wanneer boeken niet meer geschikt zijn voor gebruik, worden ze aan verenigingen gedoneerd, die ze inleveren bij het oud papier en in ruil hiervoor geld ontvangen. Het is belangrijk als hierover beleid op papier staat, bijvoorbeeld met als uitgangspunt dat de bibliotheek op dit gebied streeft naar *zero waste*, zoals nu in feite al gebeurt.
- **Vervoer.** Het vervoer van de collecties vindt nu plaats via CityHub, dat werkt met elektrische auto's. Door floating vindt ook 30% minder transportbewegingen plaats: door deze werkwijze worden materialen pas verplaatst wanneer ze in een andere vestiging worden aangevraagd, en keren ze niet automatisch terug naar hun thuisvestiging. Verder worden de boeken die door NBD Biblion worden geleverd afgeleverd op de vestigingen en niet bij de Neude. Een nog verdere beperking van het aantal transportbewegingen zou in gang kunnen worden gezet door de reserveringen te laten teruglopen, maar dit kan in feite alleen door hiervoor een bedrag te vragen aan de klant, en dit werd tot nu toe altijd als ongewenst gezien. Dit moet worden meegenomen in het onderzoek naar reserveringen in 2024.

In het voorjaar van 2023 is door studenten van verschillende universiteiten onderzoek gedaan naar mogelijke verbeteringen op het gebied van duurzaamheid. Op basis van deskresearch, gesprekken en een rondgang langs alle vestigingen kwamen zij tot de volgende conclusies:

1. Vanuit het management is nog **onvoldoende duidelijk over de visie** die binnen de organisatie heerst op het gebied van duurzaamheid. Daardoor wordt ook weinig

regie gevoerd op dit onderwerp, waardoor werknemers onvoldoende worden gestimuleerd hierover mee te denken.

2. Op dit moment heerst binnen de vestigingen een nog wat **gefragmenteerde aanpak** op het gebied van duurzaamheid. Locaties zijn niet goed op de hoogte van elkaars initiatieven en de mate van succes hiervan. Daardoor wisselen ze weinig informatie uit en helpen ze elkaar onvoldoende verder. Op dit gebied dient dus meer onderlinge communicatie plaats te vinden.

Communitygedreven collectioneren

Stem voor bewoners

Binnen de Bibliotheek Utrecht is altijd gestreefd naar een vorm van collectioneren die zo goed mogelijk aansluit bij het gebruik. Daarmee ontstaat een collectie die goed wordt gebruikt en hoog wordt gewaardeerd. Naast deze cijfermatige vorm van collectioneren wordt de laatste jaren in steeds meer bibliotheken ook geëxperimenteerd met communitygedreven collectioneren, waarbij de inwoners van het werkgebied een belangrijke stem krijgen in het collectioneerproces. Dit levert in de regel een meer gevarieerde collectie op, maar niet altijd een collectie die beter wordt gebruikt. Centraal staat vooral de gedachte dat bezoekers van de bibliotheek graag zichzelf gerepresenteerd zien in het aanbod, of dat nu om afkomst, huidskleur, seksuele voorkeur of anderszins gaat. Blijkbaar lukt het collectieteams van bibliotheken niet altijd die variatie aan te brengen. In het hele land wordt daarom geëxperimenteerd met vormen van communitygedreven collectioneren, waarvan het Huis van Alle Talen in Amsterdam het meest grootschalige voorbeeld is.

Aanschafsuggesties

Ook in de Bibliotheek Utrecht wordt communitygedreven collectioneren belangrijk gevonden. Van oudsher krijgen inwoners van het werkgebied een stem middels aanschafsuggesties. Bij slechts een klein deel van de gebruikers van de bibliotheek is echter bekend dat dit mogelijk is. Bovendien wordt van deze optie alleen gebruikgemaakt door leden van de bibliotheek, waardoor potentiële doelgroepen niet kunnen aangeven waar hun behoeftes liggen. Hoewel deze dienst behoorlijk arbeidsintensief is, is het toch de wens deze op te schalen, bijvoorbeeld middels verbeterde promotie.

Samenwerking met partners

Om meer vorm te geven aan communitygedreven collectioneren, worden ook in Utrecht plannen gemaakt voor een equivalent van het Huis van Alle Talen. Het werken met gastcollecteurs, zoals onder meer bij de Bibliotheek Rotterdam wordt gedaan, wordt minder aangemoedigd: het gaat hierbij om één specifieke persoon die een collectie uitkiest, zonder duidelijkheid over de mate waarin die delen van de samenleving representeert. Daarmee groeit het risico op een collectie waarin weinig Utrechters zich herkennen en die slecht wordt uitgeleend. Ook kunnen we nauwer samenwerken met scholen – zowel leerlingen en ouders als leerkrachten – om de collecties op de vestigingen te verbeteren. Dat zorgt ook voor verbinding tussen schoolcollecties en collecties op de vestigingen en vergroot bovendien de betrokkenheid, waardoor lezen in de vrije tijd wordt gestimuleerd.

Consequenties voor huidige werkwijze

Experimenten met communitygedreven collectioneren zijn wenselijk, maar hebben wel consequenties voor de omvang en plaatsing van de huidige collecties. Wanneer hier stappen in worden gezet, moet hier dus rekening mee worden gehouden. Er moeten dus duidelijke criteria worden opgesteld voor de te verwerven collecties en er moet goed worden nagedacht over een efficiënte manier om de collecties in te werken, met name in het catalogiseren en bibliotheekklaar maken van de materialen. Op die manier ontstaat een duurzame inrichting van de community library in de Bibliotheek Utrecht.

Samenwerking met hogeschool en universiteit

Met het verdwijnen van het Plus-netwerk van openbare bibliotheken zijn ook steeds minder boeken op hbo+-niveau beschikbaar. Een mogelijke oplossing is het zoeken van de samenwerking met bibliotheken van universiteiten en hogescholen. Deze instanties beschikken vaak over een uitgebreide digitale collectie, inclusief abonnementen op zowel wetenschappelijke als populaire tijdschriften. Zij betalen daarvoor licentiekosten die de openbare bibliotheek niet zelfstandig kan dragen.

Tegelijkertijd is uit eerdere pilots gebleken dat wetenschappelijke databanken slechts door een beperkte doelgroep worden gebruikt. Experimenten met het aanbieden van wetenschappelijke databanken via de online Bibliotheek zijn om die reden gestopt. Bovendien is de kans klein dat hogescholen en universiteiten bibliotheken kosteloos – of tegen lage kosten – toegang tot deze databanken zullen verlenen. Daarnaast zijn deze databanken vaak weinig gebruiksvriendelijk, waardoor meer ondersteuning door medewerkers van de openbare bibliotheek nodig is.

Om de voor- en nadelen van een dergelijke samenwerking goed te kunnen afwegen, is meer onderzoek nodig. Hiervoor moet contact worden gelegd met de beoogde instellingen om de welwillendheid en mogelijke kosten in kaart te brengen. Ook kan worden geïnventariseerd welke stappen andere openbare bibliotheken, waaronder de OBA, hierin zetten. Voorlopig vraagt dit nog om te veel inspanningen, met te weinig opbrengsten als verwacht resultaat.

Kennisdeling

De Bibliotheek Utrecht loopt op collectiegebied op verschillende vlakken op de troepen vooruit, waaronder inzake provinciale samenwerking en floating. Hierover delen we met regelmaat kennis met partijen door het hele land. Deze aanjagersrol past ons goed, maar vergt wel tijd en energie. Eerste gesprekken vinden op vrijblijvende basis plaats; wanneer het gaat om een langduriger traject, brengen we wel kosten in rekening.

Nieuw bibliotheekstelsel

BiSC is op dit moment bezig met het opzetten van een samenwerking voor het opzetten van een gezamenlijk bibliotheekstelsel van zes serviceorganisaties die samen acht provincies bestrijken. Ook de Bibliotheek Utrecht kan zich aanmelden voor deelname aan een of meerdere werkgroepen die het plan van eisen voor de Europese aanbesteding gaan voorbereiden. Team Collectie heeft zich aangemeld voor de werkgroep catalogus. Halverwege 2023 beslissen de directeuren van de tachtig betrokken bibliotheken of ze meedoen met de aanbesteding. Dit geldt ook voor De Bibliotheek Utrecht. De consequenties hiervoor zullen in kaart worden gebracht.

Tekorten aan geld en ruimte

Het collectiebudget is de afgelopen jaren niet meegegroeid met de rest van de begroting. De gemiddelde boekenprijs is daarentegen juist enorm gestegen: 10% de afgelopen 2 jaar. Er kunnen daardoor minder boeken worden aangeschaft, terwijl de Utrechtse bevolking juist groeit. Tegelijkertijd is de wens om beter aan te sluiten bij de behoeftes vanuit de samenleving om nieuwe vormen van collectioneren. Daarvoor is het gebruik van de collectie niet leidend. Experimenten met nieuwe collecties vragen om tijd en ruimte. Om dit niet ten koste te laten gaan van andere collectieonderdelen, vinden deze bij voorkeur in projectvorm plaats. Indien we deze willen voortzetten, dienen we ze te borgen in de reguliere bedrijfsvoering en budgetten. Daarmee kunnen ze van invloed zijn op de keuzes die we maken in de collectievorming. Om de collectie levend en actueel te houden, is, kortom, een budget nodig dat in elk geval wordt geïndexeerd op basis van wijzigingen in de boekprijs en dat ruimte biedt aan experiment. Wanneer toch een keuze moet worden gemaakt in welke collecties moeten worden verkleind of opgeheven, genieten de collecties waarnaar de meeste vraag is de voorkeur om te behouden.

Collectieacties voor de Bibliotheek Utrecht

Werkwijze en processen

- We versterken de **samenwerking** tussen collectie en andere afdelingen, zoals marketing en communicatie, onderwijs en programmering, onder meer middels de inrichting van reguliere overleggen.
- We laten collectiespecialisten één keer per half jaar de **vestigingen bezoeken**, zodat ze weten wat er speelt. Sinds kort heeft elke vestiging een eigen **contactpersoon** voor collectie; dit is al een stap in de goede richting.
- We verbeteren de **communicatie** rondom collectie, met nieuwe communicatievormen en nauwere afstemming. We nemen vaker deel aan gezamenlijk overleg van dienstverlening, programma, marketing, onderwijs en collectie. We delen vaker waar we mee bezig zijn met de collega's via de interne nieuwsbrief en het intranet.
- We richten het collectioneerproces **efficiënter** in, onder meer door gebruik te maken van nieuwere digitale middelen. We onderzoeken bijvoorbeeld de technische mogelijkheden om collectiewerkzaamheden op de vestigingen te vergemakkelijken, zoals de aanschaf van apparatuur om materialen sneller te traceren, zoals wapperaars en slimme kasten. Een businesscase moet inzichtelijk maken wat daarvoor geïnvesteerd moet worden en wat dit oplevert.
- We onderzoeken of we **duurzaamheid** een nog prominentere rol kunnen geven in de inrichting van collectieprocessen, onder meer bij het inwerken, saneren en vervoeren van de materialen. We streven ernaar om de komende vier jaar 20% duurzamer te opereren. Dat doen we in samenwerking met team Facilitair en onze leveranciers. Daarbij zorgen we ervoor dat de ontwikkeling van ideeën en nieuwe projecten binnen de organisatie wordt aangemoedigd en vestigingen intensiever met elkaar communiceren over best practices.
- We maken keuzes in de **dienstverlening** die we op de vloer richting de klant willen bedienen, afhankelijk van waar die behoefte aan heeft. Hiernaar voeren we onderzoek uit.
- We zoeken naar een oplossing voor de olopemde **wachttijden**, als gevolg van de relatieve verkleining van het budget, waardoor minder dubbele exemplaren kunnen worden aangeschaft. Dit kan bijvoorbeeld worden opgelost door het budget te vergroten en de focus in de communicatie en presentatie te verleggen naar minder actuele titels en door klanten te vragen om hun uitgelezen hypeboeken aan de bibliotheek te schenken.
- We stellen de normen voor **uitleenfrequenties** bij naar de normen zoals gegeven door het gezamenlijk collectieplan. Daarbij wordt uitgegaan van een uitleenfrequentie van gemiddeld 4 boeken per jaar voor volwassenen en 6 voor

jeugd. De oude normen blijken in praktijk niet meer haalbaar. Dat betekent dat de normen beter aansluiten bij de huidige stand van zaken en dat voorkomen wordt dat collecties enorm moeten krimpen danwel groeien. Dat zorgt ervoor dat we de norm van 1,3 band per inwoner beter kunnen handhaven zonder dat er op korte termijn meer collectiebudget nodig is. Daarmee nemen we een voorschot op het groeiende aantal inwoners van de stad.

- We gaan in gesprek met provinciale en landelijke partijen over de **tegemoetkoming** in de kosten voor functies die we op provinciaal en landelijk gebied vervullen, om ervoor te zorgen dat de kosten niet hoger zijn dan de opbrengsten.

Communitygedreven werken

- We zetten een Utrechtse equivalent op van het Amsterdamse **Huis van Alle Talen**, waarbij enkele verbeteringen ten opzichte van het Amsterdamse model worden doorgevoerd. Zo wordt bij de Utrechtse variant direct ingezet op uitrol in alle vestingen en krijgen jeugd en volwassenen evenveel aandacht.
- We besteden in de communicatie richting leden meer aandacht aan de boodschap dat men **aanschafsuggesties** kan doen, om zo de betrokkenheid bij de samenstelling van de collectie te verhogen.
- We maken onderbouwde keuzes in met welke **partners** wordt samengewerkt. Nu lijkt het meer te gaan om wie zich bij de bibliotheek aandient.

Doelgroepen

- We stimuleren de verbinding tussen **schoolbibliotheek** en openbare bibliotheek, bijvoorbeeld door bibliotheekbezoeken op scholen actief te stimuleren.
- We zetten bij de samenstelling van collecties voor onderwijsinstellingen in op **diversiteit**, gezien het grote aantal verschillende bevolkingsgroepen dat de gemeente Utrecht huisvest en de relatief hoge laaggeletterdheidspercentages onder NT2'ers.
- We verschuiven de focus van het aanbieden van fysieke **games** naar het naar het faciliteren van ontmoeting door jongeren bij het spelen van deze games in de bibliotheek, bijvoorbeeld via Bibendo.
- We evalueren in samenwerking met onze collega's de dienstverlening **Bibliotheek aan Huis**.

Collectietypen

- De collectie **bladmuziek** wordt nu onvoldoende gebruikt. We brengen deze collectie daarom onder de aandacht in communicatie en programmering. Als het gebruik van de collectie daardoor niet groeit, wordt de komende vijf jaar alsnog tot

sanering overgegaan.

- We gaan – bij voorkeur in samenwerking met andere bibliotheken, zoals de OBA – het gesprek aan met de KB en/of andere partijen over een centrale **magazijncollectie**. We kijken verder nogmaals kritisch naar de inhoud van het magazijn en saneren waar mogelijk.
- We bouwen de collectie **dvd's** in de komende vijf jaar gestaag af, te beginnen met een halvering in 2023. Als eerste worden de luisterboeken gesaneerd omdat de vraag daarna het meest afgenomen is en er ook een digitaal alternatief is in de vorm van de online Bibliotheek.

Inrichting

- We brengen zoveel mogelijk **uniformiteit** aan in de presentatie van de collecties. We zetten bijvoorbeeld overal de non-fictieboeken voor de jeugd bij de fictieboeken, om te voorkomen dat de klant bij het bezoek aan verschillende vestigingen in de war raakt.
- We zetten in op een samenhangende presentatie van onze **digitale en fysieke collecties**. Dat betekent bijvoorbeeld dat we in de catalogus zichtbaar maken welke titels als e-book of luisterboek beschikbaar zijn, maar ook dat we in onze vestigingen bezoekers nadrukkelijker attenderen op het bestaan van de online Bibliotheek, bijvoorbeeld via QR-codes.
- We zetten **digitale middelen** in om bezoekers van grote vestigingen zoals de Neude bij te staan in hun zoektocht naar het juiste materiaal, bijvoorbeeld via Bibendo. Ook verwijzen we op deze vestiging in onze signing actiever naar de klantenservice. Hiervoor is extra budget nodig.
- We verbeteren de **signing** op de Neude, zodat bezoekers makkelijker zelf hun boeken kunnen vinden. Dit gaat met name om de communicatie van de nummers die in het online catalogussysteem te vinden zijn, en die klanten gebruiken om boeken te vinden. Hiervoor is extra budget nodig.
- We verbeteren de kwaliteit van de inrichting van de **displays**. We richten in samenwerking met de vestigingen een standaardwerkwijze in.
- We zoeken een betere locatie voor de schermen van de **Pressreader** en promoten deze dienst actiever. Wanneer ze op een betere plek niet goed worden gebruikt, worden ze verwijderd.
- We verbeteren de verblijfsfunctie rondom **BoekStartcollecties** in de vestigingen door de inrichting aan te passen, bijvoorbeeld door het plaatsen van vloerboxen met zitplekken voor ouders. Hiervoor is extra inrichtingsbudget nodig, waarschijnlijk zo'n 3000 à 5000 euro per vloerbox.

- We plaatsen de boeken van het **Makkelijk Lezen Plein** geheel of deels tussen de reguliere collecties, voorzien van bijpassende stickers. Er kan voor worden gekozen om de boeken eerst apart te plaatsen en na een aantal jaar te verplaatsen naar de reguliere kasten. Op die manier zijn de boeken vindbaar voor de specifieke doelgroep en voor andere kinderen.
- We verbeteren de **vindbaarheid** van boeken voor de **doelgroep 8-12 jaar**. Ook proberen we de overgang tussen 0-8 jaar en 8-12 jaar te verkleinen.
- We zorgen ervoor dat op de afdeling voor **young adults** ook non-fictieaanbod beschikbaar is. Nu staan deze materialen op de volwassenafdeling.
- We maken in onze vestigingen en collecties ruimte voor **nieuwe literaire vormen**, zoals geanimeerde en interactieve prentenboeken, met games of muziek verrijkte boek-apps, e-poëzie en literaire games. Dit vraagt om een businesscase om onderzoek te doen naar de haalbaarheid en resultaten.

Organisatie en personeel

- We zetten in op **deskundigheidsbevordering** onder personeel, zowel binnen de afdeling collectie als tussen afdelingen. Buddysystemen en informatiesessies voor medewerkers helpen daarbij.
- De komende jaren zullen veel ervaren collectiespecialisten uitstromen. We richten een werkwijze in om deze **kennis over te dragen** en te behouden binnen de organisatie, bijvoorbeeld met buddysystemen, bijscholing en aanpassing van werkpakketten.
- We stimuleren medewerkers van de Bibliotheek Utrecht om **meer te lezen**, bijvoorbeeld door werkoverleggen te starten met een boekentip. Daardoor wordt het delen van verhalen ook achter de schermen meer onderdeel van onze werkcultuur.
- We bekijken op welke manieren de collectie van de Bibliotheek Utrecht meer **geld** zou kunnen genereren.

Collectiefinanciën van de Bibliotheek Utrecht

De keuzes die we maken op collectiegebied hebben ook consequenties voor de begroting. In dit hoofdstuk lichten we toe hoe de collectiefinanciën er op dit moment uitzien en hoe deze de komende jaren zullen en kunnen veranderen.

Ambities en kosten

De meerjarenbegroting van de collectie gaat uit van vaste en flexibele kosten. De vaste kosten bestaan uit de kosten van het omslagstelsel voor titelbeschrijvingen van NBD Biblion, de leenrechtvergoeding, de kosten van interbibliothecair leenverkeer, tijdschriften en dagbladen en digitale abonnementen. De flexibele kosten bestaat uit de aanschaf van collectie boeken, audiovisuele materialen en bladmuziek. Het collectiebudget is de afgelopen 10 jaar niet geïndexeerd. In combinatie met de sterk gestegen boekenprijzen (10% in de afgelopen 2 jaar) heeft tot gevolg dat we sinds 2020 zo'n 3.600 minder materialen kunnen worden aangeschaft (-7,2%, bijlage 1). Tegelijkertijd is er de wens om beter aan te sluiten bij de wensen van de inwoners van de stad Utrecht. Dat betekent dat er financiële ruimte moet worden gemaakt om nieuwe collecties te verwerven en keuzes moeten worden gemaakt over de bestaande collecties. Keuzes maken we op basis van een collectieanalyse van het gebruik van onze collectie en de plannen voor nieuw collectiebeleid zoals geformuleerd in dit meerjarenbeleid.

Veranderingen in uitleningen

Als we de uitleningen van 2019, het laatste jaar voor de coronacrisis dat de bibliotheek een heel jaar open was, vergelijken met de uitleningen in 2022, dan valt op dat de uitleningen volwassenen romans iets afnemen (-2,1%, bijlage 2). Dit wordt met name veroorzaakt door een afname in het gebruik van spannende boeken (-9,5%) en enigszins de afname van de uitleningen van literaire romans (-1,4%). De uitleningen romantische literatuur zijn toegenomen (4,7%), evenals de uitleningen Engelse romans (18,3%). Meest opvallend is de terugloop in de uitleningen van audiovisuele materialen (jeugd -49,2%, volwassenen -46,2%). De uitleningen volwassenen non-fictie zijn met 7,4% toegenomen, die van de jeugd fictie met 9,0% en die van jeugd non-fictie met 2,3%.

Invloed op de meerjarenbegroting

In de meerjarenbegroting van het collectiebudget (bijlage 3) kiezen we voor 1% minder inzet voor audiovisuele materialen en volwassenen romans en 2% meer inzet voor volwassenen non-fictie. Dat betekent dat we romans in minder grote aantallen per titel aanschaffen ten gunste van de titelspreiding, met name in de genres waar minder vraag naar is. Dit om ervoor te zorgen dat de romancollecties de komende jaren voldoende keuzerijkdom kunnen blijven bieden. Om budget vrij te maken voor nieuwe collecties is gekozen om het jeugdbudget met 2% te bezuinigen zodat het collectiebudget voor nieuwe projecten met 3% kan groeien. Het projectbudget wordt besteed aan collecties in andere talen en in diverse en inclusieve collecties.

Opbrengsten en kosten collectietaken

We brengen in deze strategische collectienota ook de kosten en opbrengsten van een aantal taken van team Collectie in kaart. Het betreft werkzaamheden die voor de Bibliotheek Utrecht en andere bibliotheken in de provincie of in het land worden

uitgevoerd. Dit zijn werkzaamheden die door het opschalen van de dienstverlening efficiënt kunnen worden uitgevoerd, zoals catalogus- en bestelbeheer voor alle bibliotheken in de provincies Utrecht, Brabant en Limburg die zijn aangesloten bij het bibliotheekstelsel Wise Midden-Zuid.

Het geldt ook voor het provinciaal collectioneren en de ondersteuning door het provinciaal collectieteam bij het collectiebeheer van de bibliotheken in de provincie Utrecht. Deze taken zijn immers essentieel voor de bedrijfsvoering ten aanzien van collectie en moeten worden uitgevoerd voor de eigen organisatie of worden uitbesteed aan een andere partij. Door op te schalen treedt efficiencyvoordeel op, in iets meer uren dan alleen voor de eigen organisatie nodig zijn worden veel meer bibliotheken bediend. Belangrijke voorwaarde voor samenwerking en opschaling van taken is de standaardisatie van werkprocessen. Een andere reden voor samenwerking tussen bibliotheken is het interbibliothecair leenverkeer. Wettelijk is vastgelegd dat de gezamenlijke landelijke collectie van het netwerk van openbare bibliotheken in Nederland beschikbaar is voor alle gebruikers in het land. Dit wordt uitgevoerd door middel van provinciaal en landelijk interbibliothecair leenverkeer.

Catalogus- en bestelbeheer

De Bibliotheek Utrecht voert in opdracht van BiSC het catalogus- en bestelbeheer uit voor alle aangesloten bibliotheken bij het bibliotheekstelsel Wise Midden-Zuid. Voor 2023 is circa 38 uur catalogus- en bestelbeheer geraamd. De kosten voor catalogus- en bestelbeheer worden berekend op basis van het gemiddelde externe uurloon van schaal 8 en 9, dat € 69,50 bedraagt. De opbrengst van catalogus- en bestelbeheer zit grotendeels in de uitvoering van het reguliere werk à €116.552. Dit is het werk dat ook voor de Bibliotheek Utrecht alleen zou moeten worden uitgevoerd en kan nu kostenneutraal worden gerealiseerd.

Het valt onder de basisdienstverlening van BiSC. Deze dienstverlening wordt volledig vergoed door subsidie van de provincie Utrecht.

De aanvullende dienstverlening aan een aantal Wise Midden-Zuid-bibliotheken wordt kostenneutraal uitgevoerd.

Urenraming 2023 catalogusbeheer Wise Midden-Zuid

Wise Midden-Zuid	Uren 2023	Uren per week	Inkomsten 2023	Kosten 2023	Verschil
Regulier					
Terugkerende werkzaamheden	1.157	22,3	€ 80.412	€ 80.412	€ -
Projecten - nacalculatie	360		€ 25.020	€ 25.020	€ -
Titelbeschrijven	100		€ 6.950	€ 6.950	€ -
Topdesk	60		€ 4.170	€ 4.170	€ -
<i>Totaal Wise Midden-Zuid</i>	<i>1.677</i>	<i>32,3</i>	<i>€ 116.552</i>	<i>€ 116.552</i>	<i>€ -</i>

Projecten - doorlopende offertes					
RCB NOBB	112		€ 7.784	€ 7.784	€ -
BCB Altena	8		€ 556	€ 556	€ -
RCB Altena	32		€ 2.224	€ 2.224	€ -
Totaal	152	2,9	€ 10.564	€ 10.564	€ -
Bibliotheek Midden-Brabant					
Regulier					€ -
Terugkerende werkzaamheden	156	3,0	€ 10.842	€ 10.842	€ -
Projecten - nacalculatie	7		€ 487	€ 487	€ -
Totaal Bibliotheek Midden-Brabant	163	3,1	€ 11.329	€ 11.329	€ -
Totaal catalogus- en bestelbeheer 2023	1.992	38,3	€ 138.444	€ 138.444	€ -

Provinciaal collectioneren

Acht bibliotheken in de provincie Utrecht collectioneren samen hun collecties. Dit wordt uitgevoerd door het provinciaal collectieteam Utrecht. De Bibliotheek Utrecht host het provinciaal collectieteam sinds 2012. Het collectieteam is gehuisvest in bibliotheek Neude. Vijf bibliotheken leveren medewerkers aan het collectieteam. De helft van de 80 uur personele inzet wordt geleverd door de Bibliotheek Utrecht: het hoofd van het collectieteam, 2 collectieselecteurs en de medewerkers voor het (functioneel) beheer van de modules voor de uitvoering van het collectioneren.

De deelnemende bibliotheken delen de kosten van het provinciaal collectioneren op basis van het inwoneraantal van hun werkgebied. De Bibliotheek Utrecht draagt 28% van de totale kosten à € 165.243 in 2022. Doordat zij meer aan inzet aan personeel en andere kosten levert, is er een positief verschil à € 18.493.

De opbrengst van provinciaal collectioneren is gebaseerd op het uurloon van de medewerkers van het Provinciaal collectieteam zoals is afgesproken bij de start van provinciaal collectioneren plus de indexatie van de lonen op basis van de cao openbare bibliotheken. Naast de uren voor het provinciaal collectieteam zijn de uren van DBU voor de financiële administratie en de uren van de provinciaal servicemanager landelijk IBL OB opgenomen in de begroting van provinciaal collectioneren. De kosten zijn gebaseerd op het interne uurloon van de Bibliotheek Utrecht.

Kosten provinciaal collectioneren de Bibliotheek Utrecht 2022

	Kosten**	Opbrengsten*	Verschil
Hoofd provinciaal collectieteam (8 uur per week)	€ 19.302	€ 17.386	€ -1.916
Collectieselecteurs (16 uur per week)	€ 29.328	€ 23.685	€ -5.643
(Functioneel) beheer collectiespecialist (15 uur per week)	€ 28.601	€ 25.225	€ -3.376
Beheer collectiesystemen collectiemedewerker (1 uur per week)	€ 1.377	€ 1.345	€ -32
Personeel financiële administratie en provinciaal servicemanager IBLV	€ 4.957	€ 4.957	€ -
Huisvesting o.b.v. 1 dag per week	€ 4.016	€ 4.016	€ -
Totaal	€ 87.582	€ 76.614	€ -10.968
Bijdrage DBU aan Provinciaal Collectioneren obv inwoneraantal	€ 47.153	€ 76.614	€ 29.461
Totaal verrekening inzet en bijdrage de Bibliotheek Utrecht			€ 18.493

*Uurloon Provinciaal Collectioneren Utrecht intern o.b.v. 1352 werkbare uren

**Uurloon de Bibliotheek Utrecht intern o.b.v. 52 weken

Overzicht dienstverlening provinciaal collectioneren Utrecht 2022

Dienstverlening provinciaal collectioneren	Uren per jaar	Uren per week	Frequentie en data	Meerwerk
Aansturing collectieteam	104	2	wekelijks	
Verantwoording aan/overleg met opdrachtgever	52	1	maandelijks	
Collectiebeleid en standaardisatie	104	2	wekelijks	Bij > 204 uur per jaar
Landelijke ontwikkelingen / Pilots bibliotheken	104	2	wekelijks	
Overleg	52	1	wekelijks	
Contacten met regiobibliotheken/advisering	104	2	1e kwartaal profielgesprekken	Bij > 20 uur per regio
Rapportage/analyse	52	1	rapportage: jan, mei, juli, okt analyse: oktober	Vanaf 2x per jaar
SharePoint/Internet	52	1	wekelijks	
Totaal hoofd en adviseur	624	12		
Selecteren AI-aanbod (incl. AVM)	2080	35	wekelijks	
Titelspreiding	52	1	wekelijks	

Bestellen Expressstitels	208	4		
Bijbestellen reserveringen	624	10	wekelijks	
Nabestellen themalijsten e.d.	52	1	3e kwartaal	Vanaf 2x per jaar
Contact met regiobibliotheken over selectie	52	1	als er aanleiding toe is	Bij > 10 uur per regio
Totaal selecteurs	3068	52		
Produceren collectieprofielen	104	2	4e kwartaal	vanaf 2x per jaar
Produceren collectieanalyses	104	2	3e kwartaal	vanaf 2x per jaar
Rapportage aanschaf	26	0,5	jan, mei, juli, oktober	
Rapportage afschrijvingen	26	0,5	jan, mei, juli, oktober	
Bestelbeheer (incl. contact met leveranciers)	104	2	wekelijks	
Facturering	208	4	wekelijks	
Budgetoverzichten	104	2	jan, mei, juli, oktober	
Totaal bestel-/budgetbeheer, profielen, rapportages	676	13		
Systeembeheer Acquisitie	65	1,25	als er aanleiding toe is	
Systeembeheer RCB/Besteladvies	65	1,25	als er aanleiding toe is	
Klantenservice: knelpunten, vragen	26	0,5	wekelijks	
Totaal functioneel beheer collectioneren	156	3		
Totaal collectieteam	4524	80		

Provinciaal en landelijk interbibliothecair leenverkeer

De kosten van het provinciaal en landelijk interbibliothecair leenverkeer worden deels betaald door de gebruikers en deels verrekend tussen de bibliotheken via een clearinghouseconstructie. De bibliotheken die netto leverancier zijn en die niet door hun provincie worden gesubsidieerd voor deze taak leggen er geld op toe. Dat geldt ook voor de Bibliotheek Utrecht. Het provinciaal leenverkeer kost €31.308 meer dan er inkomsten zijn aan netto leveringen en het reserveringstarief voor de gebruikers. Dit komt door de personeelskosten voor het verwerken van de reserveringen.

Interbibliothecair leenverkeer (landelijk en provinciaal) de Bibliotheek Utrecht 2022

Provinciaal reserveren 2022						
				Inkomsten	Kosten	Verschil
<i>NB. Provinciaal reserveren wordt verrekend op basis van clearinghouseconstructie</i>	<i>Aantal afgehandelde reserveringen</i>	<i>B2B à €3 per stuk</i>	<i>B2C à €1 per stuk</i>	<i>Inkomsten totaal</i>		
Totaal geleverd aan netwerk Provincie Utrecht	21.304	€ 63.912		€ 63.912		
Totaal ontvangen van netwerk Provincie Utrecht	3.027		€ 3.027	€ 3.027	€ 9.081	
Handlingskosten reserveringen o.b.v. €4,12 per reservering volgens voorlopige berekening 2023					€ 87.772	
Transportkosten Cityhub 2022 incl. huisvesting en excl. Educatie=€53.597. 6.519 prov. reserv. vest. excl. Neude gaan op transport naar Neude. Dat is 2,6% van totaal reserveringen à 250.120					€ 1.394	
Totaal				€ 66.939	€ 98.247	€ -31.308
Landelijk reserveren 2022						
				Inkomsten	Kosten	Verschil
<i>OB's buiten eigen provincie onderling via IBLV. NB. IBLV wordt verrekend op basis van clearinghouseconstructie</i>	<i>Aantal afgehandelde reserveringen</i>	<i>B2B à €6,75 handlingskosten per stuk</i>	<i>B2C à €5 per stuk</i>	<i>Inkomsten totaal</i>	<i>B2B à €6,75 handlingskosten per stuk + transportkosten à €4 per stuk</i>	
Totaal geleverd aan bibliotheken buiten provincie Utrecht	788	€ 5.319		€ 5.319		
Totaal ontvangen van bibliotheken buiten provincie Utrecht	828				€ 5.589	
Reserveringstarief klanten à €5 per reservering			€ 4.140	€ 4.140		
Transportkosten SPN aanvragende bibliotheek					€ 3.312	

UB, KB enz. via Worldshare ILL			B2C à €5 per stuk		B2B à €13 handlingskosten per stuk	
Aanvragen totaal bemiddeld voor prov. Utrecht	32		€ 160	€ 160	€ 416	
Totaal IBL OB en UKB	1.648			€ 9.619	€ 9317	€302
				<i>Inkomsten</i>	<i>Kosten</i>	<i>Vershil</i>
IFL Muziekweb Beeld en Geluid cd aanvragen	Aantal afgehandelde reserveringen		B2C à €3 per stuk	Inkomsten totaal	B2B à €2,64 per schijf	
Totaal IFL Muziekweb	7.005		€21.015	€21.015	€20.717	€298
Handlingkosten landelijk IBL o.b.v. 16 uur per week Dienstverlening Neude voor IBLV, Worldshare ILL en Muziekweb					€ 30.784	
Totaal landelijk IBL OB, UKB en Muziekweb				€ 30.604	€ 60.818	€ -30.184
	<i>Totaal afgehandelde reserveringen</i>			<i>Inkomsten totaal</i>	<i>Kosten totaal</i>	
Totaal provinciaal en landelijk IBL	32.984			€ 97.573	€ 159.065	€ -61.492

Reserveringen de Bibliotheek Utrecht binnen de eigen organisatie

Voor het berekenen van de kosten van de reserveringen van De Bibliotheek Utrecht binnen de eigen organisatie is een schatting gemaakt van 2,5 minuten per boek voor het uit de kast halen, innemen en in reserveringskast of op transport zetten van gereserveerde materialen. Voor Neude is 1,5 minuut extra gerekend vanwege de grote loopafstanden in het gebouw, de omvang van de collectie en de tijd voor het administratie afhandelen van openstaande reserveringen.

Samen met de transportkosten bedraagt de kostprijs per reservering €4,12. Dit is iets lager dan de kostprijs van 2019 (€4,25). Dat komt doordat de transportkosten lager zijn geworden sinds die zijn uitbesteed.

Reserveringen eigen organisatie 2022 (conceptberekening mei 2023)

Handlingkosten	Aantal reserveringen	Aantal minuten per boek	Aantal uren	Aantal uren per week	Kosten gemiddeld uurloon	Kosten gemiddeld per vestiging	Kosten per reservering
Wijkvestigingen - aanvragen verwerken: lijst printen, boeken zoeken/innemen, in reserveringskast of transport kar plaatsen (1,5 min. per boek), leveringen verwerken: innemen en in reserveringskast plaatsen en niet opgehaald verwerken (1 min. per boek)	133.836	2,5	5.577	107	€ 184.025	€ 15.335	€ 1,38
Neude - idem plus openstaande reserveringen afhandelen (vermist e.d.), collectieomvang en loopafstanden	116.284	4	8.922	172	€ 294.439	€ 294.439	€ 2,53
Transportkosten Cityhub incl. huisvesting en excl. Educatie en provinciaal en landelijk transport					€ 53.597	€ 4.123	€ 0,21
Totaal	250.120				€ 549.966	€ 382.986	€ 4,12

Gemiddeld uurloon opruimer €29,50 + schaal 4 €35 = €63

Afgehandelde reserveringen de Bibliotheek Utrecht en Neude 2022

Reserveringen Collectie de Bibliotheek Utrecht	Aantal	% van totaal	% van Neude
Totaal geleverde Reserveringen excl. Collectie Neude	133.836	54%	
Totaal geleverde Reserveringen Collectie Neude	116.284	46%	
Reserveringen de Bibliotheek Utrecht: totaal	250.120	100%	
Reserveringen Collectie Neude uitgesplitst			
Reserveringen Collectie Neude geleverd aan leners Neude	58.617	23%	50%
Reserveringen Collectie Neude geleverd aan leners overige vestigingen DBU	42.824	17%	37%

Reserveringen Collectie Neude geleverd aan leners bibliotheken buiten DBU	14.843	6%	13%
Totaal geleverde reserveringen collectie Neude	116.284	46%	100%

Nieuw presentatiesysteem fictie B en non-fictie J

In Vleuterweide wordt een nieuw presentatiesysteem getest waarbij de fictie B-boeken en de non-fictie J-boeken bij elkaar worden geplaatst volgens de PIM kleuren. Doel ervan is het stimuleren van het gebruik van de non-fictie boeken.

De boeken worden in Wise automatisch goed ingedeeld via kastconversie. Er is geen handmatige indeling van boeken nodig, geen handmatige mutaties in Wise en er hoeven geen stickers worden gemaakt en geplakt. Wel is er per vestiging een plan van aanpak en voorbereiding nodig voor het éénmalig herplaatsen van de boeken en het herplaatsen zelf. De kastconversie en de voorbereiding van het herplaatsen worden door de Projectleider Inrichting Collectie uitgevoerd. Het herplaatsen door de medewerkers van Dienstverlening Vestigingen. Afhankelijk welke medewerkers dit gaan doen, opruimers, bibliotheekassistenten of bibliotheekmedewerkers en uitgaand van 1 minuut verwerkingstijd per boek, kost het herplaatsen voor alle vestigingen €75.117, €89.122 of €94.214.

De kosten van kastsigning hangt af van de keuzes die gemaakt worden.

Omwerken B en J jeugdcollecties integratie fictie en non-fictie in alle vestigingen (zoals test Vleuterweide)							Kosten A	Kosten B	Kosten C
Werkzaamheden	Uren per vestiging	Totaal	Kosten €46 intern schaal 8	Min. per expl.	Aantal expl.	Aantal uren	Kosten opruimer €29,50	Kosten uurloon intern schaal 4 €35	Kosten uurloon intern schaal 6 €37
Instellingen in Wise aanpassen	1	13	€ 598						
Vorbereiding omplaatsen	2	26	€ 1.196						
Totaal			€ 1.794				€ 1.794	€ 1.794	€ 1.794
Collectie splitsen en herplaatsen				1	63.932	2.546	€ 75.117	€ 89.122	€ 94.214
Kastsigning							p.m.	p.m.	p.m.

Totaal							€ 96.094	€ 113.675	€ 120.068
---------------	--	--	--	--	--	--	-----------------	------------------	------------------

Omwerken B en J jeugdcollecties integratie fictie en non-fictie (zoals test Vleuterweide) 1 minuut per boek						Kosten A	Kosten B	Kosten C
Vestiging	Bezit B	Bezit J	Bezit B + J	Uren herplaatsen	Dagen herplaatsen B en J	*Kosten uurloon opruimer €29,50	Kosten uurloon interne schaal 4 €35	Kosten uurloon interne schaal 6 €37
Neude	5.730	2.663	8.393	140	17	€ 4.127	€ 4.896	€ 5.176
Hoograven	2.937	2.411	5.348	267	33	€ 7.888	€ 9.359	€ 9.894
Kanaleneiland	1.168	1.019	2.187	109	14	€ 3.226	€ 3.827	€ 4.046
Lunetten	1.221	1.100	2.321	116	15	€ 3.423	€ 4.062	€ 4.294
Oog in Al	2.786	1.982	4.768	238	30	€ 7.033	€ 8.344	€ 8.821
Overvecht	2.139	1.695	3.834	192	24	€ 5.655	€ 6.710	€ 7.093
Tuinwijk	2.702	1.985	4.687	234	29	€ 6.913	€ 8.202	€ 8.671
Zuilen	1.858	1.791	3.649	182	23	€ 5.382	€ 6.386	€ 6.751
Leidsche Rijn Centrum	4.934	4.217	9.151	458	57	€ 13.498	€ 16.014	€ 16.929
Waterwin	1.305	1.267	2.572	129	16	€ 3.794	€ 4.501	€ 4.758
Vleuterweide	6.178	4.937	11.115	185	23	€ 5.465	€ 6.484	€ 6.854
Vleuten dorp	1.127	2.328	3.455	173	22	€ 5.096	€ 6.046	€ 6.392
De Meern	1.373	1.079	2.452	123	15	€ 3.617	€ 4.291	€ 4.536
Totaal	35.458	28.474	63.932	2.546	318	€ 75.117	€ 89.122	€ 94.214

**Opruimer (afhankelijk van leeftijd) gemiddeld uurloon van €25 tot €34 = €29,50 brutoloon x de factor*

Bronnen

- Bibliotheek Utrecht (2022). *Meerjarenbeleidsplan 2023-2026*.
- Etil Research Group (2022). [*Geletterdheid In Zicht*](#).
- Gemeente Utrecht (2023). [*Utrecht Monitor*](#).
- KB (2020). [*Gezamenlijk collectieplan. Beleidskader collectiebeleid van het netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen 2020-2024*](#).
- KB (2023). [*Dashboard Bibliotheekstatistiek \(Gegevenslevering Wsob\)*](#).
- Probiblio & Pleiade Management & Consultancy (2019). [*Naar optimale jeugdcollecties in bibliotheken en op scholen*](#). In opdracht van Stichting Lezen en de KB, de nationale bibliotheek.
- Quinten de Gruijter, Conner van Kooten, Carlos Sánchez-Pobre Izquierdo en Vivian Termeer (2023). LDE Sustainability Challenge. *Promoting a Larger and More Sustainable Role of the Public Library of Utrecht in the Circular Economy*.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) (2021). [*Waar staat je gemeente*](#).

Colofon

Onderzoek en tekst

Anne van den Dool

Opdrachtgevers

Deirdre Carasso

Hanneke van Duin

Beeld

Foto voorzijde: Anna van Kooij

Foto achterzijde: Koen Laureij

© Utrecht, juli 2023

Bijlage A:

De belangrijkste cijfers over de Bibliotheek Utrecht

Hoe ziet de collectie van de Bibliotheek Utrecht er in cijfers uit? En hoe verhoudt de Bibliotheek Utrecht zich tot andere grote bibliotheken? De belangrijkste bevindingen zijn hieronder visueel inzichtelijk gemaakt.

Bron en afbakening

Alle cijfers zijn afkomstig van het platform Bibliotheekinzicht van de KB en betreffen de door de bibliotheken aangeleverde cijfers in het kader van de jaarlijkse Gegevenslevering Wsob. Hier betreft het het jaar 2022, of, in het geval van een ontwikkeling, de jaren 2015 tot en met 2022, tenzij anders vermeld. In de cijfers over de jaren 2020, 2021 en deels ook 2022 is op vrijwel alle vlakken de invloed van de coronacrisis te zien. Daarom wordt regelmatig ook teruggeblikt naar eerdere jaren, ervan uitgaande dat dat deze jaren representatiever zijn voor de jaren die komen.

Benchmark

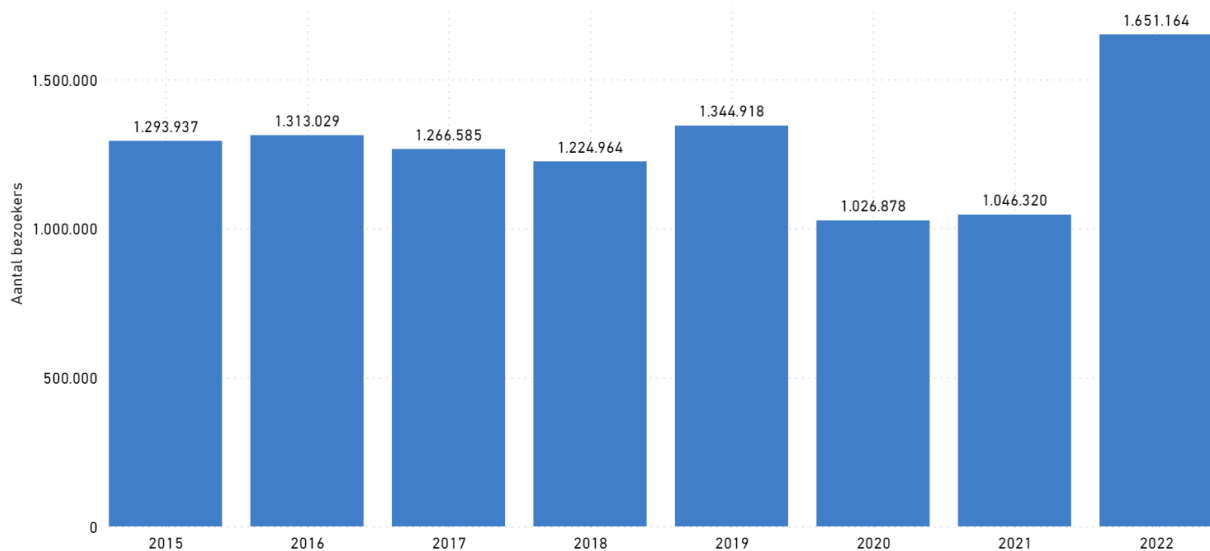
Wanneer is gekozen voor een vergelijking met andere bibliotheken, gaat het om de andere bibliotheekorganisaties in de vier grootste steden van Nederland, de zogeheten G4: Rotterdam, Amsterdam en Den Haag. Deze bibliotheekorganisaties zijn vergelijkbaar met de Bibliotheek Utrecht op een veelheid aan vlakken, waaronder de stedelijke context, het grote aantal vestigingen. Tegelijkertijd zijn er ook verschillen tussen deze bibliotheekorganisaties, zoals het aantal vestigingen en hun locaties, de exacte omvang van het werkgebied en specifieke lokale uitdagingen. Hierbij dient rekening te worden gehouden bij het vergelijken van deze statistieken.

Werkgebied

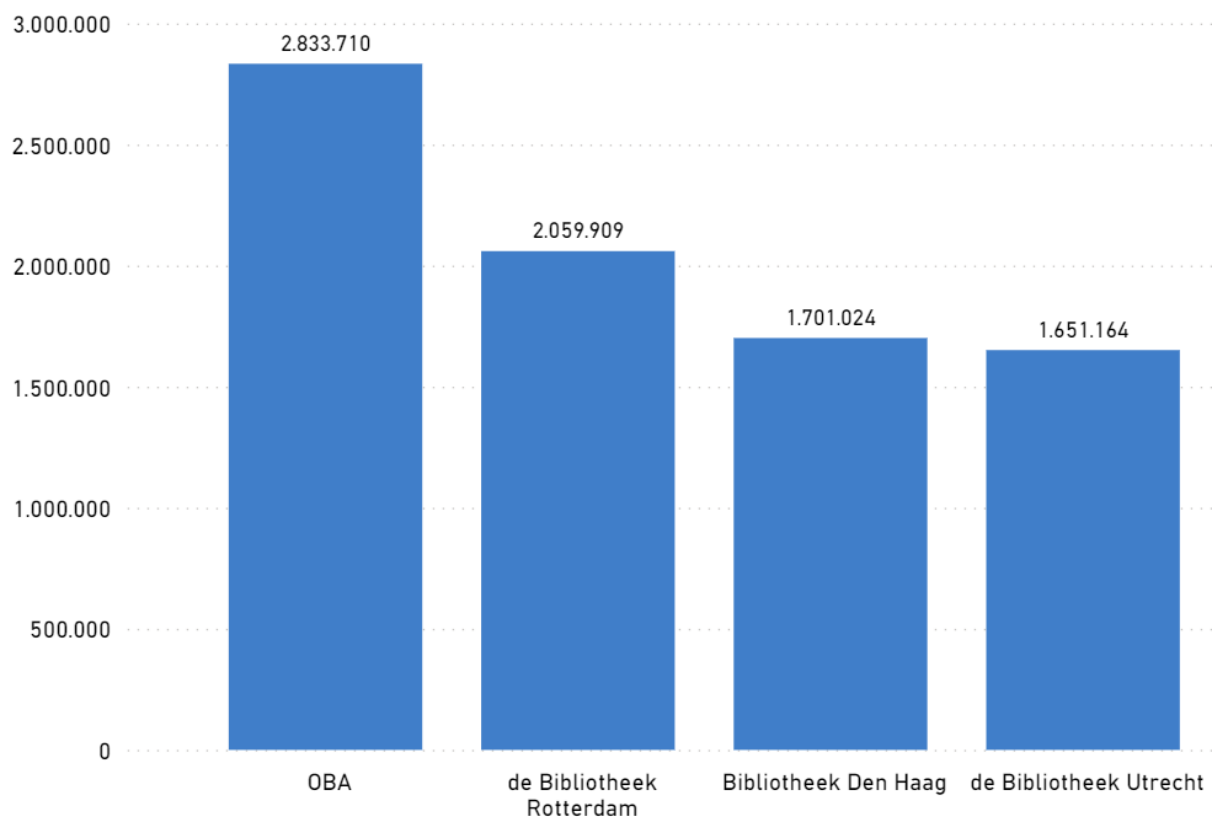
Op 31 januari 2023 telde Utrecht 368.024 inwoners. Dit is ruim minder dan de andere G4-bibliotheken, namelijk Amsterdam (922.679 inwoners), Rotterdam (664.311 inwoners) en Den Haag (562.446 inwoners). In kwalitatieve vergelijkingen dient dit grote verschil te worden meegenomen.

Fysieke bezoeken

De Bibliotheek Utrecht ontving tot de coronacrisis zo'n 1,3 miljoen bezoeken per jaar. In de coronajaren 2020 en 2021 lag dat aantal op circa 1,0 miljoen. In 2022 vond vervolgens een forse stijging plaats tot ruim 1,6 miljoen jaarlijkse bezoeken. Dit is ongeveer gelijk aan de Bibliotheek Den Haag. De Bibliotheek Rotterdam scoort iets hoger (circa 2,0 miljoen bezoeken); de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) ontvangt met 2,8 miljoen bezoeken per jaar aanzienlijk meer gasten. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat het werkgebied van de OBA beduidend groter is en dat deze organisatie op het moment van schrijven 28 vestigingen kent.

Ontwikkeling van het aantal bezoeken gebracht aan de Bibliotheek Utrecht per jaar, 2015-2022.

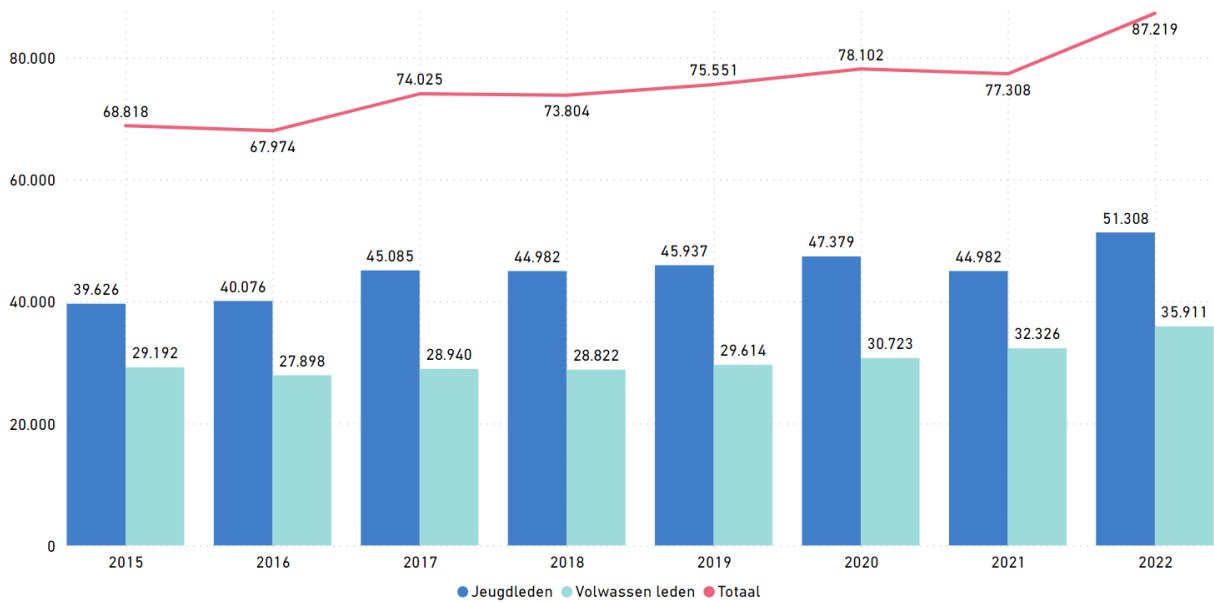

Aantal bezoeken gebracht aan de grootste vier bibliotheken van Nederland per jaar, 2022.

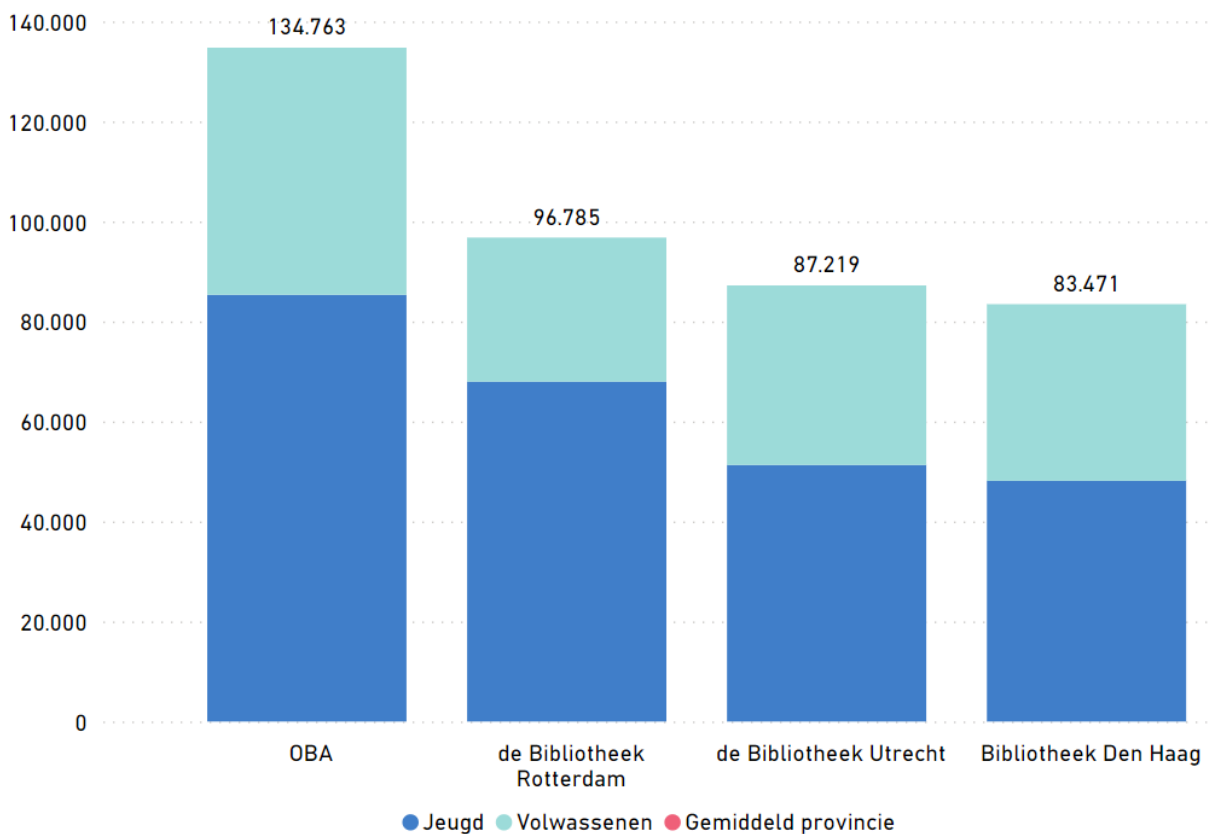
Leden

De Bibliotheek Utrecht telde in 2022 zo'n 87 duizend leden, een aantal dat het afgelopen jaar fors gestegen is. Van de G4-bibliotheken heeft alleen de Bibliotheek Den Haag iets minder leden; met name de OBA scoort aanzienlijk hoger. Van de Utrechtse leden zijn 51 duizend leden jeugdleden (59%) en 36 duizend leden volwassen leden (41%). Met name in Rotterdam en Amsterdam ligt het percentage jeugdleden fors hoger: in Rotterdam is dit 70%, in Amsterdam 63%. Het percentage inwoners dat binnen het werkgebied van de

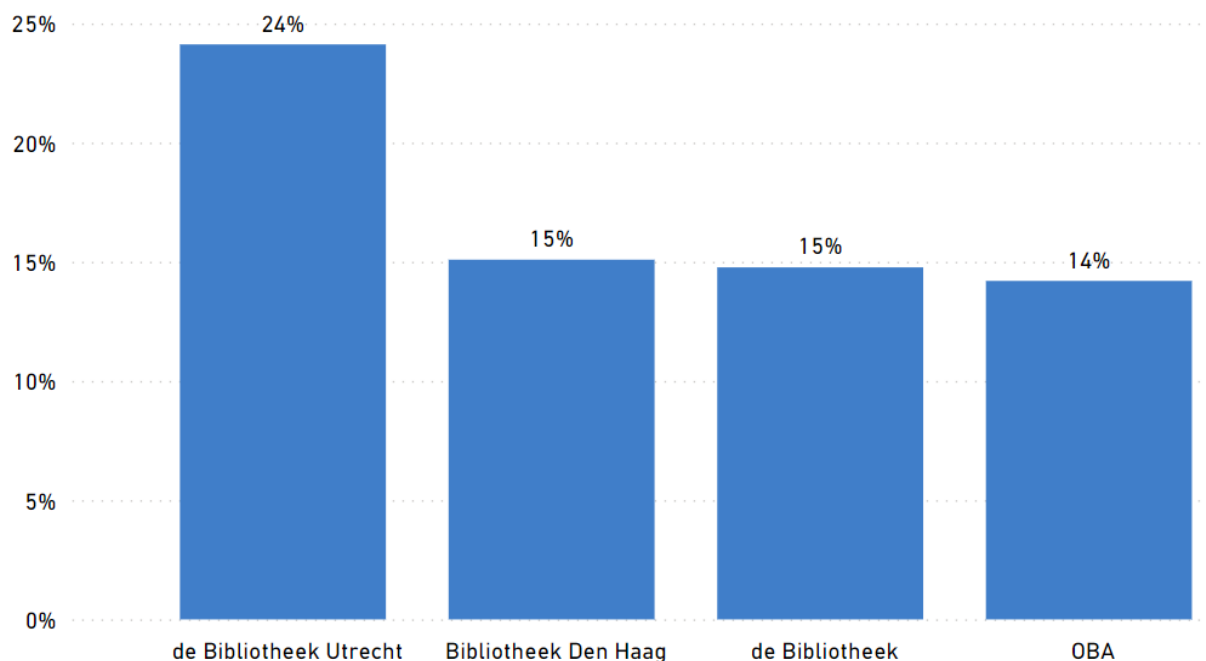
Bibliotheek Utrecht lid is van de bibliotheek, ligt wel fors hoger dan bij de andere G4-bibliotheken: in Utrecht is dat 24%, tegenover 14% à 15% in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.

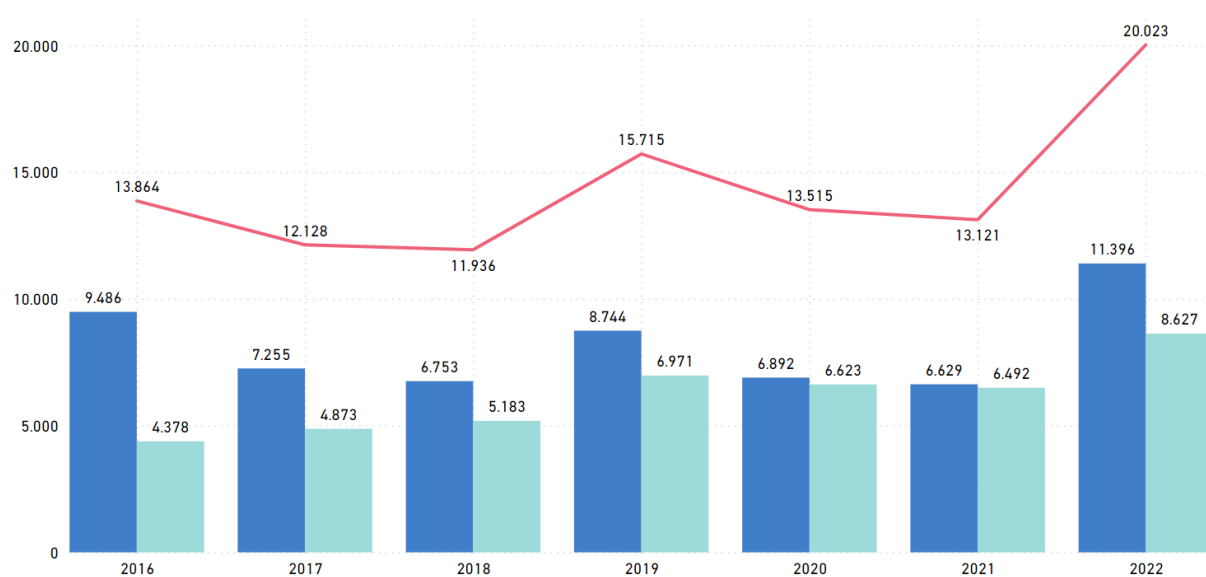
Ontwikkeling van het aantal leden van de Bibliotheek Utrecht, 2015-2022.

Aantal jeugd- en volwassen leden van de grootste vier bibliotheken van Nederland, 2022.

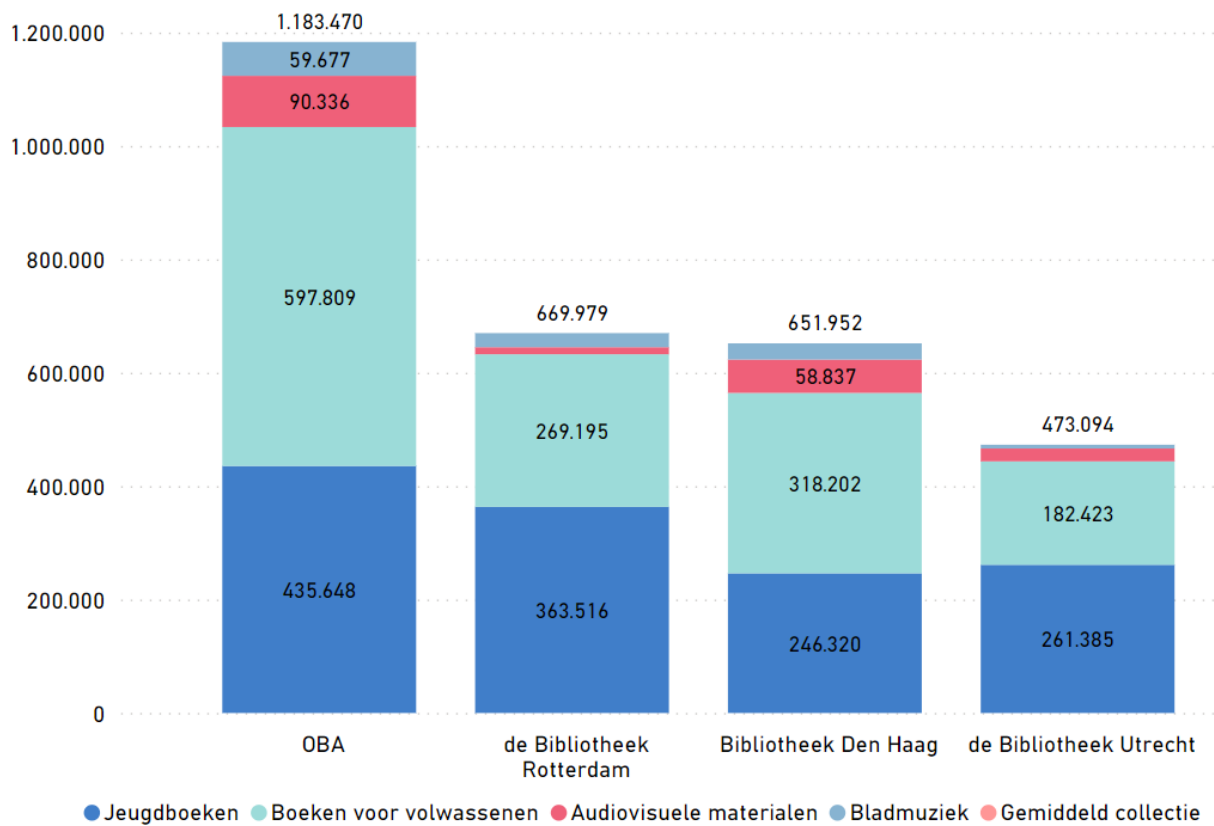
Percentage van het totale aantal inwoners van het werkgebied dat lid is van de bibliotheek, toegepast op de grootste vier bibliotheken van Nederland, 2022.

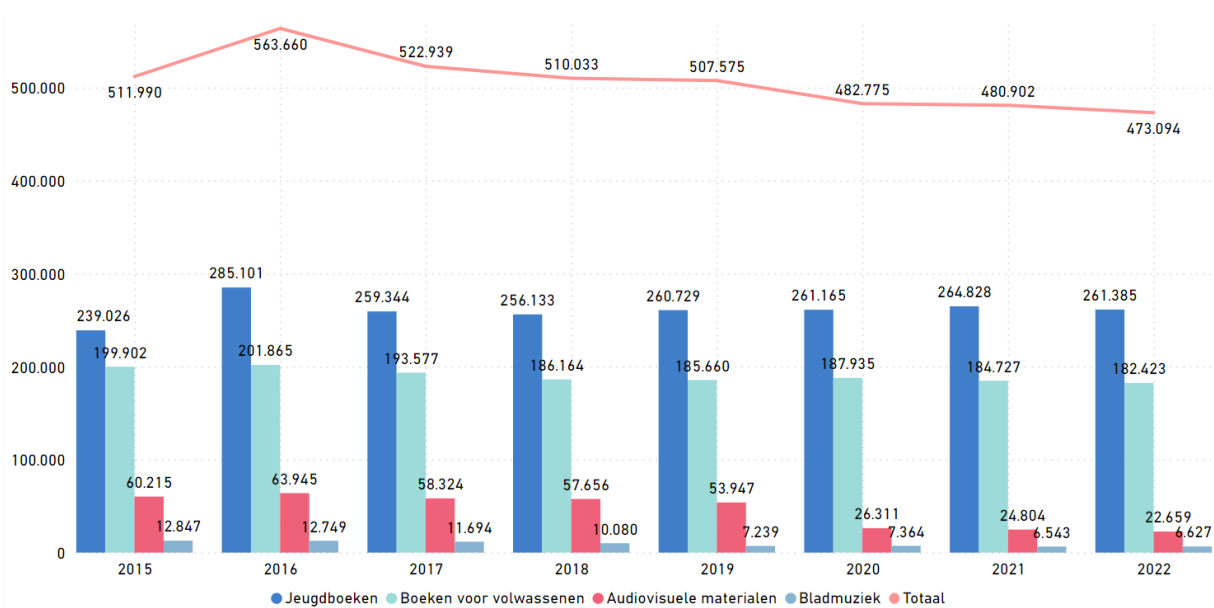
Ontwikkeling van het aantal nieuwe leden van de Bibliotheek Utrecht per jaar, 2015-2022.

Fysieke collectie

Van alle G4-bibliotheken heeft de Bibliotheek Utrecht de kleinste fysieke collectie, met zo'n 473 duizend materialen in totaal. De collectie voor volwassenen maakt het grootste deel uit, met ruim 260 duizend fysieke materialen. Voor jeugdleden zijn zo'n 182 duizend materialen beschikbaar. In de collectie van de Bibliotheek Utrecht zijn verder zo'n 23 duizend audiovisuele materialen te vinden, plus circa 6,6 duizend items binnen de categorie bladmuziek. De omvang van de collectie van de Bibliotheek Utrecht daalt licht. Alle typen materialen dalen ongeveer in gelijke mate, met enkele duizenden per jaar.

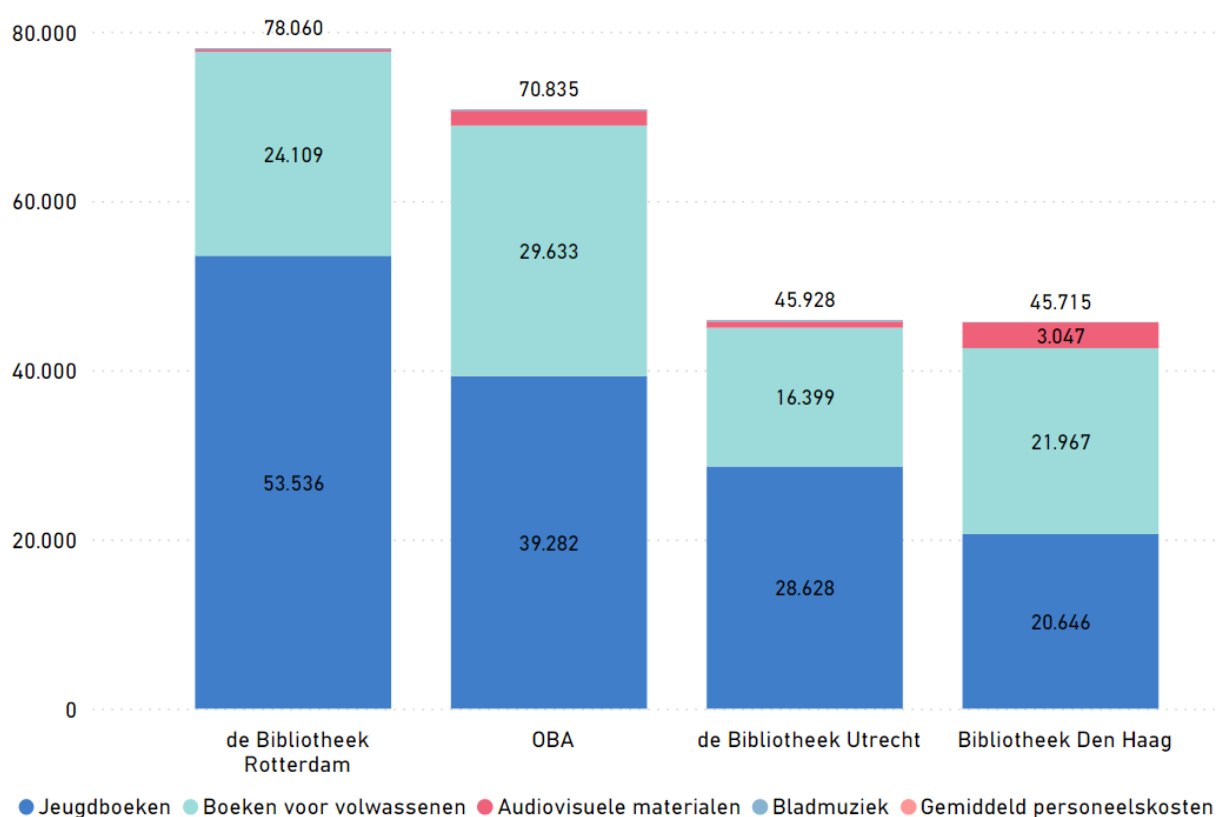
Samenstelling van de collecties van de grootste vier bibliotheken van Nederland, 2022.

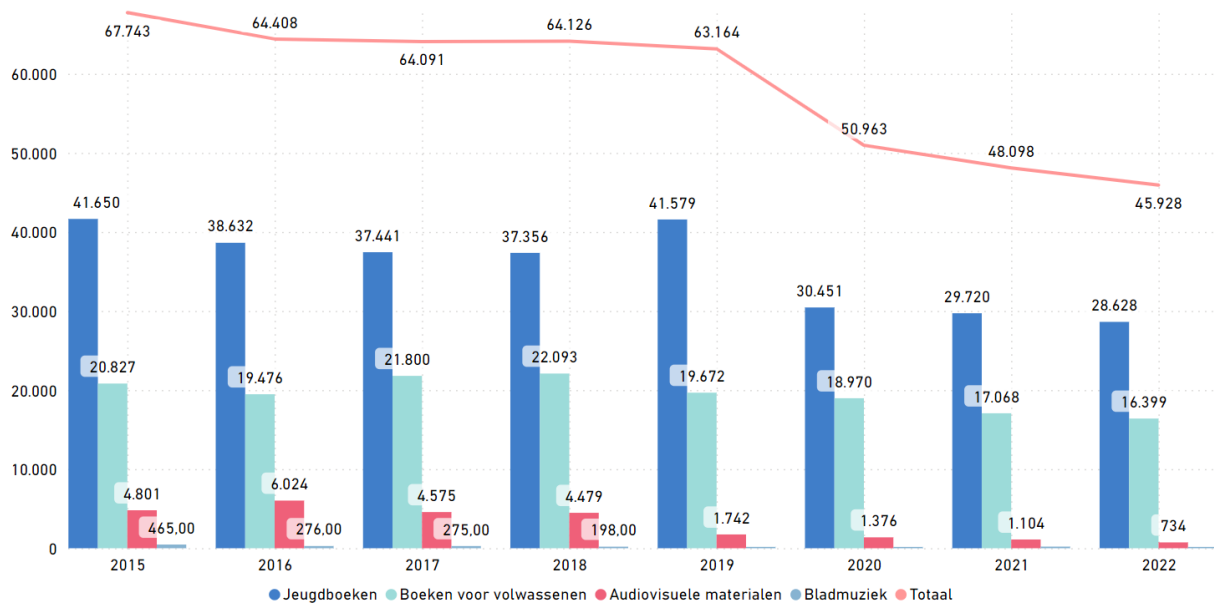
Ontwikkeling van de samenstelling van de collectie van de Bibliotheek Utrecht, 2015-2022.

Aanschaf

In 2022 schafte de Bibliotheek Utrecht zo'n 46 duizend nieuwe materialen aan. Dit is vergelijkbaar met de Bibliotheek Den Haag; in Rotterdam en Amsterdam lag het aantal aangeschafte materialen fors hoger (respectievelijk 78 en bijna 70 duizend materialen). Van alle in Utrecht aangeschafte materialen zijn ruim 28 duizend jeugdboeken en 16 duizend boeken voor volwassenen. Daarmee schaft de Bibliotheek Utrecht procentueel gezien meer jeugdboeken aan dan de meeste andere G4-bibliotheken. Het aantal aangeschafte materialen is sinds 2015 steeds licht gedaald, met een scherpere daling in de coronajaren 2020-2022. Dit ging vooral ten koste van de collectie voor volwassenen en in mindere mate voor de materialen voor jeugd. Ook audiovisuele materialen en bladmuziek worden steeds minder aangeschaft. Dit valt deels te verklaren door alternatief aanbod via download- en streamingdiensten, zoals Spotify en Netflix. Hierin volgt de Bibliotheek Utrecht de landelijke tendensen op dit gebied.

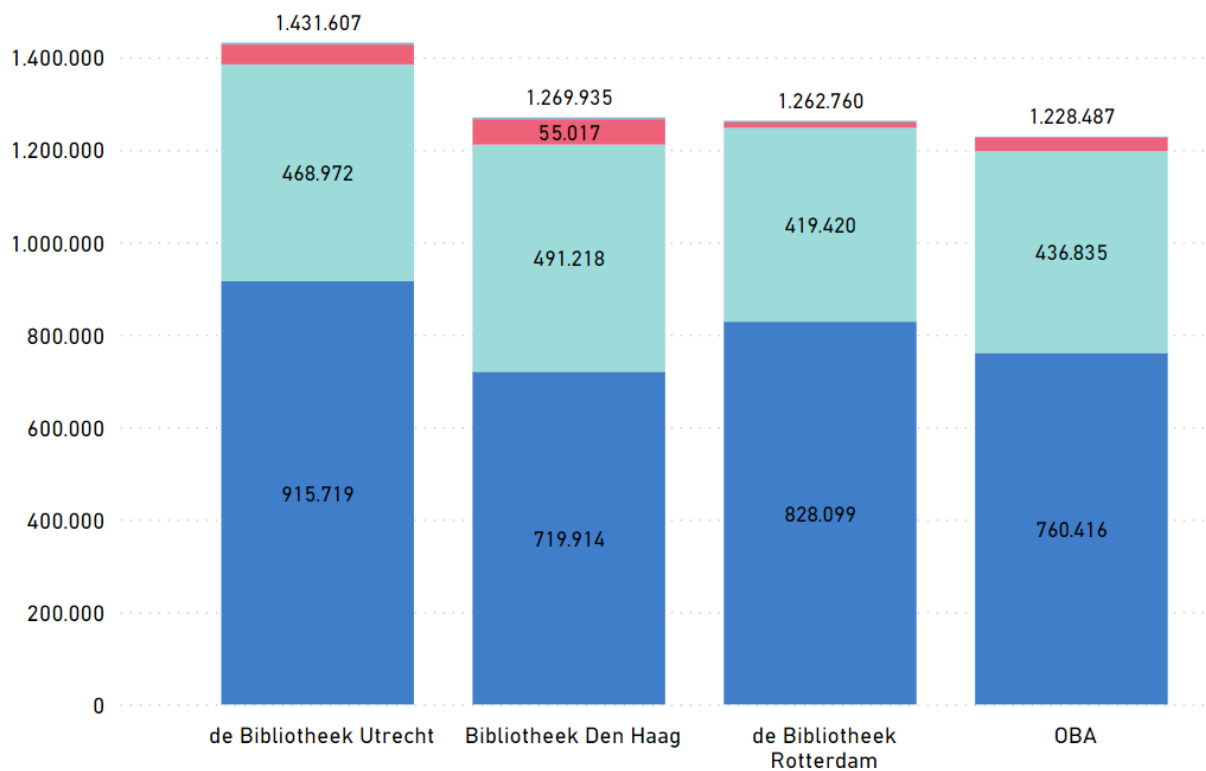
Aantal jaarlijks nieuw aangeschafte materialen door de grootste vier bibliotheken van Nederland, 2022.

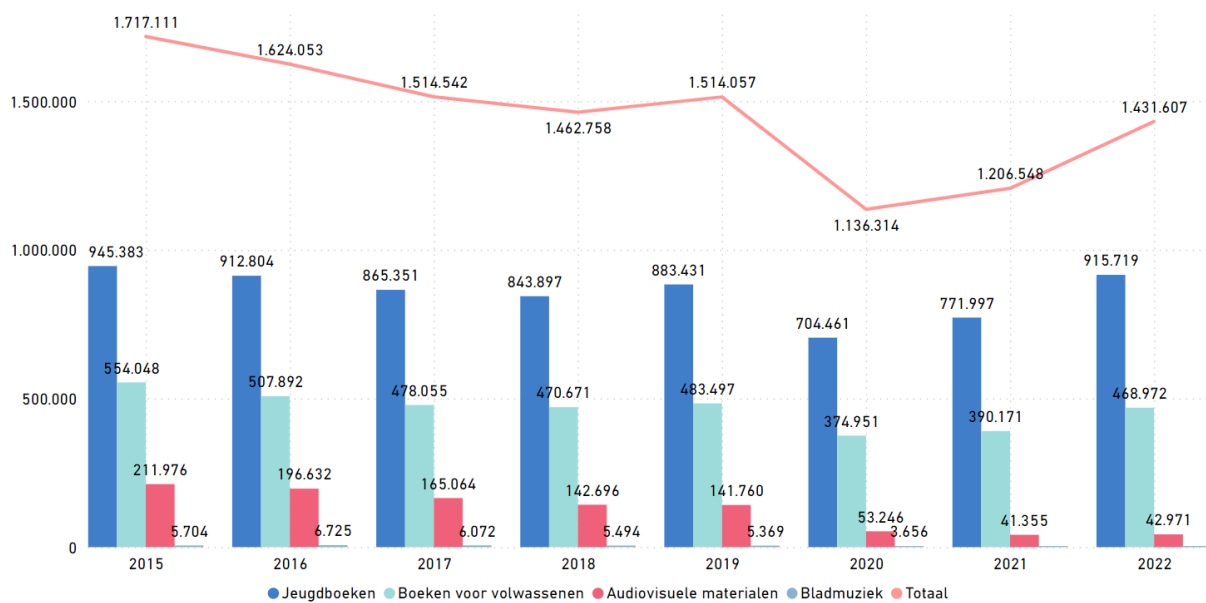
Jaarlijks nieuw aangeschafte materialen door de Bibliotheek Utrecht, 2015-2023.

Fysieke uitleningen

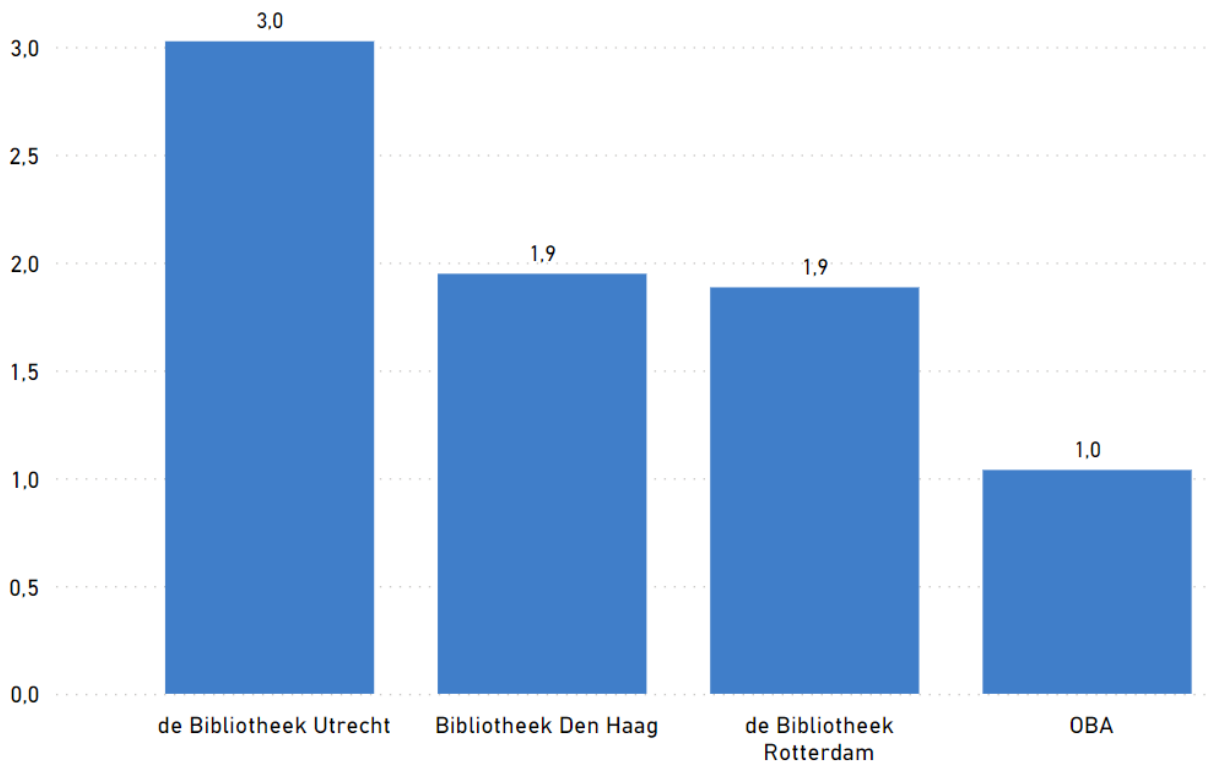
De Bibliotheek Utrecht heeft verreweg het hoogste aantal uitleningen van de G4-bibliotheken, met zo'n 1,4 miljoen uitleningen per jaar. De overige G4-bibliotheken scoren rond de 1,2 miljoen uitleningen per jaar. Daarbij ligt met name het aantal fysieke uitleningen van jeugdboeken procentueel hoger dan in Amsterdam en Den Haag. Ook worden in Utrecht in procentuele en absolute zin meer audiovisuele materialen uitgeleend dan in de andere G4-bibliotheken. Ook scoort de Bibliotheek Utrecht verreweg het hoogst van de G4-bibliotheken waar het gaat om het aantal uitleningen per item: 3,0 uitleningen per item per jaar. Dit is ruim drie keer zoveel als in Amsterdam (1,0) en anderhalf keer zoveel als in Rotterdam en Den Haag (beide 1,9). Dit valt gedeeltelijk te verklaren door de grote magazijncollectie van deze organisaties, met name de OBA, die minder snel worden uitgeleend, en in sommige gevallen zelfs niet uitleenbaar zijn. Het gebruik van de jeugdcollectie ligt in de Bibliotheek Utrecht het hoogst, met gemiddeld 3,5 uitleningen per item per jaar, tegenover 2,6 uitleningen voor items voor volwassenen. Hiermee klimt het gemiddelde aantal uitleningen weer op na een dal, dat deels verband houdt met de coronacrisis.

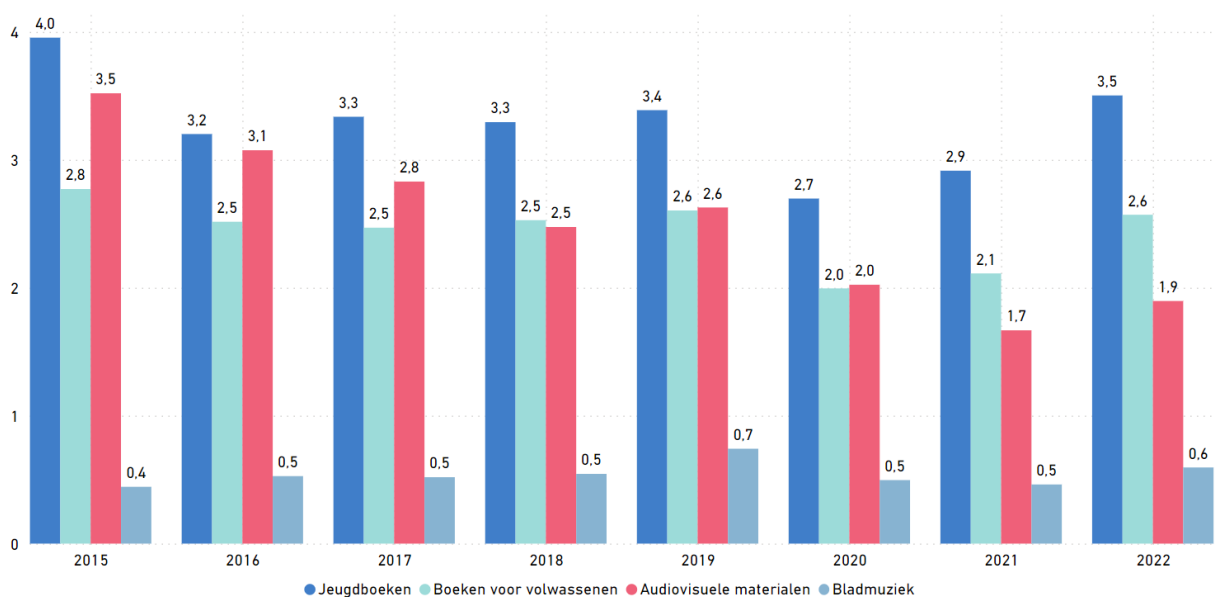
● Jeugdboeken ● Boeken voor volwassenen ● Audiovisuele materialen ● Bladmuziek ● Gemiddelde provincie
Jaarlijks aantal uitleningen van fysieke materialen van de grootste vier bibliotheken van Nederland, 2022.

● Jeugdboeken ● Boeken voor volwassenen ● Audiovisuele materialen ● Bladmuziek ● Totaal
Jaarlijks aantal uitleningen van fysieke materialen in de Bibliotheek Utrecht, 2015-2022.

Gemiddeld aantal uitleningen per item in de grootste vier bibliotheken van Nederland, 2022.

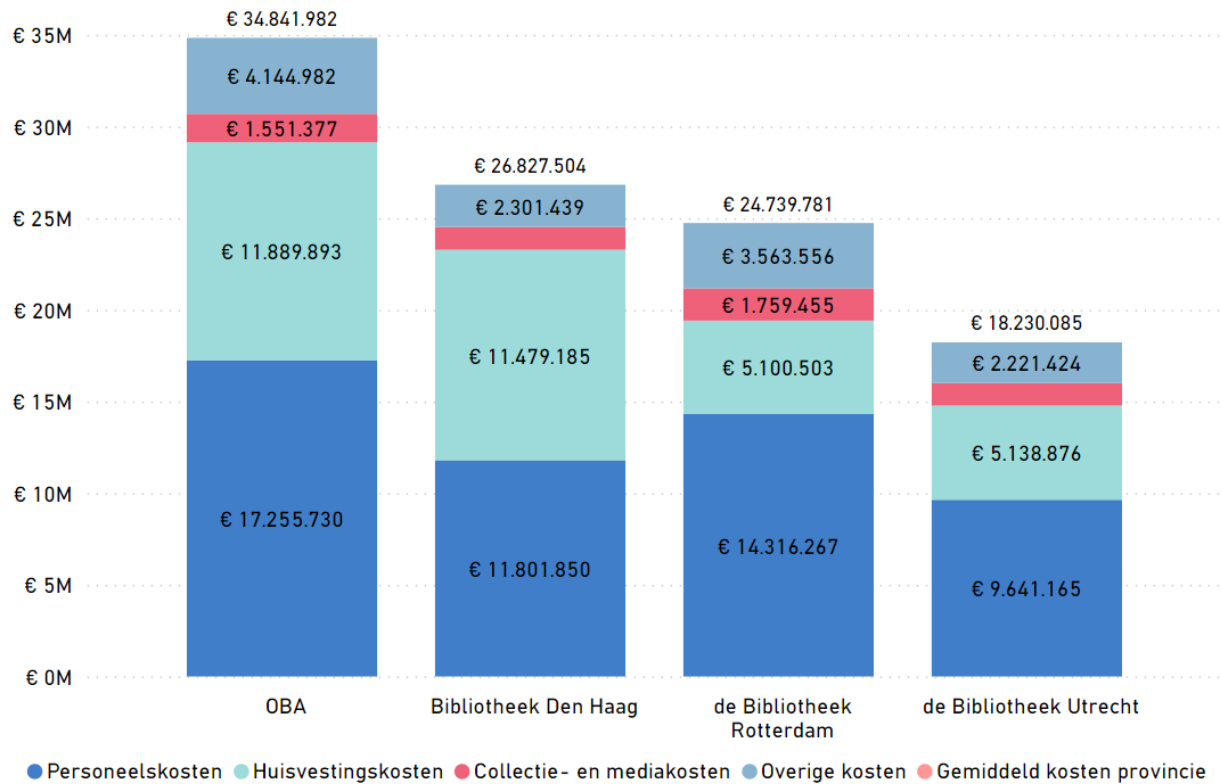

Gemiddeld aantal uitleningen per item in de Bibliotheek Utrecht, uitgesplitst naar type materiaal, 2015-2022.

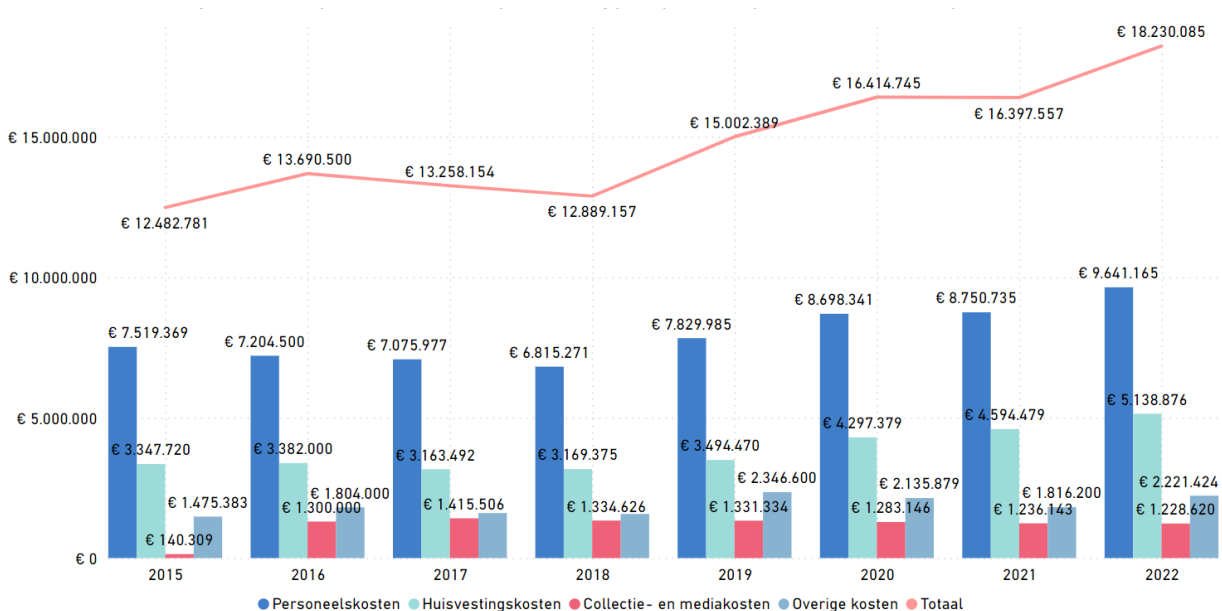
Collectiekosten

De Bibliotheek Utrecht heeft beduidend minder uitgaven dan de andere G4-bibliotheken: een krappe 18,2 miljoen euro, tegenover 34,8 miljoen euro voor de OBA, 26,8 miljoen euro voor de Bibliotheek Den Haag en 24,7 miljoen euro voor de Bibliotheek Rotterdam. Jaarlijks is de Bibliotheek Utrecht zo'n 1,2 miljoen euro kwijt aan collectie- en mediakosten. Dit is 6,6% van het totaalbudget. Dit is vergelijkbaar met de Bibliotheek Rotterdam, maar relatief

meer dan de OBA en de Bibliotheek Den Haag. Opvallend is dat andere kostenposten, zoals personeels- en huisvestingskosten, door de jaren heen groeien, terwijl de kosten voor collectie en media juist licht krimpen. Doordat materialen ook nog eens duurder worden, kan ieder jaar weer significant minder worden aangeschaft.

Uitgaven van de grootste vier bibliotheken van Nederland per jaar, 2022.

Uitgaven van de Bibliotheek Utrecht per jaar, 2015-2022.

Conclusie

De Bibliotheek Utrecht is van de G4-bibliotheken de kleinste, zowel in inwoneraantal als in aantal leden en beschikbare financiële middelen, die door de jaren heen procentueel ook nog eens een steeds kleiner onderdeel van de begroting vormen. Toch scoort de Bibliotheek Utrecht relatief zeer goed op het gebruik van de collectie. Met name jeugdleden komen in de Bibliotheek Utrecht beter aan hun trekken dan jeugdleden van de andere G4-bibliotheken: zij hebben relatief meer materialen tot hun beschikking en lenen deze ook vaker. De collectie krimpt nauwelijks, terwijl het aantal leden licht groeit. Dit betekent dat leden per persoon steeds minder boeken tot hun beschikking hebben. Dit vraagt mogelijk om een heroverweging van het budget dat voor de collectie beschikbaar is.

